T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YEREL HALKIN DÖNÜŞÜM PROJELERİNE KATILIMI: SAKARYA İLİ ERENLER İLÇESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ ÖRNEĞİ

SELİN BAŞCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
KENTSEL DÖNÜŞÜM VE PLANLAMA PROGRAMI

DANIŞMAN
DOÇ. DR TOLGA İSLAM

İSTANBUL, 2018

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YEREL HALKIN DÖNÜŞÜM PROJELERİNE KATILIMI: SAKARYA İLİ ERENLER İLÇESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ ÖRNEĞİ

Selin BAŞCAN tarafından hazırlanan tez çalışması 26.01.2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Tolga İSLAM

Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Tolga İSLAM

Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Asuman TÜRKÜN

Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Mehmet OCAKÇI

İstanbul Teknik Üniversitesi _____

ÖNSÖZ

Teşekkür etmem gereken o kadar çok kişi var ki…

Öncelikle tüm hayatım boyunca olduğu gibi yüksek lisans eğitimim süresince de desteğini benden esirgemeyen anneme ve babama çok teşekkür ederim.

Akademik yolun henüz başındayken kendisiyle çalışma fırsatı bulduğum için çok şanslı olduğumu düşündüğüm, tez danışmanım Doç. Dr. Tolga İslam'a özverisi, emekleri ve en çözümsüz anlarda bile çözüm odaklı davranıp bu zorlu süreci kolaylaştırdığı için çok teşekkür ediyorum. Tez savunma sınavımın diğer jüri üyeleri Prof. Dr. Asuman Türkün ve Prof. Dr. Mehmet Ocakçı'ya da değerli katkıları ve destekleri için çok teşekkür ediyorum. Ayrıca kütüphanesini benimle paylaşan ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kömürcüoğlu'na da çok teşekkür ederim.

Çok kısa zamandır hayatımda olmalarına rağmen desteklerini her zaman yanı başımda hissettiğim Zeynep Arslan ve Elif Madakbaş Gülener'e tez çalışmam boyunca gösterdikleri destekten ötürü çok teşekkür ederim. Bu zorlu süreç boyunca tıkandığım tüm anlarda ilk aradığım kişi olan değerli dostum Araş. Gör. Elif Kırpık'a sabrı ve yardımları için, yüksek lisans sürecindeki diğer yol arkadaşlarım Ferda Güzeldağ ve Eylem Yağız'a da destekleri için çok teşekkür ederim.

Her başım sıkıştığında bana yol gösteren değerli dostum Mim. Beşir Algan ile pes etmeme asla izin vermeyen değerli dostum Özge Çakmak'a çok teşekkür ederim. Bilgi birikimlerinden her daim faydalandığım ve iş hayatını onlarla deneyimlediğim için kendimi çok şanslı saydığım değerli oda arkadaşlarım İlknur Rabia Türkölmez ile Duygu Demirol Duyar'a çok teşekkür ederim.

Son olarak; lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince Şehir Planlama mesleğini anlamamı ve sevmemi sağlayan, İTÜ ve YTÜ'nün değerli hocalarına çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMA LİSTESİ vii

ŞEKİL LİSTESİ viii

ÇİZELGE LİSTESİ ix

ÖZET x

ABSTRACT xii

BÖLÜM 1

GİRİŞ 1

1.1 Literatür Özeti 1
1.2 Tezin Amacı 2
1.3 Hipotez 2
1.4 Problem Tanımı 2
1.5 Yöntem 3

BÖLÜM 2

PLANLAMAYA HALK KATILIMI KAVRAMI 5

2.1 Katılımın Tanımı ve Temel Unsurları 5
2.2 Katılımın Tarihsel Gelişim Süreci 6
2.3 Planlamaya Halk Katılımının Önemi 8
2.4 Halk Katılımının Sınırlayıcıları 11
2.5 Türkiye'de Planlamaya Katılımın Yasal Dayanakları 12
2.6 Katılım Düzeyleri 15
2.6.1 Katılımın Olmadığı Düzeyler 16
2.6.2 Göstermelik Katılımın Olduğu Düzeyler 18
2.6.3 Aktif Halk Katılımının Olduğu Düzeyler 21
2.8 Katılım Yöntemleri 23
2.9 Bölüm Sonucu 25

BÖLÜM 3

KENTSEL DÖNÜŞÜMDE KATILIMCI UYGULAMALAR 27

3.1 Kentsel Dönüşüm 27
3.1.1 Kentsel Dönüşümde Ortaklıklar 28
3.1.2 Kentsel Dönüşümde Aktörler 29
3.2 Aktif Katılımlı Süreç Tasarımı 30
3.3 Yerel Yönetimler ve Katılım 31
3.3.1. Yönetişim Kavramı 32
3.3.2 Kent Konseyleri 33
3.3.3. Katılımcı Bütçeleme 34

BÖLÜM 4

ERENLER İLÇESİ (SAKARYA) KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİNİN KATILIM YÖNÜNDEN İNCELENMESİ 37

4.1 Araştırmanın Yöntemi 37
4.1.1 Araştırmanın Amacı 37
4.1.2 Veri Toplama ve Analiz Yöntemi 37
4.1.3 Araştırmanın Sınırlılığı 39
4.2 İlçe ve Proje Alanı Hakkında Genel Bilgiler 39
4.2.1 Konumu 39
4.2.2 Nüfus ve Demografik Göstergeler 43
4.2.3 Kentsel Dönüşüm Projesi Öncesi Fiziksel Yapı Analizleri 44
4.2.3.1 Arazi Kullanım Analizi 44
4.2.3.2 Mülkiyet Analizi 45
4.3 Proje Süreci 46
4.3.1 Ortaklık Modeli ve Aktörler 49
4.4 Erenler Kentsel Dönüşüm Projesinde Katılıma Yönelik Uygulamalar 51
4.4.1 Kahve Toplantıları ve Ev Ziyaretleri 51
4.4.2 Uzlaşma Görüşmeleri 53
4.4.3 Kentsel Dönüşüm Tanıtım Ofisinin Açılması 56
4.4.4 Müşavir Firmanın Mahalle Sakinleriyle Yaptığı Görüşmeler 57
4.5 Katılıma Yönelik Uygulamaların Katılım Düzeyleriyle Beraber Değerlendirilmesi 60
4.5.1 Katılımın Olmadığı Düzeylere Ait Uygulamalar 61
4.5.2 Göstermelik Katılımın Olduğu Düzeylere Ait Uygulamalar 61
4.5.3 Aktif Halk Katılımının Olduğu Düzeylere Ait Uygulamalar 64
4.6 Mahalle Sakinlerinin Memnuniyetsizlikleri 62
4.7 Bölüm Sonucu 68

BÖLÜM 5

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 71

KAYNAKLAR 74

EK-A

TÜRKİYE'DE PLANLAMAYA KATILIMIN YASAL DAYANAKLARI 77

A-1 5393 Sayılı Belediye Kanunu'ndaki Halk Katılımıyla İlgili Maddeler 77
A-2 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'ndaki Halk Katılımıyla İlgili Maddeler 78
A-3 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'ndaki Halk Katılımıyla İlgili Maddeler 79
A-4 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'daki Halk Katılımıyla İlgili Maddeler 79

EK-B

MÜLAKAT SORULARI 81

B-1 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Birimine Sorulan Mülakat Soruları 81
B-2 Müşavir Firma Yetkililerine Sorulan Mülakat Soruları 83
B-3 Mahalle Muhtarlarına Sorulan Mülakat Soruları 84
B-4 Mahalle Sakinlerine Sorulan Mülakat Soruları 85

ÖZGEÇMİŞ 86

KISALTMA LİSTESİ

ÇŞB	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YG 21	Yerel Gündem 21
YY	Yüzyıl
VD	Ve Diğerleri

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2. 1 Halk katılımının olmadığı durumda karar verme 17
Şekil 2. 2 Göstermelik halk katılımının olduğu durumda karar verme 19
Şekil 2. 3 Aktif halk katılımının olduğu durumda karar verme 21
Şekil 3. 1 Türkiye'de kentsel dönüşüm sürecinin aktörleri 30
Şekil 4. 1 Erenler ilçesinin Sakarya içindeki konumu 40
Şekil 4. 2 Kentsel dönüşüm proje alanının konumu 40
Şekil 4. 3 Kentsel dönüşüm proje alanının sınırları 42
Şekil 4. 4 Erenler ilçesi eğitim düzeyi verileri 44
Şekil 4. 5 Proje alanının arazi kullanım analizi paftası 45
Şekil 4. 6 Erenler kentsel dönüşüm sürecinde önem taşıyan olaylar kronolojisi 48
Şekil 4. 7 Erenler kentsel dönüşüm projesi aktörleri 50
Şekil 4. 8 Erenler kentsel dönüşüm sürecindeki aktif aktörlerin birbiriyle olan ilişkisi .. 51
Şekil 4. 9 Erenler Belediyesi kentsel dönüşüm görüşme ofisi 57
Şekil 4. 10 Mahalle sakinlerinin kentsel dönüşüme bakışı 58
Şekil 4. 11 Kentsel dönüşüm alanındaki mahalle sakinlerinin konut büyüklüğü talebi .. 60
Şekil 4. 12 Kentsel dönüşüm alanındaki mahalle sakinlerinin konut tipi talebi 60
Şekil 4. 13 Mahallenin kentsel dönüşümden önceki kent dokusu 66
Şekil 4. 14 I. etaptaki 5 katlı yapılaşma 66

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2. 1 Katılım düzeyi sınıflamalarının karşılaştırılması 16
Çizelge 4. 1 Erenler ilçesi 2013-2016 nüfus artışı 43
Çizelge 4. 2 Proje alanınındaki mülkiyet dağılımı 46
Çizelge 4. 3 Katılıma yönelik uygulamaların katılım merdivenleriyle beraber değerlendirilmesi 62

ÖZET

YEREL HALKIN DÖNÜŞÜM PROJELERİNE KATILIMI: SAKARYA İLİ ERENLER İLÇESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ ÖRNEĞİ

SELİN BAŞCAN

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tolga İSLAM

Katılım kavramı, yurttaş ve yöneticilerin olduğu pek çok konuyla bağlantılı bir kavramdır. Bu tez çalışmasında katılım kavramı, yurttaşların kentsel planlama süreçlerine katılımlarının sağlanması açısından incelenmiştir. Planlamaya halk katılımının sağlanması, yerel yönetimlerin ve kent plancılarının uzun yıllardır üzerinde durduğu ve öğrenmeye çalıştıkları bir alandır. Arnstein'in 1969 yılında yayınlanan 'Halk Katılımı Merdiveni' (A Ladder of Citizen Participation) başlıklı makalesi, kavramın temelini oluşturan kaynaktır.

Türkiye'de, 2012 yılında, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesiyle, birçok şehirde riskli alan ilan edilen bölgeler kentsel dönüşüm sürecine girmiştir. Çok aktörlü bir süreç olan kentsel dönüşümün başarıyla sonuçlanabilmesi için ilgili tüm aktörlerin sürece katılımı sağlanmalıdır. Şüphesiz, kentsel dönüşümden en çok etkilenenler, dönüştürülen bölgede yaşayan mahalle sakinleridir.

Bu tez çalışmasının amacı, kentsel dönüşüm sürecinden direkt olarak etkilenecek olan aktörlerin, özellikle yerel halkın, karar alma süreçlerine aktif olarak dahil olma imkanı bulup bulamadıklarını araştırmaktır. Çalışma alanı olarak, Sakarya ili Erenler ilçesinde, 48.2 ha büyüklüğünde, iki bölge ve pek çok etaptan oluşan kentsel dönüşüm projesi

seçilmiştir. 6306 sayılı kanun kapsamında Çevre ve Şehircilik Bakanlığıyla imzaladığı protokol neticesinde, projenin yürütücüsü olan Erenler belediyesi, ilgili kanun kapsamında kentsel dönüşüm projesinin yürütücülüğünü yapan Türkiye'deki ilk ilçe belediyesidir.

Araştırmanın verileri, Erenler Kentsel Dönüşüm Projesinin aktörleri olan ilçe belediyesi, mahalle muhtarları, müşavir firma ve yerel halk ile yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar yoluyla elde edilmiştir. Verilerin analizi ise betimsel analiz tekniğiyle yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Katılım, katılım düzeyleri, kentsel dönüşüm, kentsel dönüşümde katılım, Erenler kentsel dönüşüm projesi

ABSTRACT

PUBLIC PARTICIPATION IN URBAN TRANSFORMATION PROJECTS: THE CASE STUDY IN ERENLER DISTRICT OF SAKARYA PROVINCE URBAN TRANSFORMATION PROJECT

Selin BAŞCAN

Department of Urban and Regional Planning

MSc. Thesis

Adviser: Assoc. Prof. Dr. Tolga İSLAM

Concept of participation is in relation to many other concepts regarding citizens and administrators. In this dissertation, concept of participation is evaluated in terms of citizens' participation to urban planning process. Public participation to planning is an area on which local administrators and urban planners studying in a long period. The article by Arnstein published in 1969, entitled as 'A Ladder of Citizen Participation' is the underlying source of the matter.

In Turkey, the Law on the Transformation of Areas Under Disaster Risk, titled with number 6306 and entered into force in 2012 and the regions declared as risky areas in many cities have entered into the process of urban transformation. All relevant actors should be involved in the process in order the urban transformation process to be successful. Of course, the most affected ones of urban regeneration process are the citizens who live in the transformed region.

The aim of this study is discuss in detail whether the actors, especially the local public ones, who will be directly affected by the urban transformation process, are able to be actively involved in the process. Selected as the study area, the project of urban transformation in the size of 48.2 hectares in Erenler district of Sakarya province was

selected. As a result of the protocol signed with the Ministry of Environment and Urbanization within the scope of the law numbered 6306, Erenler municipality, the project manager, is the first county municipality to carry out the urban transformation project under the related law in Turkey.

The data of the study was gathered through semi-structured interviews with district municipalities, neighborhood headmen, consultants and local residents, which are actors of the Erenler Urban Transformation Project. Descriptive analysis technique was used in order to analyze the research data.

Keywords: Participation, levels of participation, urban transformation, participation in urban transformation, Erenler Urban Transformation Project

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Planlamaya katılım kavramının literatürdeki temeli, Arnstein'in 1969 yılında yazdığı 'A Ladder of Citizen Participation[1]' başlıklı makaleye dayanmaktadır. Bu makalede katılım kısaca, 'kentlerin geleceğini şekillendirecek olan karar ve süreçlerde yurttaşlara söz hakkı verilmesi' olarak tanımlanmakta ve katılım kavramı sekiz basamak ve üç düzeyden (katılımın olmadığı, göstermelik katılımın olduğu ve aktif halk katılımının olduğu) oluşan bir katılım merdiven üzerinden tartışılmaktadır [1].

Planlama süreçlerinde halk katılımının sağlanmasının birçok faydası bulunmaktadır. Bunlar; katılımın, tüm paydaşlar arasında karşılıklı bilgi alışverişi ortamı oluşturması sebebiyle yüksek kaliteli karar verme imkanı sağlaması, planların uygulanması sürecinde gelecek itirazları minimize etmesi, katılımcıların birbirleriyle olan bağlarını güçlendirmesi ve bir dayanışma ruhu ortaya çıkarması, planlama süreçlerinin şeffaf ve yasal bir şekilde yürütülmesi ihtimalini arttırması, demokrasi ile seçimle iş başına gelen yöneticilere duyulan güvenin artmasını sağlaması [2], özverili davranışları teşvik etmesi ve insanlara kendi görüşlerini inceleyip değerlendirme ortamı sağlayarak, gerektiğinde katılımcıların görüşlerini gönüllü olarak değiştirebilmesi ihtimalini ortaya çıkarmasıdır [3].

Halk katılımının planlama süreçleri üzerinde pek çok faydası olmasına rağmen, planlar yapılırken ve uygulanırken çoğu zaman halk katılımı boyutunun göz ardı edildiği

[1] Arstein'in kullandığı bu kavramın Türkçe karşılığı bu tez çalışması kapsamında, 'Halk Katılım Merdiveni' olarak kullanılmıştır.

görülmektedir. Buna sebep olan halk katılımının sınırlayıcıları şunlardır: Katılım, yerel halkın katılmaya gönüllü olması kabulünden hareket etse de uygulamada halkın her zaman katılıma istekli olmaması [4], katılımın plancıların öğrenmeye çalıştığı bir alan olması sebebiyle katılımcı siyaset ve planlama süreçlerinin, plancılar tarafından çatışma, çekişme ve tartışmalar olarak algılanması [5], katılımın uygulanması talebinin genellikle yöneticilerden gelmesi sebebiyle halk tarafından yeterince benimsenememesi, bazı durumlarda halk katılımına dahil edilecek aktörlerin net bir şekilde belli olmaması [6] ve beklenti yönetiminin doğru bir şekilde yürütülememesi [2].

Halk Katılımı planlama sürecinin önemli bileşenlerinden biridir ve kent plancılarının çoğu, katılımın kalıcı planlar üretmek için önem taşıdığı fikrini kabul etmektedir. Ayrıca planlamaya halk katılımının sağlanması, yöneticilerin alacağı kararlarda dezavantajlı ve güçsüz grupların çıkarlarının daha iyi temsil edilmesine imkan sağlamaktadır [7].

1.2 Tezin Amacı

Bu tez çalışmasının ana amacı halk katılımı kavramını, halk katılımının seviyelerini ve örnek bir kentsel dönüşüm projesinin halk katılımı boyutunu inceleyerek; kentsel dönüşümün karar verme süreçlerinde, halk katılımının sağlanmasının önemini araştırmaktır. Bu bağlamda Sakarya ili Erenler ilçesi kentsel dönüşüm projesinde yürütülen saha çalışmaları analiz edilerek, bu projenin halk katılımı boyutu incelenmiştir.

1.3 Hipotez

Çok aktörlü ve çok boyutlu bir planlama çalışması gerektiren kentsel dönüşüm proje süreçleri, ülkemizde genellikle tepeden inme kararlarla gerçekleşmeşte ve katılımcı bir yaklaşım izleyen kentsel dönüşüm projelerine ne yazık ki sıkça rastlanamamaktadır. Dolayısıyla, genellikle güçsüz aktör konumunda olan yerel halk projeye dahil olamamakta ve tepeden inme kararlarla oluşturulan ve uygulanan kentsel dönüşüm projelerine adapte olmaya zorlanmaktadır. Halk katılımının olmadığı böyle durumlarda, sorunlu bir bölgeyi iyileştirmek amacıyla uygulanan kentsel dönüşüm projeleri, bölge halkı için yeni sorunlar üretmektedir.

Bu tezin hipotezi; halk katılımının sağlandığı kentsel dönüşüm projelerinin çok daha sürdürülebilir ve başarılı projeler olacağı ve bu durumun projenin tüm aktörleri için yararlı olacağıdır.

1.4 Problem Tanımı

Günümüzde, köhnemiş, yıpranmış, işlevini kaybetmiş ya da afet riski taşıyan kent parçalarına müdahale etmenin en temel araçlarından biri olan kentsel dönüşüm uygulamaları, pek çok aktörü doğrudan ya da dolaylı yollardan etkilemektedir. Bu sebeple kentsel dönüşüm planlama süreçleri, yerel yönetimler, merkezi yönetimler, özel sektör, yerel halk, STK'lar gibi birçok aktörün birbirine entegre bir şekilde çalışmasını gerektirmektedir.

Ülkemizdeki uygulamalarda, bu aktörler içerisinde en geri planda kalan, karar verme aşamasında en az söz hakkı olan genellikle yerel halk olmaktadır. Dolayısıyla ülkemizdeki kentsel dönüşüm uygulamalarında yerel halkın katılımı boyutu gözardı edilmekte, önemsenmemektedir. Halk katılımı olmadan gerçekleşen kentsel dönüşüm projeleri ise mekanın kullanıcısı olan yerel halk tarafından benimsenememe riski taşımaktadır. Bu durum kentsel dönüşümün sorun çözmek yerine başka sorunlar üretmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla kentsel dönüşüm çalışmalarının halk katılımı ile beraber gerçekleşmesi projenin tüm aktörler tarafından daha fazla sahiplenilmesini sağlama potansyeli taşımaktadır.

1.5 Yöntem

Tümdengelimli bir özelliğe sahip olan bu araştırmanın verileri literatür taraması ve yarı yapılandırılmış mülakat yöntemleriyle elde edilmiştir. Çalışmanın 2. ve 3. bölümleri olan 'Planlamaya Halk Katılımı Kavramı' ve 'Kentsel Dönüşümde Katılımcı Uygulamalar' kısımları, ikincil kaynaklar yoluyla elde edilen verilerden oluşmaktadır.

Son bölüm olan 'Erenler İlçesi (Sakarya) Kentsel Dönüşüm Projesinin Katılım Yönünden İncelenmesi' kısmı, araştırmanın özgün yanını oluşturmaktadır. Bu bölümde kullanılan veriler, Erenler ilçesi kentsel dönüşüm projesinin aktörleriyle, alan araştırması sırasında

gerçekleştirilen mülakatlar[1] yoluyla elde edilmiştir. Alan araştırması sırasında yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat verilerinin analizi ise 'Betimsel Analiz Yöntemi' ile yapılmış ve görüşülen aktörlerinin fikirlerini net bir şekilde yansıtabilmek adına direkt alıntılara sıkça yer verilmiştir.

[1] Mülakatlar, 2017 yılının Temmuz-Ağustos aylarında gerçekleştirilmiştir; Alan araştırması kapsamında, Erenler İlçe Belediyesi Belediye Başkan Yardımcısı, Kentsel Dönüşüm Sorumlusu, Kentsel Dönüşüm Birimi çalışanları, Müşavir Firma çalışanları, 2 Mahalle Muhtarı ve 20 mahalle sakiniyle görüşülmüştür.

BÖLÜM 2

PLANLAMAYA HALK KATILIMI KAVRAMI

2.1 Katılımın Tanımı ve Temel Unsurları

Arnstein 1969 yılında yazdığı 'A Ladder of Citizen Participation[1]' başlıklı makalede katılımı, 'halkın kentin geleceği hakkında verilecek kararlarda söz sahibi olması' olarak tanımlayan Arnstein, halk katılımı konusunda üzerinde durulması gereken kilit noktanın, katılımcı bir planlama yaklaşımında, iktidar gücünün, planlama sürecinin tüm aktörleri arasında yeniden dağıtımının sağlanabilmesi ve sadece güçlü tarafı kar ettiren, göstermelik katılım yaklaşımından kaçınılması olduğunu söylemiştir. Eğer bu olmazsa, zayıf aktörler için hiçbir fayda sağlamayan ve yıpratıcı bir süreç kaçınılmaz olacaktır [1].

Smith'e göre ise halk katılımı; bir karardan etkilenecek olan yurttaşların, bu kararın alınma sürecinde söz sahibi olabilmesi amacıyla ortaya atılmış, halkı kendilerini ilgilendiren kararlara dahil etmeyi amaçlayan bir süreç olarak tanımlamaktadır [8].

Brodie vd'ye göre ise halk katılımı; siyasi, sivil ve dikey katılım ile katılımcı yönetim unsurlarını içeren ve demokrasi sürecinde yurttaşların yer almasını sağlayan bir kavram olarak tanımlanabilir. Oy vermek, üyelik ve devlet yönetimini ilgilendiren bazı önemli konferanslarda yer almak halk katılımını açıklayan bazı olaylardır [9]. Halk katılımının, kentlerin ve ülkelerin karar alma süreçlerinin neredeyse tüm evrelerinde ve birbirlerinden çok farklılaşabilen ölçeklerde uygulandığı görülmektedir.

[1] Arstein'in kullandığı bu kavramın Türkçe karşılığı bu tez çalışması kapsamında, 'Halk Katılım Merdiveni' olarak kullanılmıştır.

Involve'a göre halk katılımının temel unsurları amaç, bağlam ve süreçtir. Başarılı bir katılım süreci için, belirlenen amaçlar şeffaf bir şekilde tüm aktörlere sunulmalıdır. Amacın ilgili tüm paydaşlar tarafından kabul edilmesi durumu ideal olan durumdur. Her proje kendine özeldir; paydaşlar ve bu paydaşların özellikleri farklılık gösterir. Böylece hangi katılım yönteminin ne şekilde uygulanabileceği projenin bağlamına göre değişir. Katılım süreci tasarımı her projenin kendi iç dinamiklerinden yola çıkılarak yapılmalıdır [10]. Bir ülke ya da bölgenin iç potansiyelinin kamusal katılımın sağlanmasında önemli bir faktördür, bu ülke ya da bölgeye ait halk katılımıyla ilgili veriler oluşturulurken, oranın sosyo-kültürel özelliklerinin göz ardı edilmemelidir [2]. Başarılı bir katılım sağlanabilmesi için süreç tasarımı yapılmalı, hangi yöntemlerin hangi zaman aralıklarında uygulanacağı önceden tasarlanmalıdır [10].

Planlamaya halk katılımının uzun vadede göz ardı edilemeyecek şekilde düzenleyici ve kalıcı kazanımlarının olduğunu söyleyen Ataöv ise katılımın temel unsurlarından 'süreç'e vurgu yapmıştır. Katılım kavramına diğer bir açıdan bakıldığında uzun zaman ve maliyet gerektirdiği, çok paydaşlı ve zahmetli bir süreci kapsadığı söylenebilir. Bu negatif bakış açısı, katılımı uygulayacak olan yetkili kişi ya da kurumları olumsuz etkileyebilmektedir. Süreçlerin en sorunsuz şekilde ve tüm aktörler için en optimum düzeyde seyredebilmesi için sistematik yöntemlerle ilerlemek gerekmektedir. Koordinatör kuruluşların böyle sistematik tekniklerle süreci yönetmesi katılımın uygulanabilme ve başarılı olma oranını önemli ölçüde arttırmaktadır [11]. Halk katılımı deneyimleri incelendiğinde, uygulamaların başarıyı yakalayabilme oranının, çoğu zaman, katılım kurgusunun sistematiklik düzeyiyle doğru orantılı olarak değiştiği gözlemlenmektedir.

2.2 Katılımın Tarihsel Gelişim Süreci

Katılım çok eski zamanlardan beri var olan bir kavramdır. Felsefe biliminin yapıtaşlarını oluşturan Aristotales, Marx ve Habermas gibi düşünürlerin ilgi alanı olan katılım kavramı, kurumlar arası yönetim ilişkisinin nasıl şekillendiğine dair ipuçları vermektedir. Bin yılı aşkın bir zamandır incelenen ve bilimsel araştırmalara da konu olan bu kavram, devletlerin demokrasi tarihi süreçlerinin şekillenmesinde aktif rol oynamıştır [9].

II. Dünya Savaşı sonrası harap olmuş kentlerin yeniden yapılandırılması tüm dünyanın gündemi olmuştur. Aynı dönemde, ülkemizde de demokrasi anlayışında köklü değişikler

meydana gelmiş, tek partili dönemden çok partili döneme geçilmiştir. Tüm bu süreçlerde yaşanan demokrasi hareketlenmeleri, şehir planlama anlayışında da karşılık bulmuştur. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle beraber bilginin değerlenmesi ve sosyal dinamiklerin değişmesi kenti kullanıcılarının kente yön verme ve kentsel planlama süreçlerinde söz sahibi olma arzusunu pekiştirmiştir. Bu durum Çoğulcu Planlama, Savunucu Planlama, Alternatifli Planlama gibi planlamada halk katılımını eski yöntemlere kıyasla daha fazla önemseyen planlama anlayışlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur [12].

Katılım kavramının literatürdeki temellerini Arnstein'in 1969 yılında yazdığı Katılım Merdiveni isimli makalesi oluşturmaktadır. Ancak bu makaleden 10 yıl kadar önce Paul Davidof ve Reiner'ın 1962'de yazdıkları 'A Choice Theory of Planning[1]' isimli makalesinde, dolaylı yoldan da olsa halk katılımına vurgu yapıldığı söylenebilir. Davidof ve Thomas planlamadan bir seçim kuramı olarak bahsederek, demokratik bir süreç olabilmesi için planlama sürecinde, plancıların ya da yöneticilerin halka alternatifler sunmasını, sunulan bu alternatiflerden yurttaşların seçim yapmaları gerektiğini söylemektedir [13]. Dolaylı yoldan da olsa bu makalede de yurttaş katılımına vurgu yapıldığı söylenebilir.

Planlamada Seçim Teorisi, ideal plana ancak bir süreç yoluyla ulaşılabileceğini savunmakta ve akılcı planlama anlayışı olan plandan etkilenecek olan yurttaşlara hiç söz hakkı vermeden uzmanların tüm kararları alıp uyguladığı yaklaşımdan farklı bir süreç önermektedir. Bu yaklaşım, planlama sürecinde plandan etkilenecek olan yurttaşlara kendilerine sunulan alternatiflerden seçim yapma olanağı tanımaktadır ve böylelikle akılcı planlamanın en çok eleştirilen yanlarından biri olan demokratik olmaması sorununa alternatif bir çözüm sunmaktadır. Yani, plancının tek başına karar vermesine alternatif olarak ortaya çıkan planlamada seçim teorisi, kararların birçok aklın süzgecinden geçerek alındığı durumun en optimum seçim olacağını ve aynı zamanda yurttaşların kendilerini daha özgür hissetmelerine olanak sağlayacağını, böylelikle planlama sürecinin daha demokratik bir hal alacağını savunmaktadır. Ayrıca bu planlama anlayışı plancıyı siyasallaştırmakta ve planlama sürecini plancının birçok alternatif

[1] Tez çalışması kapsamında, bu kavramın Türkçe karşılığı olarak 'Planlamada Seçim Teorisi' kullanılmıştır.

ürettiği ve yurttaşlara bu alternatifler içinden seçim yapma hakkı veren siyasi bir süreç haline getirmektedir [4].

Türkiye'de ise katılım ile ilgili çalışmaların izleri dünyadaki gelişmelere benzer bir şekilde 1960'ların sonlarına dayanmaktadır. Tekeli'ye göre Türkiye'de katılım kavramının ortaya çıkışında, kavramın 1960'ların sonuna doğru dünya literatüründe önem kazanmasının yanında, ülkenin kendisine özgü nedenler de etkili olmuştur. Birinci sebep, yerel halka temas etmeden üretilen ve uygulamaya koyulan planların, şehirlerin gelişmesini ve kalkınmasını sağlama konusunda başarılı olamamasıdır. Dolayısıyla, katılımcı yaklaşım ile toplumun gerçeklerinin göz önünde bulundurulacağı ve böylece daha etkili planların ortaya çıkacağı fikri benimsenmiştir. Katılım kavramın Türkiye'de önem kazanmasının bir diğer sebebi ise; popülizm (halkçılık) olgusunun planlama üzerindeki etkileridir. Ülkenin en önemli planlama sorunlarından biri olan gecekondu sorunu, popülist eğilimin planlama ile bağdaştırılmasını sağlayan en önemli etken olmuştur. Kavramın Türkiye'de önem kazanmasının üçüncü sebebi ise ülkede azınlık sayılabilecek küçük bir aydın grubu kapsayan, 1968 öğrenci ayaklanmalarına dayanan kapitalizm eleştirisidir. Bu eleştirilerin odak noktasında olan yabancılaşma sorununa çözüm önerisi olarak katılım kavramı ortaya atılmıştır [4].

Yerel gündem 21 Eylem Planı Türkiye'de katılım kavramının yaygınlık kazanmasına katkı sağlayan bir etkendir. İnsan odaklı ve sürdürülebilir yerleşimlerin oluşturulmasına olanak sağlayan Yerel Gündem (YG) 21 Eylem Planının yürürlüğe konmasıyla, yerel nitelik taşıyan yönetimlerin halk ile istişare etme yeteneklerinin arttığı görülmüştür. Yerel Gündem 21 Eylem Planı, yerel halkın, yaşadıkları bölgenin gelecek planlarının üretim sürecinde aktif rol oynamasını öngörmekte, yerel yönetimleri halk katılımını sağlama konusundan sorumlu tutmaktadır [11].

2.3 Planlamaya Halk Katılımının Önemi

Halk Katılımı, planlama sürecinin önemli bileşenlerinden biridir ve kent plancılarının çoğu, katılımın kalıcı planlar üretmek için önem taşıdığı fikrini kabul etmektedir. Ayrıca planlamaya halk katılımının sağlanması, yöneticilerin alacağı kararlarda dezavantajlı ve güçsüz grupların çıkarlarının daha iyi temsil edilmesine imkan sağlamaktadır [7]. Dezavantajlı gruplar genellikle toplumdan soyutlanmış şekilde yaşamakta ve toplumsal

kararlara dahil olma imkanı bulamamaktadırlar. Ancak tam katılımlı bir planlama yaklaşımı, dezavantajlı gruplara topluma dahil olabilme imkanı sağlamaktadır.

İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan 'Yönetişim ve Katılım' raporunda, halk katılımının faydaları şöyle sıralanmıştır [2]:

- Halk katılımının sağlanması, yüksek kaliteli karar verme imkanı sağlamaktadır. İşleyen süreçle ilgili tüm paydaşlar arasında karşılıklı bilgi alışverişine imkan sağlamakta, böylece yaratıcı çözümler ortaya çıkabilmektedir [2].
- Katılımcı bir yöntemle alınan kararların uygulanma süreci, katılımın olmadığı bir sürece göre daha kolay ve başarılı olmaktadır. Çünkü, halk katılımının temel amacı uzlaşma sağlamak olduğundan ve katılım sürecinde tüm paydaşlar bir araya gelerek bir beyin fırtınası sonucu karara varıldığı için alınan kararların kabul görme oranı artmakta ve sonradan karara itiraz edilme oranını önemli ölçüde düşürmektedir [2]. Tekeli de 5 basamaklı planlamaya katılım düzeyleri sınıflamasında 4. Basamakta yer alan 'Eleştirel akılcılığın gerçekleştirilebilmesi amacıyla katılımın sağlanması' maddesiyle toplumsal iyiye ancak kolektif akıl yürütme yoluyla varılabileceğini söylemektedir [4].
- Katılım sürecinde yer alan tarafların hepsi birbirleriyle iletişim kurar ve önceki deneyimlerinden kaynaklı bakış açılarını birbirleriyle paylaşırlar. Bu paylaşım deneyimi, katılımcıların birbirleriyle olan bağlarını güçlendirir ve bir dayanışma ruhu ortaya çıkarır [2].
- Katılım odaklılık, planlama süreçlerinin şeffaf ve yasal bir şekilde yürütülmesi ihtimalini arttırmaktadır. Bir anlamda katılım, temsili yönetim anlayışından (yöneticilerin aldığı kararların halka danışılmadan uygulanması durumu), yönetişim anlayışına (halk ve yöneticilerin ortaklaşa aldığı kararların uygulandığı durum) geçişte bir araç görevi görmektedir [2].
- Katılımcı bir sürecin en önemli getirilerinden bir diğeri de uygulandığı toplumda demokrasiye ve seçimle iş başına gelen yöneticilere duyulan güvenin artmasını sağlamasıdır. Katılımcı bir süreç sayesinde; halk, yöneticileri ulaşılmaz karar vericiler yerine birlikte karar aldıkları ortakları olarak algılamaya başlar [2]. Tekeli ve Pınarcıoğlu da yerel yönetimlerin, karar verme aşamasında, kararla ilgili grupları bir

istişare ortamında bir araya getirmesinin eylem planlarının uygulanabilirliğini kolaylaştırdığını ve yerel yönetimlerin yerel halktan destek alabilmesinin en etkili yolunun halkı plan sürecine dahil etmesi olduğunu söylemiştir [14].

Uzun vadeli yerleşim planları yapılırken bu plandan etkilenecek olan ilgili gruplar, sürece dahil edilmelidir. Kent çok aktörlü, birçok parçadan oluşan kozmopolit bir bütündür, dolayısıyla kentin gelecek kurgusu da tüm paydaşlarıyla beraber yapıldığında uzun soluklu ve başarılı olacaktır. Plancının herkes adına karar verdiği durum ise yetersiz ve taraflı olur [11]. İşte halk katılımı burada devreye girmekte ve paydaşlar arası fayda / beklenti optimizasyonu sağlamaktadır.

Demokrasinin temelini oluşturan halk katılımı faktörü sayesinde, hem yurttaşların yasal süreçlere ve sistemlere olan güvenleri artmakta, hem de bu yasal süreçlerin uygulanması işi kolaylaşmaktadır. Bir bakıma, halk katılımı faktörü, yurttaşları somut olayların nesnesi olmaktan çıkarıp öznesi haline getirmektedir. Katılım politikası, ancak yurttaşları olayların öznesi yapma çabası içerisinde olursa gerçek hedefine ulaşabilmektedir [2].

Bir başka açıdan bakıldığında katılımcı planlama, katılım sağlayanlara, kendileriyle ve yaşam alanlarının gelecekleriyle ilgili konularda söz sahibi olup, süreçlere aktif bir şekilde dahil olarak bireysel tatmin yaşamalarını sağlar. Çünkü planlamanın ana amacı, bireylerin yaşamak istedikleri çevrelerde, sağlıklı, mutlu, huzurlu ve haysiyetli bir şekilde yaşam sürmelerini sağlayabilmektir. Toplumu oluşturan bireylerin hepsinin beklentilerinin ve isteklerinin neler olduğunu plancılar ve yöneticilerin bilebilmesi imkansızdır. İşte bu noktada, plancılar ya da planlama otoriteleri, uygun yöntemlerle bireylerin planlamaya katılımını sağlayabilirlerse, herkes için tatmin edici bir planlama süreci gerçekleşmiş olur [6].

Katılımcı planlama süreci yaratıcı fikirleri önemser, berraktır, bütüncüldür, mevcut şartlara kolayca adapte olunmasını sağlar, aktörlerin optimum sayıda ve biçimde süreçlere katılımını sağlar, bireylerin özsaygısını korur, gruplar arası çatışmaların iletişim yoluyla çözülebilmesine imkan sağlar, uygulama sürecinin geliştirilmesine ve de katılımcıların süreç hakkında bilgi sahibi olmalarına imkan sağlar [15].

Bir karar alma sürecinde doğru soruları ve alternatiflerin çeşitliliğini tanımlamak için halk katılımının gerekli olduğunu savunan Londan ise halkı karar alma süreçlerine dahil etmenin faydalarını şöyle sıralamıştır [3]:

- Birbirlerinden çok farklı görüşlere sahip yurttaşlar katılım sürecinde bir araya gelerek ortak iyiye odaklanan en optimum çözüme ulaşmaya çalışırlar. Böylece birbirlerinin fikirlerini de değerlendirme fırsatı bulurlar.
- Katılım süreci, insanların bireysel çıkarlar yerine toplumun ortak çıkarlarına odaklanmasını sağladığı için, katılım gösteren insanları özverili davranmaları konusunda teşvik eder.
- Katılım gösteren insanlar, süreç boyunca kendi görüşlerini ve diğer görüşleri detaylı bir şekilde inceleme fırsatı bulup, başkalarının da bunu yapacağına inandıklarında, ortak iyiye ulaşılabilmesi amacıyla fikirlerini değiştirmeye gönüllü olabilmektedirler
- Halk katılımı, güçlü kamu politikalarının ortaya çıkabilmesine yardımcı olacak farklı perspektiflerin ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır.
- Katılım odaklı planlama, bireysel fikirleri önemsemeyen ve kamu yararını esas alan araçsal rasyonaliteye karşı çıkarak, katılım gösterenlerin bireysel olarak tatmin olmalarını sağlar.

2.4 Halk Katılımının Sınırlayıcıları

Planlamaya katılım kavramı, yerel halkın katılmaya gönüllü olması kabulünden hareket etse de uygulamada halkın her zaman katılıma istekli olmadığı, imkan sağlanmasına rağmen katılım oranının düşük olduğu örneklerin de çokça var olduğu görülmüştür. Bu durum kişilerin özel sebeplerinden kaynaklanabileceği gibi toplumun genel sebeplerinden de kaynaklanabilmektedir. Bu genel sebeplerden ilki, katılım planlamasını yapan yönetim birimiyle alakalıdır. Eğer bu yönetim biriminin toplumda bir saygınlığı yoksa ve yasal ve siyasal altyapısı mevcut değilse, halk katılımı bu birim tarafından başarılı bir şekilde gerçekleştirilemez. Katılım oranını düşüren toplum kaynaklı bir diğer genel sebep ise halk katılımının sağlanması işinin çok zaman gerektiren bir aktivite olması ve zaman kaybı olarak algılanabilmesidir. Bu sebeple herhangi bir katılım çalışmasında zaman planlaması yapılması işi büyük önem taşımaktadır [4].

Forester'a göre ise halk katılımı plancıların öğrenmeye çalıştığı bir alandır ve katılımcı siyaset ve planlama süreçleri, çatışma, çekişme ve tartışmalar anlamına gelmektedir. Teori ile pratik farklı işlediği ve planlama sürecinde plancıların birçok yükümlülüğü olduğu için, teorisyenlerin katılımcı planlama fikrini ortaya koyması, plancıları cesaretlendirip, işlerini kolaylaştırmaya yetmemektedir [5].

Halk katılımının bir diğer sınırlayıcısı da katılımın uygulanması talebinin genellikle yöneticilerden gelmesidir. Sander'in de dediği gibi herhangi bir hak talebi, tabandan geldiği zaman bu talep yurttaşlar tarafından büyük ölçüde benimsenmektedir. Bu hakları yöneticiler yurttaşlara sunduğunda ise, 'yöneticiler yurttaşları katılıma zorluyormuş' gibi bir algı oluşabilmektedir. Halkın hak talep edebilmesi ise ancak demokrasi konusunda olgunlaşmış toplumlarda mümkündür. Katılımı sınırlayan bir diğer husus halk katılımına dahil edilecek aktörlerin net bir şekilde belli olmadığı durumlardır [6].

Halk katılımının bir diğer sınırlayıcısı ise 'beklenti yönetimi'nin doğru bir şekilde yürütülememesidir. Katılım gösteren yurttaşlar taleplerini ilettikten sonra, doğal olarak bu taleplerin süreç içinde karşılık bulmasını beklemeye başlarlar. Ancak bazı durumlarda, toplumun optimum ortak çıkarı için bazı talepler yerine getirilemez. Böyle durumlarda bazı yurttaşların sürece ve süreci yönetenlere olan güveni zedelenmekte ve bu süreç onlar için hayal kırıklığıyla sonuçlandığı için daha sonraki katılım süreçlerine dahil olmayı da reddedebilmektedirler. Bu sebeple, süreci yönetenler tarafından, katılımcılara sürecin işleyişi hakkında detaylı bilgilendirme yapılmalı ve hangi girdinin hangi sebeplerle sonucu etkileyebildiği ya da etkilemediği şeffaf bir şekilde yurttaşlara iletilmelidir [2].

2.5 Türkiye'de Planlamaya Katılımın Yasal Dayanakları

Ülkemizde yerel yönetimleri ilgilendiren; 5393 sayılı Belediye Kanunu [16], 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu [17] ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununda [18] yerel yönetimlerin gelecek planlarını bölgenin ilgi gruplarıyla beraber yapma yani yerel halkı planlama süreçlerine dahil etme şartı bulunmaktadır. Bu kanunlara ek olarak 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun [19] ile 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un [20] halk katılımı boyutu bu bölümde incelenmiştir.

- 5393 Sayılı Belediye Kanunu [16]

Türkiye'de 2005 yılından beri yürürlükte olan 5393 sayılı Belediye Kanunu gereğince halk katılımına atıf yapan önemli maddeler bulunmaktadır (Ek-A1). Kanunun 24. maddesi, ihtisas komisyonu toplantılarına, STK'lar, akademisyenler, meslek odaları gibi ilgili aktörlerin katılım gösterebileceğini söylemekte ve toplantılar sonunda ortaya çıkan toplantı raporunun halkla paylaşılmasına vurgu yapmaktadır. 41. maddesi, belediyelerin stratejik plan yapım sürecini anlatmakta ve plan yapımına katkı sağlayacak aktörlerden bahsetmektedir. Ancak bu maddede, İlgili STK'lar, üniversiteler ve meslek odalarının stratejik plan yapımına katkı sağlamaları teşvik edilmesine rağmen, bu sürece halk katılımının sağlanmasından bahsedilmemiştir. 76. maddede ise kent konseyi yoluyla halk katılımının vurgulandığı görülmektedir [16]. Halk katılımı konusundaki yasal dayanakların ülkemizdeki en somut örneklerinden biri Belediye Kanunu'nun 76. maddesi uyarınca, kentin geleceğini planlama süreçlerinde yerel yönetimlerin, Yerel Gündem 21 dahilinde kurulan Kent Konseyleriyle[1] işbirliği içinde olması şartıdır [11]. 77. maddede ise, belediye hizmetlerinin her kesimden -özellikle dezavantajlı- yurttaşın işbirliği ve katılımıyla gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır [16].

- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu [17]

Türkiye'de, toplumun ilgili aktörlerinin ve yurttaşların katılımına atıf yapan maddeler (Ek-A2) içeren bir diğer kanun olan 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 13. maddesi, büyükşehir belediye meclisinin toplanma yeri ve zamanı hakkında bilgi vermekte ve bu bilgilerin bölge halkına duyurulması zorunluluğundan bahsetmektedir. 15. maddesi ise, Belediye Kanunu'nun 24. maddesi ile benzer bir şekilde ihtisas komisyonu toplantılarına, STK'lar, akademisyenler, meslek odaları gibi ilgili aktörlerin katılım gösterebileceğini söylemekte ve toplantılar sonunda ortaya çıkan toplantı raporunun halkla paylaşılmasına vurgu yapmaktadır [17].

- 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu [18]

[1] Kent Konseyi oluşumları, 3. bölümün 3. kısmında daha detaylı bir şekilde incelenecektir.

Türkiye'de, toplumun ilgili aktörlerinin ve yurttaşların katılımına atıf yapan maddeler (Ek-A3) içeren bir diğer kanun olan 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanunun 12. maddesi il genel meclisi toplantısının yer ve zamanının halka duyurulacağını söylemekte ancak bunun yöntemi hakkında bir bilgi vermeyip 'çeşitli yollarla' ibaresini kullanmaktadır. 13. ve 15. maddeleri ise il genel meclis gündeminin ve kesinleşen meclis kararlarının halka duyurulmasını öngörmekte ama yine yöntemle ilgili herhangi bir bilgi vermeyip 'çeşitli yollarla' ibaresini kullanmaktadır [18].

- 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun [19]

2005 yılında yürürlüğe giren bu kanunun 2. Maddesinde, halk katılımına yönelik şu ifade yer almaktadır: "Yenileme alanlarının teknik altyapı ve yapısal standartların oluşturulması, bu alanların yönetimi ile örgütlenme ve uygulama alanlarında bulunan hak sahiplerinin veya bölge halkının katılımına dair usûl ve esaslar yönetmelikte belirlenir." Bu ifade, yenileme alanı ilan edilen bir bölgede, yenileme çalışmalarına halk katılımının sağlanması esaslarının proje yönetmeliğinde belirlenmesini öngörmektedir [19].

- 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun [20]

2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Kentsel Dönüşüm Kanunu incelendiğinde, halk katılımına dolaylı olarak vurgu yapan maddelere (Ek-A4) rastlanmıştır. Kanunun 5. Maddesi riskli yapı alanları dönüştürülürken önceliğin buradaki maliklerle anlaşarak çözülmesinde olduğunu belirtirken; bu çözüm yoluna dair herhangi bir yöntemden bahsetmemektedir. 6. maddede ise risk taşıyan bir parsel için herhangi bir karar verilebilmesi için "sahip oldukları hisseleri oranında paydaşların en az üçte iki çoğunluğun onaylaması" şartını taşımaktadır. Bu çoğunluğa dahil olmayan üçte bir içinde bulunan paydaşlara, yani kentsel dönüşümü istemeyen maliklere herhangi bir söz hakkı verilmemektedir ve bu malikler Bakanlık tarafından tespit edilen rayiç bedelleri karşılığında ilgili hisselerini satmak zorunda bırakılmaktadırlar [20].

Ülkemizdeki kentsel dönüşümle ilgili kanunlarda, halk katılımına ilişkin ibareler yer alsa da katılımın nasıl olacağı ve katılım sürecinde nelere dikkat edilmesi gerektiği gibi

konular açık bir biçimde tarif edilmemiştir. Kentsel dönüşüm projeleri hem fiziki mekanda hem de dönüştürülen bölgede yaşayan mahalle sakinlerinin hayat tarzında ve alışkanlıklarında önemli değişikliklere sebep olmaktadır. Planlama kanunlarının aktif katılımı mecburi kılmayan halk katılımı boyutu; akademisyenler, uzmanlar ve ilgili meslek odaları tarafından eleştirilmektedir [21].

2.6 Katılım Düzeyleri

1969'de yayınlanan ve planlamaya katılım kavramının literatürdeki temelini oluşturan 'A Ladder of Citizen Participation[1]' başlıklı makalesinde Arnstein, sekiz basamaklı bir 'katılım merdiveni'nden bahsetmektedir. Bu sekiz basamak; katılımın olmadığı (manipülasyon ve terapi), göstermelik olduğu (bilgilendirme, danışma ve teskin etme) ve aktif halk katılımının olduğu (ortaklık, devredilmiş yetki ve kentli denetimi) üç düzeye ayrışmaktadır [1].

Katılım üzerine üretilen sonraki metinlerde ortaya atılan katılım biçimleri Arnstein'in tanımladığı bu üç genel başlık altında gruplanabilir. Örneğin; Wulz'un 1986 yılında yayınlanan, 'The Concept of Participation[2]' başlıklı makalesinde bahsettiği yedi farklı katılım seviyesinden ilk ikisini oluşturan 'rol yapma' ve 'anket yapma' [22], Arnstein'in katılım merdiveninde katılımın olmadığı, 'bölgesellik', 'diyalog kurma' ve 'alternatif sunma' katılımın göstermelik olduğu, 'ortak karar verme' ve 'halkın karar vermesi' ise aktif katılımın olduğu düzeylere karşılık gelir [1], [22].

Tekeli'nin 2009 yılında kaleme aldığı 'Kent Planlaması ve Katılım Üzerine Düşünceler' başlıklı makalesinde bahsettiği 5 katılım seviyesi [4] de benzer şekilde Arnstein'in katılımın göstermelik olduğu (planı halka benimsetmek ve katılım yoluyla plancının bilgilenmesi) ve aktif katılımın olduğu (halkın plan kararlarına katılması, eleştirel akılcılığın gerçekleştirilebilmesi için katılımın sağlanması ve bölüşmeye değil, yaratmanın heyecanına katılım) düzeyleri arasında gösterilebilir [1], [4].

[1] Halk Katılımı Merdiveni

[2] Katılım Kavramı

Çizelge 2. 1 Katılım düzeyi sınıflamalarının karşılaştırılması [1], [4], [22]

Arnstein (1969)	**Wulz (1986)**	**Tekeli (2009)**	
8. Kentli Denetimi			**Aktif Halk Katılımının Olduğu Düzeyler**
		5. Bölüşmeye değil, yaratmanın heyecanına katılım	
7. Devredilmiş Yetki	7. Halkın Karar Vermesi		
		4. Eleştirel akılcılığın gerçekleştirilebilmesi için katılımın sağlanması	
6. Ortaklık	6. Ortak Karar Verme	3. Halkın plan kararlarına katılması	
	5. Alternatif Sunma		**Göstermelik Katılımın Olduğu Düzeyler**
5. Teskin Etme			
4. Danışma	4. Diyalog Kurma	2. Katılım yoluyla plancının bilgilenmesi	
3. Bilgilendirme	3. Bölgesellik	1. Planı halka benimsetmek	
2. Terapi			**Katılımın Olmadığı Düzeyler**
1. Manipülasyon	2. Anket Yapma		
	1. Rol Yapma		

2.6.1 Katılımın Olmadığı Düzeyler

Katılım merdivenlerinin ilk basamaklarını oluşturan katılımın olmadığı düzey; yöneticilerin yani otoritelerin karar verdiği, bu kararlardan etkilenecek kişi veya grupların karar verme sürecinde hiçbir katkı sağlamadığı durumları tarif eder [1] (Şekil 2.1).

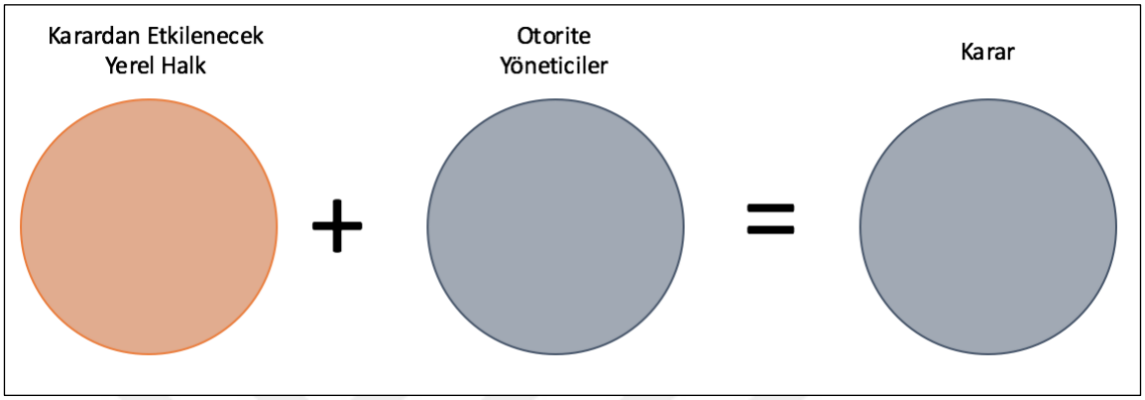

Şekil 2. 1 Halk katılımının olmadığı durumda karar verme

Arnstein katılımın olmadığı düzeyde iki katılım biçiminden bahseder: 'manipülasyon' ve 'terapi'. Arnstein'in katılım merdiveninde birinci basamağı oluşturan 'manipülasyon', planlama sürecinin otoriteleri tarafından toplumdan seçilen belli kişilerin eğitilerek, sürece dahil ediliyormuş gibi gösterilmesidir [1]. Wulz'un katılım derecelendirmesinde 'manipülasyon'a en yakın kategori 'anket yapma' olarak tarif edilmektedir. Wulz'a göre, 'anket yapma'nın kullanıldığı durumlarda otoriteler, karardan etkilenecek olanların düşüncelerini ölçmeye yönelik anket gibi basit uygulamalarla halk katılımını sağlıyormuş gibi gösterirler [22].

Katılımın olmadığı katılım biçimlerine diğer iki örnek 'terapi' (Arnstein) ve 'rol yapma'dır (Wulz). Birincisi planlama sürecini yöneten otoritelerin, halk içindeki dezavantajlı, yaşadıkları toplumda söz sahibi olamayan ve güçsüz grupların, psikolojik olarak tedavi edilmesi gerektiğini varsaydığı durumu anlatır. Bu varsayım üzerine, halk, planlamaya dahil edilmek adı altında sosyal hizmet uzmanları ve psikiyatrlar tarafından klinik grup terapisine tabi tutulmakta ve bu toplantının ana gündemini, yaşadıkları kentin geleceğinin tartışılması yerine mahalle sakinlerinin kişisel psikolojik sorunlarının tartışılması oluşturmaktadır. Arnstein, bu basamağın anlattığı sosyo-ekonomik açıdan güçsüzlüğün, mental psikolojik bir hastalık olarak değerlendirilmesi durumunu

sahtekarlık olarak nitelemektedir [1]. Wulz'un 'rol yapma' olarak kavramsallaştırdığı ikinci katılım biçiminde ise plan yapıcı plandan etkilenecek olan halkla herhangi bir temas kurmadan, kendini onların yerine koyarak plan tasarımını yapar [22]

2.6.2 Göstermelik Katılımın Olduğu Düzeyler

Göstermelik katılımın olduğu düzeylerde yöneticiler tarafından verilen kararlar, bu kararlardan etkilenecek kitleye sunulur ve onlardan kararlarla ilgili geri bildirimler alınır. Katılımın olmadığı durumdan farklı olarak bu düzeyde yöneticilerin inisiyatifi doğrultusunda halktan gelen geri dönüşler dikkate alınıp karar değişikliğine gidilebilir. Dolayısıyla bu aşamada kısmi bir katılım vardır [1].

Katılım merdivenlerindeki göstermelik katılımın olduğu durumlarda bir halk katılımı söz konusu olsa da temel amaç, halkı plan kararlarına dahil etmek değil, planı halka benimsetmek (Arnstein, 1969), plana karşı gelişecek tepkileri engellemektir [4]. Planlama otoriteleri halkın görüşlerine başvursa da nihai karar verici yine bu otoriteler olmaktadır. Halkın görüşleri, katkıları ve talepleri yani halkın planlama sürecindeki girdileri, karar alma aşamasında, otoritelerin baskısı altında erimekte ve nihai kararlar planlama otoritesi tarafından verilmektedir (Şekil 2.2). Çünkü Arnstein'in planlamaya katılım sürecinin başarılı olabilmesi için şart koştuğu; iktidar gücünün sürecin tüm aktörleri arasında paylaştırılması gerekliliği, göstermelik katılımın olduğu durumlarda görülmemektedir ve bu düzeyde güç, planlama otoritesinin elindedir. Halk ise taleplerinin planlama sürecine girdi olarak dahil olup olmadığını denetleyebilecek bir güce ve yetkiye sahip değildir [1].

Göstermelik katılım anlayışındaki temel sorun katılımcıların fikirlerinin alınması, birlikte çalışılması ve yurttaşların istek, kültür ve geleneklerinin dikkate alınmasına rağmen yurttaşların karar alma süreçlerinde etkin rol oynamamalarıdır. Kararlar yine mimar, plancı ya da genel anlamıyla planlama otoritesi tarafından verilmektedir. Bu durum yurttaşları planlama süreçlerine ve sonuçta ortaya çıkan yaşam alanlarına yabancılaştırmaktadır [6].

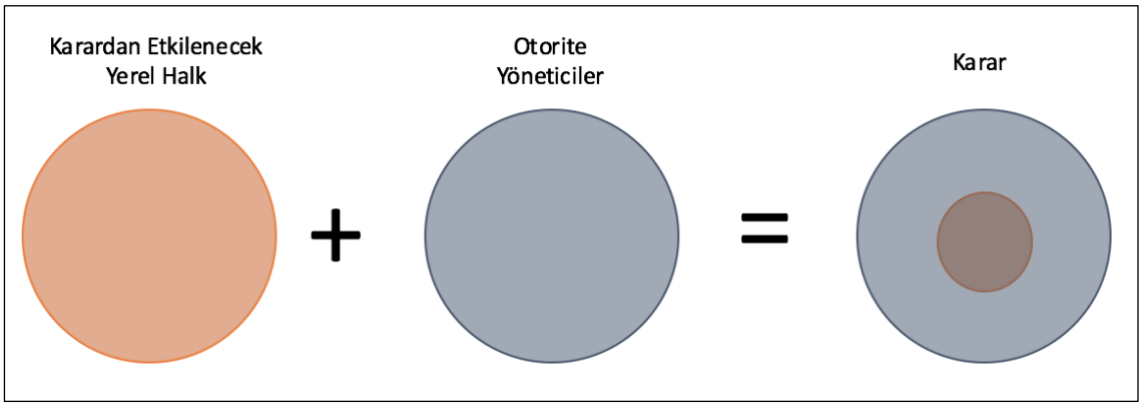

Şekil 2. 2 Göstermelik halk katılımının olduğu durumda karar verme

Arnstein'in katılım merdiveninde göstermelik katılımın olduğu ikinci aşamaya denk gelen basamaklar; bilgilendirme, danışma ve teskin etmedir. 'Bilgilendirme', planlama otoritelerinin yapılan planlar konusunda halkı bilgilendirmesidir, bu bilgilendirme esnasında halkın bazı geri dönüşleri olabilmektedir [1]. Wulz'un 'bölgesellik' ve Tekeli'nin 'planın halka benimsetilmesi' olarak tarif ettiği süreçlerde de, 'bilgilendirme' basamağında olduğu gibi otoritelerin ana motivasyonu halk katılımını sağlamak yerine halkın plana göstereceği tepkileri minimize etmektir. 'Bölgesellik' karar vericilerin plan yapılacak bölgede yaşayan yurttaşların beklentilerini ölçtüğü durumdur [22]. 'Planı halka benimsetmek' ise plancılar tarafından halkla hiçbir temas kurulmadan kamu yararı gözetilerek yapılan planın, halktan gelecek olumsuz tepkileri engellemek amacıyla, plandan etkilenecek olan yurttaşlarla paylaşılıp onların desteğini almayı amaçladığı, yurttaşlardan gelecek geri dönüşlerin planı etkilemediği duruma karşılık gelir [4].

Wulz'un sınıflamasının 3. basamağı olan 'bölgesellik' karar vericilerin, plan yapılacak bölgede ikamet eden yurttaşların beklentilerini ölçtüğü durumdur [22]. Tekeli'nin sınıflamasının ilk basamağı olan 'planı halka benimsetmek' ise plancılar tarafından halkla hiçbir temas kurulmadan kamu yararı gözetilerek yapılan planın, halktan gelecek olumsuz tepkileri engellemek amacıyla, plandan etkilenecek olan yurttaşlarla paylaşılıp onların desteğini almayı amaçladığı, yurttaşlardan gelecek geri dönüşlerin çoğunlukla planı etkilemediği durumdur [4].

Arnstein'in katılım merdiveninde 4. basamak olan 'danışma', halkın planlama otoriteleri tarafından, katılım amacıyla bir görüşmeye davet edilmesi durumudur ve bu basamakta da halktan gelen taleplerin planlama çalışmalarına bir girdi olup olmayacağı otoritenin

inisiyatifindedir [1]. Arstein'in katılım merdiveninin 4. basamağı olan 'danışma' ile Wulz'un sınıflamasının 4. basamağı olan 'diyalog kurma' ve Tekeli'nin sınıflamasının 2. basamağı olan 'katılım yoluyla plancının bilgilenmesi' benzer içeriklere sahip olup bu üçünün ortak noktası; plancıların halkın eğilimlerini ve beklentilerini öğrenmek amacıyla halkla iletişim kurmaları [22] ve bu iletişim yoluyla öğrenilen verilerin planlama sürecine dahil olup olmamasının planlama otoritelerinin inisiyatifinde olmasıdır [1]. Wulz'un sınıflamasının 4. basamağı olan 'diyalog kurma' plancının yerel halkla genellikle gayri resmi buluşmalarla iletişime geçtiği ve bilgi alışverişinde bulunması durumunu anlatır [22]. Tekeli'nin sınıflamasının ikinci basamağı olan 'katılım yoluyla plancının bilgilenmesi' ise plancının, planlamaya zemin oluşturmak için yaptığı analizlerin yetersiz olduğu ya da halkın istek ve şikayetlerini sormadan yaptığı planları halka benimsetmekte zorlandığı durumlarda, halkla bir araya gelip onların eğilimlerini öğrenmesi durumudur [4].

Arnstein'in katılım merdiveninde 4. basamak olan 'danışma', halkın planlama otoriteleri tarafından, katılım amacıyla bir görüşmeye davet edilmesi durumudur ve bu basamakta da halktan gelen taleplerin planlama çalışmalarına bir girdi olup olmayacağı otoritenin inisiyatifindedir [1]. Wulz benzer bir süreci 'diyalog kurma' olarak tarif eder. Diyalog kurma, plancının yerel halkla genellikle gayri resmi buluşmalarla iletişime geçmesi ve bilgi alışverişinde bulunması durumunu anlatır. Tekeli'nin 'katılım yoluyla plancının bilgilenmesi' olarak kavramsallaştırdığı, plancının, planlamaya zemin oluşturmak için yaptığı analizlerin yetersiz olduğu ya da halkın istek ve şikayetlerini sormadan yaptığı planları halka benimsetmekte zorlandığı durumlarda, halkla bir araya gelip onların eğilimlerini öğrendiği durum da benzer bir süreci tarif eder [4]. Bu üç kavramın ortak noktası, plancıların halkın eğilimlerini ve beklentilerini öğrenmek amacıyla halkla iletişim kurmaları [22] ve bu iletişim yoluyla öğrenilen verilerin planlama sürecine dahil olup olmamasının planlama otoritelerinin inisiyatifinde olmasıdır [1].

Arnstein'in katılım merdiveninde 5. basamak olan 'teskin etme', yine planlama otoriteleri ile planlamanın etkileyeceği halkın görüştüğü, karşılıklı fikir alışverişinin olduğu, halktan gelen önerilerin bir kısmının planlama çalışmasına girdi olduğu bir durumu tarifler. Ancak burada da halk, fikirlerinin önemsenip önemsenmediğini denetleyebilecek güce sahip değildir. Yani halkın, planlama sürecinde alınacak kararlarda herhangi bir yaptırım gücü ve yetkisi bulunmamaktadır [1]. Wulz'un göstermelik katılıma

örnek olarak gösterdiği 'alternatif sunma' ise plancıların hazırladığı seçeneklerin yurttaşlara sunulması ve katılımcıların kendilerine sunulan seçeneklerden istediklerini seçmesi durumudur. Seçeneklerin oluşturulması esnasında tasarımcı yurttaşlarla görüşür, dolayısıyla seçeneklerin şekillenmesinde katılımcıların fikirleri de etkili olur [22]. Her ikisinde de karar verici otoriteler ile yurttaşlar arasında bir diyalog ve fikir alışverişi olmasına rağmen, 'alternatif sunma' sürecinde yurttaşlara seçenekler sunulması, bu durumu 'teskin etme' basamağından farklılaştırmaktadır.

2.6.3 Aktif Halk Katılımının Olduğu Düzeyler

Katılım merdivenlerinin üst basamaklarını oluşturan aktif halk katılımının olduğu düzeyler, halk katılımının nihai hedefi olduğu durumdur. Bu aşamada kararlar, karardan etkilenecek olan halk ile yönetici otoritelerin istişaresi sonunda ortak bir şekilde verilir. Dolayısıyla bu aşamada tam katılım vardır. Arnstein iktidar gücünün, aktörler arasında yeniden dağıtımının sağlanmasının mümkün olduğu aşamanın, aktif halk katılımının olduğu düzey olduğunu vurgular [1]. Bu aşamada, alınan kararlar üzerinde bu kararlardan etkilenen halk direkt olarak söz sahibidir (Şekil 2.3).

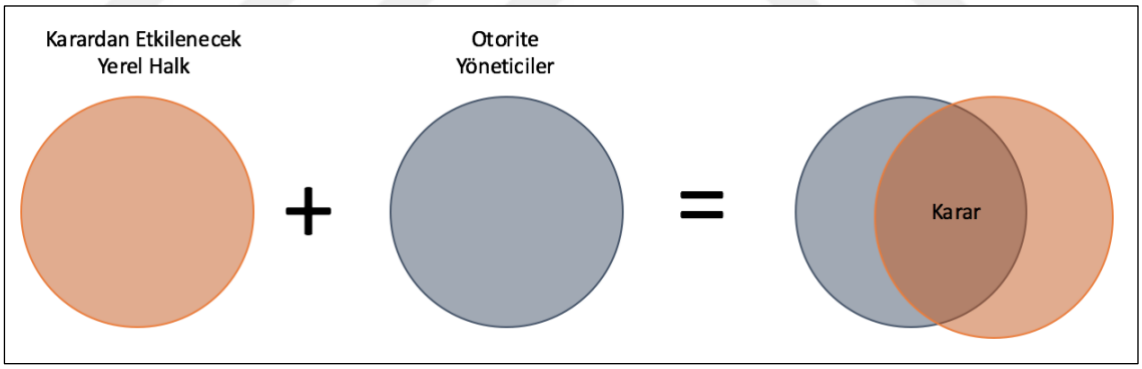

Şekil 2. 3 Aktif halk katılımının olduğu durumda karar verme

Arnstein aktif halk katılımının olduğu basamakları ortaklık, devredilmiş yetki ve kentli denetimi olarak tanımlamaktadır. 'Ortaklık', halkın ve yöneticilerin herhangi bir karar verme sürecinde, birbirine denk taraflar olması durumudur [1]. Arstein'in katılım merdiveninin 'ortaklık' basamağı ile Wulz'un sınıflamasındaki 'ortak karar verme' ve Tekeli'nin sınıflamasındaki 'halkın plan kararlarına katılması' benzerlik göstermektedir. Her üçü de halkın karar verme süreçlerine aktif olarak katılımının sağlandığı durumları tarif eder. 'Ortak karar verme' planlama sürecinin tüm evrelerinde alınacak kararlarda

halkın yetkin bir konumda olduğu durumu anlatır [22]. 'Halkın plan kararlarına katılması' ise planlamanın, bu sınıflamanın ilk iki basamağında anlatılanın aksine teknik bir süreç olma özelliğinden uzaklaşıp; paydaşları bir araya getiren ve planlama süreci boyunca toplumun hepsini kapsayan çıkarlar için beraber çalışmalarını öngören siyasal bir yön kazandığı durumdur. Tekeli'ye göre bu düzeyde bir katılım, ideal bir planlama çalışması için plancı ve yerel halkın bilgi birikimlerinin harmanlanmasına ve yine planlama çalışmasının başarılı olabilmesi için bölgedeki farklı çıkar gruplarının planlama sürecine dahil edilmesine olanak sağladığı için önemlidir [4].

Arnstein'in katılım merdiveninde yedinci basamak olan 'devredilmiş yetki', halkın karar alma süreçlerinde aktif rol aldığı ve karar verme yetkisi olduğu durumu anlatan katılım basamağıdır [1]. Bu basamak, Wulz'un 'halkın karar vermesi' olarak tanımladığı, alınan kararların uygulanması süreçlerinde plancıdan bile daha yetkin bir konumda olduğu durumu tarif eden süreçle benzerlik gösterir [22]. Arnstein'in katılım merdiveninde sekizinci ve son basamak olan ve Wulz ile Tekeli'nin katılım sınıflamalarında gözlenmeyen bir yaklaşım sunan 'kentli denetimi' ise karar verme gücünün tamamen halka ait olduğu katılım basamağıdır [1].

Tekeli; Arnstein'in ve Wulz'un metinlerindeki sınıflandırmalarla birebir örtüşmeyen iki aktif halk katılım biçiminden bahseder: 'eleştirel akılcılığın gerçekleştirilebilmesi amacıyla katılımın sağlanması' ve 'bölüşmeye değil, yaratmanın heyecanına katılım'. Birinci durum, genelde zayıf aktör konumunda olan yerel halkı; çoğunlukla güçlü aktör konumunda olan plancı, yönetici, uygulayıcı gibi diğer tüm aktörlerle eş değer konuma koymaktadır ve bu yönüyle bu sınıflamanın ilk 3 basamağından farklılaşmaktadır. Tekeli toplumsal iyiye ulaşabilmenin tek yolunun tüm paydaşların bir araya gelerek ortak karar almalarından geçtiğini savunmaktadır. Tekeli'nin sınıflamasının en üst sırasında yer alan 'bölüşmeye değil, yaratmanın heyecanına katılım' basamağı ise doğru motive edilebildiğinde toplumun ortak kazanımı için, şahısların gönüllü bir şekilde kendi çıkarlarından vazgeçmeyi göze aldığı bir durumu anlatmaktadır. Burada vurgulanan nokta yerel halka, hep beraber kendi yaşam alanları için bir şeyler üretmenin hazzını öğretebilmektir. Çünkü eğer bu sağlanırsa, halk, yaşam alanlarının geleceği için şahsi kaynaklarını da ortaya koymaya razı olacak ve planlama çalışmaları kamu fonlarına bağımlı olmaktan kurtulacaktır [4].

2.8 Katılım Yöntemleri

Literatürde bir düşünce, görüş biçiminde girdileri ortaya çıkaranlardan (örneğin; kamuoyu araştırmaları ve odak grupları) nihai kararları ortaya çıkaranlara kadar halkın katılımı kategorizasyonuna tabi olabilecek çeşitli yöntemler mevcuttur [23]. Bu bahsi geçen katılım yöntemleri, uygulama şekli, zamanlaması, kapasitesi gibi birçok boyuta sahiptir. Hangi planlama süreci için hangi katılım yönteminin optimum fayda sağlayacağı şüphesiz sürecin bağlamına göre değişmektedir. Rowe ve Frewer temel katılım yöntemlerini şu şekilde sıralamakta [23]:

- Referandum

Ulusal ya da yerel nüfusun tüm üyelerinin referandum uygulamasına katılım potansiyeli olsa da genellikle uygulama esnasında, ulusal ya da yerel nüfusun önemli bir kısmı katılır. Önceden belirlenen bir zamanda oy kullanılır. Genellikle oy pusulasındaki iki seçenekten birinin seçimi şeklinde gerçekleşir. Tüm katılımcılar eşit etkiye sahiptir. Nihai sonuç, referandum konusu hakkında verilecek kararlarda bağlayıcıdır.

- Kamuya Açık Oturumlar

Bu katılım uygulamasına, konuyla ilgilenen yurttaşlar katılır. Gerçek katılımcılar, sunum yapan uzmanlar ve politikacılardır; yurttaş katılımı mekan büyüklüğüne göre sınırlanır. Aynı konuyla ilgili kamuya açık oturumlar; haftalar, aylar hatta yıllar sürebilir. Genellikle hafta içi günlerde ve mesai saatlerinde yapılır. Açık oturumlar tartışılan planlarla ilgili ajansların sunumlarını içerir. Halk görüşlerini dile getirebilir, ancak halkın görüşlerinin planlara doğrudan bir etkisi yoktur.

- Kamuoyu Araştırmaları

Bu katılım yöntemi, büyük örneklemlere uygulanır ve genellikle toplumdaki farklı eğilimlere sahip kesimler katılır. Tek olay şeklinde gerçekleşir ve genellikle birkaç dakikadan daha fazla sürmez. Bazen katılımcılar bir araya gelmeden, yazılı anket ya da telefon anketi yoluyla yapılır. Anketler çok çeşitli sorular içerebilir. Kamuoyu araştırmaları yöntemi genellikle bilgi toplamak için kullanılır.

- Müzakereli Karar Alma

Bu katılım yöntemi küçük örneklemlere uygulanır. Uygulamaya toplumu temsilen, toplumdaki grupların temsilcileri katılır. Yurttaşlarla beraber kamu kurumlarının temsilcileri de katılabilir. Zamanlama skalası belirsizdir. Belirli bir bitiş günü yoktur. Günler, haftalar, aylar sürebilir. Toplumdaki grupların temsilcilerinden oluşan çalışma komitesi, spesifik konular üzerinde tartışarak görüş birliğine varır.

- Uzlaşı Konferansı

Bu katılım uygulamasında, genellikle, konferansın yönetim kurulu tarafından toplumun temsilcisi olarak seçilen, konu hakkında bilgisi olmayan on ile on altı arasında üyeden oluşan bir jüri bulunmaktadır. Panele katılanların konuyla ilgili bilgilendirildiği hazırlık dersleri ve çalışmalarıyla birlikte üç günlük konferans sürecini kapsar. Panel temsilcileri tarafından seçilen uzmanlara, bağımsız jüri heyeti sorular sorar. Toplantı halka açık olur. Ortaya çıkan kilit soruların sonuçları, rapor veya basın konferansı yoluyla kamuoyu ile paylaşılır.

- Yurttaş Jürisi / Paneli

Bu katılım uygulamasında genellikle, panelde yerel halkı temsil eden on iki ile yirmi arasında üye bulunmaktadır. Çoğu zaman birkaç gün süren toplantılar sürecinden oluşur. Panel temsilcileri tarafından seçilen uzmanlara, bağımsız jüri heyeti sorular sorar. Toplantı genellikle halka açık olmaz. Rapor veya basın konferansı yoluyla ortaya çıkan kilit soruların sonuçları kamuoyu ile paylaşılır. Bu yöntemin bir üstteki uzlaşı konferansı yönteminden farkı temsilci sayısı ve panelin temsilciler dışında kalan halkın katılımına açık olmamasıdır.

- Yurttaş Danışma Komitesi

Bu katılım yönteminde, toplumdaki çeşitli grupların görüşlerini sunan, sponsor tarafından seçilen küçük bir grup bulunmaktadır. Bu grup toplumun gerçek üyeleri yerine toplumdan olmayıp o toplumun görüşlerini ve beklentilerini anlatan temsilcilerden de oluşabilir. Uygulama süreci uzun bir zaman diliminden oluşmaktadır. Bazı önemli olayları incelemek için komite, sponsorlar tarafından bir araya getirilir.

- Odak Grubu

Bu katılım uygulamasında, halkın temsilcisi olarak seçilmiş beş ile on iki kişi arasında küçük bir grup vardır; uygulama bazen tek grup üzerinden yürütülür bazen de birçok grup bir araya getirilerek bir proje için kullanılabilir. Çoğunlukla iki saate kadar süren, tek toplantı şeklinde gerçekleşir. Toplantı yöneticisinin küçük yönlendirmeleriyle genel konular üzerine serbest tartışma yapılır ve toplantı süreci video kaydına alınır.

Katılım yöntemlerinin etkinliğiyle ilgili geçmişten günümüze kadar yapılan çalışmalar çok az sayıda olup genellikle geniş kapsamlı ve sistematik çalışmalar değillerdir. Bu sebeple, hangi katılım yönteminin hangi tür uygulamalarda başarılı olup olmadığı, genellikle ölçülemez bir nitelik taşımaktadır. Genellikle katılım uygulamaları, halkın katılımının sağlanmasına odaklanmakta, katılımın kendisini temel amaç olarak görmekte, katılım yöntemlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi işini göz ardı etmektedir [24]. Bu durum kentsel dönüşüm projelerine yönelik gerçekleştirilen katılım uygulamalarında da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır; maalesef katılımı kurgulayan ve yöneten yetkililer, uygun yöntemi seçmek ya da uygulanan katılım yönteminin etkinlik düzeyi üzerine araştırmalar yapmak yerine katılımın herhangi bir şekilde sağlanmış olmasıyla yetinmektedirler.

2.9 Bölüm Sonucu

Yurttaşların kendilerini ilgilendiren herhangi bir konuda söz sahibi olması olarak tanımlanabilen ve kentsel planlama süreçlerinde birçok fayda sağlayan katılım olgusunun literatürde tanımlanan farklı seviyeleri vardır. Arnstein ve Wulz'un katılım derecelendirmeleri incelendiğinde katılımın 3 düzeye indirgendiği görülmüştür. Bunlar; katılımın olmadığı, göstermelik katılımın olduğu ve aktif katılımın olduğu düzeylerdir [1]. Kentsel planlama süreçlerinde başarılı bir halk katılımı uygulaması ancak aktif halk katılımı sağlanabildiği zaman mümkündür.

Katılım odaklı bir yönetim çarkının işleyişi ve pasif derecede kalmayan yurttaşlık katılım düzeyini derecelendirmeye imkan verir [25]. Katılım düzeyleri sınıflamaları incelendiğinde; katılımın olmadığı durumların da bu sınıflamalarda yer alabileceği görülmektedir. Yani bazen halk katılımına dair herhangi bir uygulama olmadığı halde, otoriteler halkı dahil ediyormuş gibi yapabilmektedirler. Arnstein [1], katılımın gerçekten var olup olmadığının; katılım yoluyla halktan elde edilen verilerin planlama sürecine girdi olarak dahil edilip edilmemesi üzerinden anlaşılabileceğini söylemektedir.

Yurttaş katılımının sağlanması, halk için daha kaliteli politikaların üretilmesini ve bu üretilen politikaların daha etkin bir şekilde uygulanması, kamusal etkinliklerin daha şeffaf ve meşru bir hal alması ve yurttaşların süreçlerde daha aktif rol almaları sebebiyle toplumda daha güçlü bir demokrasi anlayışının ortaya çıkması gibi birçok olumlu sonuç ortaya çıkarmaktadır.

Ersoy'a göre yurttaşlarda yerel aidiyet hissinin oluşması ve sorumluluk bilincinin artması için yukarıdan aşağıya hükmedici planlama anlayışı yerine aşağıdan yukarıya katılımcı planlama anlayışı benimsenmelidir. Bunun gerçekleşebilmesi için plancıya iki görev düşmektedir. Birincisi, plancı mutlak karar verici olmak yerine yurttaşlara danışmanlık yapan bir konumda olmalı ve ikincisi de planlama sürecini aşağıdan yukarıya katılımcı bir anlayışla yurttaşlarla ve sivil toplum kuruluşlarıyla beraber yürütmelidir. Böylelikle katılım kavramı sadece bir söylem olmaktan kurtarılıp planlama süreçlerinin olmazsa olmaz bir parçası haline getirilmiş olacaktır [26].

Ülkemizde birçok kanun yurttaş katılımına vurgu yapsa da projeler uygulanırken çoğu zaman katılım konusu göz ardı edilebilmekte ve bu durum projelerin sürdürülebilirliğini zedelemektedir. Çünkü kanunlarda halk katılımı kavramına vurgu yapılmasında rağmen katılımın nasıl olacağına dair yöntemsel bir çerçeveden bahsedilmemektedir. Kanunlarda sıkça rastlanan 'uygun yöntemlerle', 'çeşitli yollarla' gibi ibareler planlamanın katılım boyutunu uygulayıcının inisiyatifine bırakmaktadır. Ayrıca; katılımın başarıyı yakalayabilmesinde, varlığı kadar kurgulanış biçimi de önem taşımaktadır. Her projenin, planın, bölgenin kendine özgü olduğu unutulmamalı ve katılım kurgusu bölgenin iç dinamiklerinden yola çıkarak yapılmalıdır.

BÖLÜM 3

KENTSEL DÖNÜŞÜMDE KATILIMCI UYGULAMALAR

3.1 Kentsel Dönüşüm

Kentsel dönüşüm süreci fiziksel, sosyal, ekonomik birçok boyutu olan, çok aktörlü bir süreçtir. Bu sebeple, literatürde birbirinden çok farklı kentsel dönüşüm tanımlamaları vardır.

Roberts vd.'ye göre kentsel dönüşüm [27]:

> "İşlevlerini kaybederek değişime uğramış alanların kentsel sorunlarını çözmeye yönelik, bu alanların ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarında kalıcı bir iyileşme sağlamaya çalışan kapsamlı ve bütünleşik bir vizyon ve eylem planıdır."

Özden'e göre kentsel dönüşüm [28]:

> "Zaman süreci içerisinde eskiyen, köhneyen, yıpranan, sağlıksız/yasadışı gelişen ya da potansiyel arsa değeri üst yapı değerinin üzerinde seyrederek değerlendirilmeyi bekleyen ve yaygın bir yoksunluğun hüküm sürdüğü, kent dokusunun altyapısının sosyal ve ekonomik programlar ile oluşturulup beslendiği bir stratejik yaklaşım içinde, günün sosyoekonomik ve fiziksel şartlarına uygun olarak değiştirilmesi, geliştirilmesi, yeniden canlandırılması ve bazen de yeniden üretilmesi eylemidir."

Elgin'e göre ise kentsel dönüşüm [29]:

> "Fiziksel, sosyal ve ekonomik yönden kentsel gelişme dinamiklerine ve oluşan

yeni gereksinimlere yanıt veremeyen, işlevini yitirerek köhnemiş ve eskimiş belirli kent parçalarının, kentin gelişme vizyonu içerisinde, stratejik gelişim planlarına bağlı olarak, yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik hazırlanan, kent ve kentli ile bütünleşen eylem planlarıdır."

Kentsel dönüşüm tanımları incelendiğinde işlev kaybı, eskime, köhneme, yeniden işlevlendirme, kentsel yenileme gibi anahtar kelimelerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Genellikle, kentsel dönüşüm kentle ilgili olumsuz bir oluşumu olumluya çevirmeye yönelik bir eylemler dizisi olarak anlatılır ve algılanır. Roberts ve Sykes ise üzerinde çok durulmayan farklı bir işlevine dikkat çekerek kentsel dönüşümün, çoğu zaman kentin uyum sağlaması gereken dışsal baskılarla kentin kendi dinamiklerinden kaynaklı içsel baskıların bir sonucu olan kentsel bozulma ve zorluklara bir cevap olarak meydana geldiğini; ancak bazen değişen koşullara bir tepki olmak yerine, dönüşümün kendisinin, proaktif yani olası bir tehdide karşı o tehdidin meydana gelmemesi için önleyici bir nitelikte olabileceğini söylemektedir. Örneğin; bir bölgede endüstrinin çökmesini önleyici veya bir mahallenin umutlarının iyileştirilmesi için kentsel dönüşüm için bir araç olarak kullanılabilir [27].

Kentsel Dönüşüm (Urban Transformation) kavramı, literatürde çoğu zaman Kentsel Yenileme (Urban Renewal), kentsel yeniden yapılandırma (Urban Restructuring), kentsel yeniden canlandırma gibi kavramlarla iç içe geçebilmektedir. Örneğin; Kentsel Dönüşüm geçmişi çok eskilere dayanan İngiltere'de dönüşümü tariflemek için kullanılan Urban Regeneration terimi, Türkçe'ye eskiden "Kentsel Yeniden Canlandırma" olarak tercüme edilirken, daha sonra "Kentsel Dönüşüm - Kentsel Yenileme" olarak çevrilmiştir. Hollanda'da ise kentsel dönüşümü tarifleyen "Kentsel Yenileme (Urban Renewal)" ve "Kentsel Yeniden Yapılandırma (Urban Restructuring)" terimlerinin yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Dünya genelinde kentsel dönüşümü tanımlayan kavramların sayısının fazla olmasının yanı sıra kavramların Türkçe'ye çevirileri de çeşitlenmektedir [29].

3.1.1 Kentsel Dönüşümde Ortaklıklar

Hague, kentsel dönüşüm projelerinde temelde dört tür ortaklık modeli bulunduğunu belirtmektedir [30]:

1. Kamu sektörü - kamu sektörü ortaklıkları: Genelde merkezi yönetim ve bir yerel belediyenin, bazı durumlarda da birden fazla belediyenin kurmuş olduğu işbirliği biçimidir. Değerlerin yüksek, yükümlülüklerin düşük olduğu durumlarda kullanılan modeldir.

2. Kamu sektörü - özel sektör ortaklıkları: Belediyelerin özel sektör ile kurdukları ortaklık biçimidir. Hem değerlerin hem de yükümlülüklerin yüksek olduğu durumlarda kullanılan modeldir. Genellikle projeyi başlatan kamu sektörü iken, projenin uygulanmasındaki başlıca itici güç özel sektördür.

3. Özel sektör - özel sektör ortaklıkları: Daha çok, kamunun girmeyi tercih etmediği, müdahaleyi özel sektöre bıraktığı ya da rant getirisi yüksek olduğu için doğrudan özel sektörden gelen taleple oluşan ortaklık türüdür.

4. Kamu Sektörü - Özel Sektör - Yerel halk ortaklıkları: Bu model genellikle, değerlerin de yükümlülüklerin de yüksek olduğu ve değişimin itici güçlerinin toplumdaki grupları da içerdiği koşullar altında kullanılır. Böyle bir ortaklık tipinin gelişmesi kısmen yerel halkın sürece dahil edilmesi ve müzakere yoluyla mahallenin geleceğine ilişkin konulara karşı görüş bildiren toplumsal eylemcilerin devreye girdiği uygulamalardan kaynaklanmaktadır.

3.1.2 Kentsel Dönüşümde Aktörler

> "Aktör; bir karar, politika ya da eylemin planlanması, uygulama süreci ya da sonucundan bir şekilde etkilenen, dolayısıyla durumla ilgileri ya da durumdan çıkarları olan kuruluş ya da bireyleri tanımlar. Sivil toplum kuruluşları (STK), ve çıkar gruplarının yanı sıra, ilgileri ya da çıkarları olduğunun farkında olmayan aktörler de bu tanıma dâhildir [31]."

Bir kentsel dönüşümün başarılı olma ve tüm aktörleri tatmin edebilme ihtimali ilgili tüm aktörlerin sürece dahil edilmesiyle doğru orantılıdır. Türkiye'de kentsel dönüşüm sürecine dahil olan aktörler şöyle sıralanabilir:

- Yerel Yönetimler: İlçe Belediyeleri, Muhtarlar, Kent Konseyleri
- Merkezi Yönetim: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
- Uygulayıcılar: Müşavir Firmalar, TOKİ, Bankalar

- Uzmanlar: Akademisyenler, Şehir Plancıları, Sosyologlar
- Sivil Toplum Kuruluşları: Meslek Odaları, Mahalle Dernekleri, Sendikalar
- Yerel Halk: Mülk Sahipleri, Kiracılar

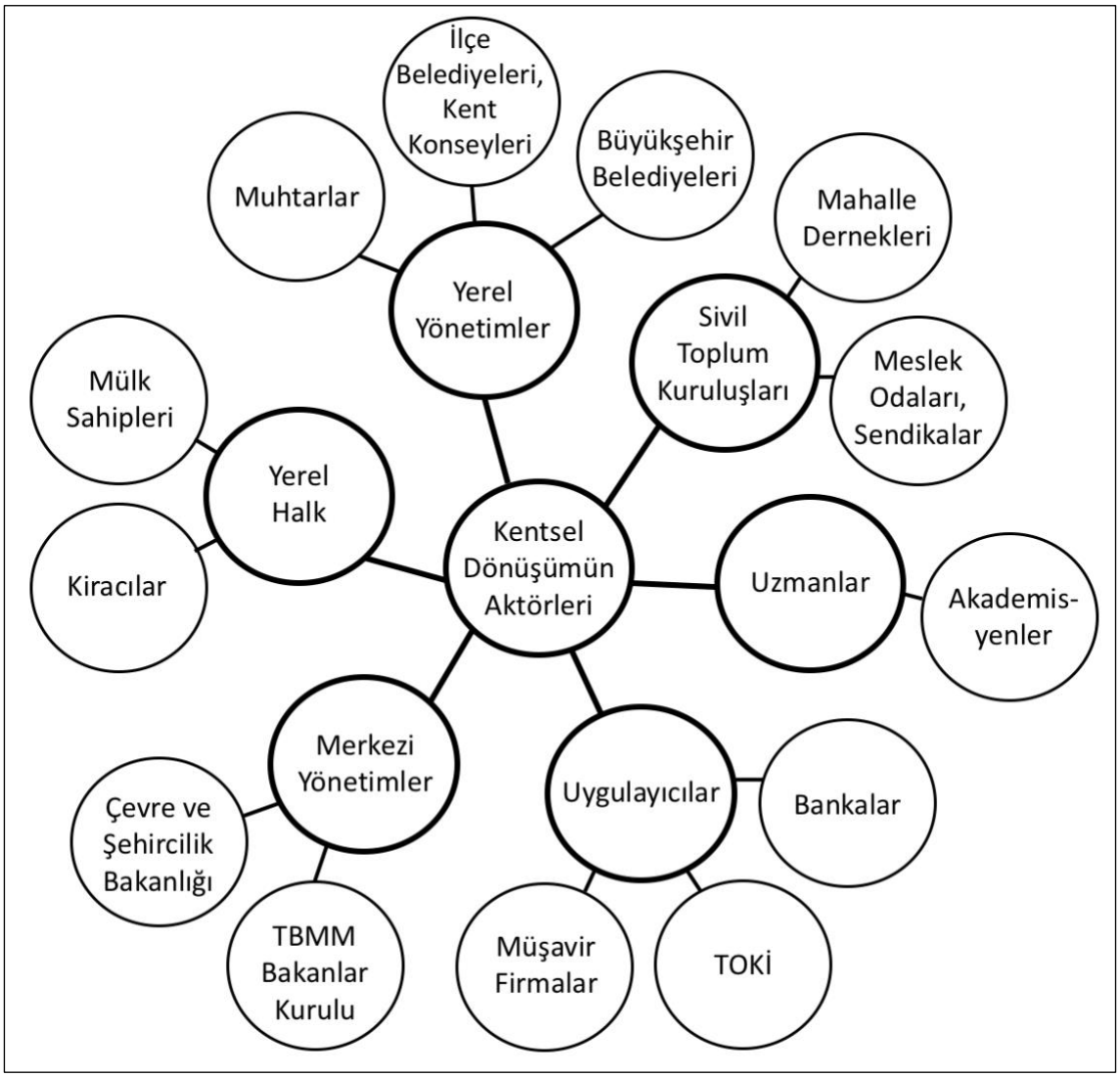

Şekil 3. 1 Türkiye'de kentsel dönüşüm sürecinin aktörleri

3.2 Aktif Katılımlı Süreç Tasarımı

Türkiye'de, 2012 yılında, 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun"un [20] yürürlüğe girmesiyle, birçok şehirde riskli alan ilan edilen bölgeler kentsel dönüşüm sürecine girmiştir. Kentsel dönüşüm çok aktörlü bir süreçtir ve bu sürecin başarıyla sonuçlanabilmesi için ilgili tüm aktörlerin sürece katılımının sağlanması gerekmektedir.

Kent planlama süreçlerinin demokratik bir şekilde yürütülebilmesi planlama sürecinin katılımcı bir vizyona sahip olmasını gerektirmektedir [11]. Ancak Arnstein'in dediği gibi halk katılımı konusunda üzerinde durulması gereken kilit nokta, katılımcı bir planlama yaklaşımında, iktidarın aktörler arasında yeniden dağıtımının sağlanabilmesi ve sadece güçlü tarafı kar ettiren, göstermelik katılım yaklaşımından kaçınılmasıdır. Eğer bu olmazsa, zayıf aktörler için hiçbir fayda sağlamayan ve yıpratıcı bir süreç kaçınılmazdır [1]. Ülkemizde uygulanan kentsel dönüşüm projeleri, katılım yönü eksik kaldığı ve müzakereci planlama anlayışından uzak, merkezi yönetim tarafından tepeden indirilen kararlarla uygulandığı için [4] çoğu zaman zayıf aktör konumunda olan yerel halk için fayda sağlayamayan, yıpratıcı bir süreç olmaktadır.

Katılım odaklı bir kentsel dönüşüm projesinde süreç tasarımı, yöneticiler tarafından alınan kararlarla değil, yerel halkın ve diğer paydaşların da katılımıyla, tüm aktörlerin taleplerini iletip katkı sağlamasıyla şekillenir. Kentsel Dönüşümün başarıya ulaşması, dönüşüm süreci boyunca ilgili kamu, özel sektör ve yerel halk aktörlerinin sürece katılımı ile mümkündür [32]. Şüphesiz, bu süreçten en çok etkilenenler, dönüştürülen bölgede yaşayan yerel halktır.

Dietz ve Stern'e göre kentsel dönüşüm sürecinin tüm aşamalarında, halk katılımı sağlanırken üzerinde durulması gereken beş konu vardır. Bunlar; kentsel dönüşüm sürecinin paydaşlarının, yani katılımcılarının belirlenmesi, katılımcıların karar sürecine ne zaman ya da hangi noktada katılacaklarının kurgulanması, katılımın şiddetinin, yani paydaşların sürece katılım sağlamak için gösterdikleri çabanın seviyesi ve katılımcıların sahip oldukları etki ya da gücün boyutu ile katılımın ana hedefinin belirlenmesidir [33].

3.3 Yerel Yönetimler ve Katılım

Özden'e göre yerel yönetimlerin halk katılımını organize ederken dikkate alması gereken iki temel husus vardır. İlki yönetimle ve bölgenin ekonomisiyle ilgili organizasyonlara ilgililerin katılımını sağlamaktır. İkincisi ise planlama ya da proje geliştirme aşamalarına ilgili paydaşların katılımını sağlamaktır. Bunlardan birinci hususta bahsedilen organizasyonlara katılım sağlayan paydaşlar genellikle merkezi yönetim, proje hazırlayan veya uygulayan özel ya da yarı özel şirketler vb… iken, ikinci hususta bahsedilen aşamalara katılım gösteren paydaşlar ise projeden etkilenen yurttaşlar, bölge esnafı,

STK'lar, meslek odaları, akademisyenler gibi genellikle kar amacı gütmeyen aktörlerdir. Yerel yönetimlerin, bu katılım organizasyonlarında başarılı olabilmek için bireysel fikir beyan etmeden (örneğin; referandum veya anket), gruplar şeklinde katılma (bilgilendirici toplantılar ya da danışmanlık komiteleri) gibi çok çeşitli katılım yöntemlerinden en uygun olanını tercih etmeleri önem arz etmektedir. Bu organizasyonlarda yerel yönetimlerin iki temel görevi bulunmaktadır. Birincisi; sürece katılım gösteren yurttaşların ilgili konu ve katılım süreci hakkında bilgi sahibi olmalarının sağlanmasıdır. Diğeri ise bölgeye yatırım yapacak olan kişi ya da kurumların bilgilendirilmeleri, yönlendirilmeleri ve cesaretlendirilmeleridir [34].

Günümüzde, yurttaşların seçtikleri kişilerce temsil edilmesi temeline dayanan oy çokluğu gibi demokrasi yöntemleri artık yurttaşlara yetmemektedir. Katılımcı demokrasi ya da çoğulcu demokrasi gibi alternatif demokrasi kavramlarının ortaya çıkması bu yetersizliği ispatlamaktadır. Oy çokluğuna dayanan demokrasi anlayışı, çoğunluğun dışında kalan yurttaşların yönetimde söz sahibi olamamasına sebep olmaktadır. Bu sebeple değişen demokrasi anlayışı toplumdaki farklı fikirleri önemsemektedir. Toplumda herkesi memnun edecek bir karar alma ve planlama süreci, yöneten ve yönetilen ikileminden uzak, ilgili tüm aktörlerin fikirlerini önemseyen katılımcı bir anlayışın benimsenmesiyle mümkündür [4].

3.3.1. Yönetişim Kavramı

Kent Konseyi Yönetmeliğinin 4. maddesinde [35], yönetişim kavramını şöyle tanımlanmaktadır:

> "Yönetişim; saydamlık, hesap verebilirlilik, katılım, çalışma uyumu, yerindenlik ve etkinlik gibi kriterlere dayanan, çok aktörlü ve toplumsal ortaklıklara dayalı yönetim anlayışıdır."

Tekeli ise yönetişim kavramının 20. yy'ın sonlarında yönetim kavramına bir alternatif olarak ortaya çıktığını söylemekte ve kavramın ortaya çıkış sebebinin, yönetim kavramının, bir çok yönden yurttaş ve yönetenler arasındaki değişen/dönüşen ilişkileri tanımlamakta yetersiz kalması olduğunu belirtmiştir. Bu kavramsal değişim, hem literatürde hem de uygulamada eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. Yönetişim kavramı, plancıyı üst akıl olarak gören rasyonel planlama anlayışının zıttına, çok aktörlü, iletişimsel

bir planlama anlayışı önerir, planı üst aklın yapması yerine toplumdaki ilgili aktörleri yapabilir bir hale getirmesini, yurttaşları bilgilendirip onları doğru yönlendirmeyi önerir. Özetle yönetişim kavramı, yönetim gücünün ve ekonomik kaynakların paydaşlar arasında optimum şekilde paylaştırılması temeline dayanmaktadır [4].

3.3.2 Kent Konseyleri

Kent Konseyi Yönetmeliğinin 4. maddesi [35], kent konseyini şöyle tanımlamaktadır:

> "Kent konseyi; merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşehrilik hukuku çerçevesinde buluştuğu; kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılar ile yönetişim mekanizmasıdır."

İlk örnekleri 90'lı yılların sonlarında görülen kent konseyleri [36], Türkiye'deki yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği halk katılımı uygulamaları içerisinde en sistematik ve en yaygın görülenlerden biridir.

İlk kent konseyi yapılanmaları Bursa, Çanakkale, Eskişehir, Antalya, Samsun ve Trabzon şehirlerinde görülmüştür. Yasalar gereği her belediyede bir kent konseyi oluşumunun var olması zorunlu olsa da, bazı belediyelerde hiç olmadığı, bazılarında ise bir konsey kurulduğu halde, bu konseyin aktif olarak görevlerini yerine getirmediği görülmektedir. Bunun yanısıra ülkemizdeki toplam kent konseyi sayısında devamlı bir artış gözlenmektedir [37].

Kent Konseyi Yönetmeliğinin 4. maddesi [35], kent konseyinin görevlerini şöyle tanımlamaktadır:

- Yerel düzeyde demokratik katılımın yaygınlaştırılmasını, hemşehrilik hukuku ve ortak yaşam bilincinin geliştirilmesini, çok ortaklı ve çok aktörlü yönetişim anlayışının benimsenmesini sağlamak,
- Sürdürülebilir gelişme sorunlarının çözümüne yönelik uzun dönemli bir planın hazırlanması ve uygulanmasını sağlamak,

- Kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturulmasına katkıda bulunmak,
- Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirmek,
- Kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal ve benzeri değerlere sahip çıkmak ve geliştirmek,
- Kent kaynaklarının etkili, verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak,
- Sürdürülebilir kalkınma anlayışına dayalı kentin yaşam kalitesini geliştiren, çevreye duyarlı ve yoksulluğu giderici programları desteklemek,
- Sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmak,
- Çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak,
- Kent yönetiminde saydamlık, katılım, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik ilkelerinin uygulanmasına katkıda bulunmak,
- Kent konseyinde oluşturulan görüşlerin değerlendirilmek üzere ilgili belediyeye gönderilmesini sağlamaktır.

Yönetmelikte belirtilen kent konseylerinin görevleri incelendiğinde, konseylerin temel görevinin yerel yönetimlerde katılımcılık ve uzlaşma kültürü oluşturmak ve böylelikle yereldeki halk katılımını arttırmak olduğu görülmektedir. Kent konseyinin aktif olduğu şehirlerde zaman içerisinde bölgenin yerel halkında katılım bilinci oluşmakta ve daha demokratik, tüm paydaşları daha fazla tatmin eden karar verme süreçleri ortaya çıkmaktadır.

3.3.3. Katılımcı Bütçeleme

Bassoli, katılımcı bütçelemeyi, kamu bütçesinin hangi harcamalar için ve hangi öncelik sırasına göre kullanılacağına karar verme sürecinde yurttaşların aktif bir şekilde rol alması şeklinde tanımlamaktadır. Bu görüşe göre katılımcı bütçeleme süreci, ilgi duyan

tüm vatandaşlara ve tüm sivil toplum kuruluşlarına hitap etmektedir [38]. Yani katılımcı bütçelemede, kamu kaynaklarının hangi projelere ve hangi öncelik sırasına göre harcanacağı halk tarafından belirlenir.

Son 20 yıldır dünyanın çeşitli bölgelerinde kullanılan katılımcı bütçeleme yönteminin, yerel yönetimlere ve uygulandığı topluma birçok faydası vardır. Katılımcı bütçelemenin en önemli faydalarından iki tanesi uygulandığı toplumda geniş çaplı yurttaş katılımının sağlanmasına zemin hazırlayarak toplumda demokratik bir ortam oluşturması ve dezavantajlı grupların da yönetime katılabilmesine imkan sağlamasıdır [39].

Yurttaşların yönetim sürecine demokratik bir şekilde katılımının son yıllardaki en iyi örneklerinden biri olan katılımcı bütçeleme uygulaması, ilk olarak 1989 yılında Brezilya'nın Porto Alegre şehrinde, yerel seçimleri İşçi Partisi'nin kazanmasını takiben uygulanmıştır [40]. Katılımcı bütçelemenin Porto Alegre'deki ilk uygulaması; 16 ilçeden oluşan kentin her bir ilçesinde bulunan Belediye Meclisleri tarafından yapılmıştır. Belediye Meclisi, Brezilya yerel yönetimler sisteminin meşru bir yönetim birimidir ve bu birime, ülkenin anayasası gereği birçok yetki verilmiştir [41]. Bu meclisler halk tarafından seçilen yurttaşlar ve yerel belediyenin meclisinin üyelerinden de oluşabilmektedir. Her bir mahalle meclisi belli aralıklarla toplanarak kamu bütçesinin ne şekilde harcanacağı üzerine tartışarak karar almaktadır. Katılımcı bütçeleme toplantıları sendika, kooperatif gibi sivil toplum kuruluşlarının katılımına da açıktır [40].

20. yy'ın sonlarında Porto Alegre şehrinde uygulanmaya başlayan katılımcı bütçeleme yöntemi yurttaşlar arasında kısa sürede benimsenmiştir ve nüfusu bir milyondan biraz fazla olan şehirde, katılımcı bütçeleme uygulaması kısa zamanda 20 bin katılımcıya ulaşmıştır. Porto Alegre Katılımcı Bütçeleme uygulaması, özellikle dezavantajlı grup sıfatına sahip düşük gelir grubuna dahil yoksul yurttaşlara, hayatlarında ilk defa, kent bütçesinin hangi önceliklere göre harcanacağı kararına, dolayısıyla kentleriyle ilgili alınacak kararlara doğrudan katılma şansı vermiştir. Bu durum da, kent bütçesinin bir kısmının harcanma önceliklerini belirleme şansına kavuşan yurttaşlarda, vergi verme isteğini arttırmıştır [40]. Yani katılımcı bütçeleme uygulamasıyla, kentin bütçe planlamasında karar alıcı konumuna getirilen yerel halk, kent bütçesinin çoğalması için vergi verme konusunda daha istekli hale gelmiştir. Bu durum Tekeli'nin [4] katılım düzeyleri sınıflamasında en üstteki basamak olan 'bölüşmeye değil, yaratmanın

heyecanına katılım' basamağıyla benzeşmektedir. Katılımcı Bütçeleme uygulaması, katılım gösteren yerel halkın, Tekeli'nin bu basamakta tanımladığı gibi [4]; doğru motive edildiğinde toplumun ortak kazanımı için, şahısların gönüllü bir şekilde kendi çıkarlarından vazgeçmeyi göze alma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Katılımcı bütçeleme uygulaması, uygulanmaya başladığı ilk yıl halk tarafından büyük talep gördü; özellikle toplumun en fakir kesimini oluşturan dezavantajlı grupların, katılımcı bütçeleme toplantılarına kitleler halinde katıldıkları gözlemlendi [41]. Bu uygulama ile Porto Alegre kentindeki dezavantajlı gruplara hayatlarında ilk defa, talep etme ve kamusal kaynakları yönetmede söz sahibi olma hakkı verilmesinin, projenin başarıyı yakalamasındaki temel sebep olduğu söylenebilir. Katılımcı Bütçeleme uygulaması, Arnstein'in katılımın başarıya ulaşması için şart koştuğu gücün, aktörler arasında paylaşımı ilkesini yerine getirmiş ve toplumda genellikle dışlanan taraf olan yoksul kesimin de yönetimde söz sahibi olmasını, dolayısıyla güç sahibi olabilmesini sağlamıştır.

Porto Alegre kentinde ortaya çıkan Katılımcı Bütçeleme uygulaması halk katılımı konusunda başarıya ulaşmış ve dünyada farklı coğrafyalardan birçok yerel yönetim tarafından örnek alınıp uygulanmıştır. Bu uygulama, 3. Bölümde bahsi geçen katılım merdivenleriyle beraber değerlendirildiğinde, uygulamanın aktif halk katılımının olduğu düzeylere denk geldiği görülmektedir. Arnstein'in katılım merdivenindeki [1] 8 basamaktan 7.sı olan, halkın karar alma süreçlerinde aktif rol aldığı ve karar verme yetkisine sahip olduğu duruma denk gelen 'Halka Devredilmiş Yetki' basamağına, Wulz'un 7 basamaklı katılım düzeyleri sınıflamasında [22] aktif katılımın başladığı ve halkın, karar alma sürecinin tüm evrelerinde yetkin bir konumda olduğu 'Ortak Karar Alma' basamağına, Tekeli'nin 5 basamaktan oluşan katılım yaklaşımlarından [4] ise 5. basamaktaki doğru bir biçimde motive edilen halkın, toplumun ortak çıkarı için kendi çıkarlarından feragat ettiğini söyleyen bölüşmeye değil, yaratmanın heyecanına katılım basamağına denk gelmektedir.

BÖLÜM 4

ERENLER İLÇESİ (SAKARYA) KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİNİN KATILIM YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

4.1 Araştırmanın Yöntemi

4.1.1 Araştırmanın Amacı

Sakarya ili Erenler ilçesinde 2013 yılında başlayan, 1. Etabı tamamlanan ve 2. Etabı halen devam etmekte olan kentsel dönüşüm projesinin öncelikle paydaşlarını belirlemek, daha sonra bu paydaşlarla mülakat yapılarak, proje sürecine yerel halk katılımının olup olmadığını, varsa hangi uygulamalarla, hangi seviyede bir halk katılımı olduğunu tespit etmek bu çalışmanın temel amaçlarını oluşturmaktadır.

4.1.2 Veri Toplama ve Analiz Yöntemi

Erenler Kentsel Dönüşüm Projesi saha çalışmaları kapsamında; öncelikle projenin paydaşlarını tespit etmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. İlk önce, projenin internet sitesi ve basında çıkan haberleri üzerinden istatistiki ve teknik bilgileri edinilmiş, daha sonra proje hakkında detaylı bilgi edinebilmek amacıyla proje yürütücüsü olan Erenler ilçe belediyesinin kentsel dönüşüm sorumlusu ile derinlemesine bir mülakat gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmalardan elde edilen verilere göre, Erenler Kentsel Dönüşüm Proje sürecinin aktörleri şunlardır:

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

- Erenler İlçe Belediyesi (Yöneticiler ve Kentsel Dönüşüm Birimi)
- Erenler ve Küpçüler Mahallesi Sakinleri
- Proje uygulama ihalesini kazanan Müşavir Firma
- Erenler ve Küpçüler Mahallesi Muhtarları

Projenin aktörleri tespit edildikten sonra ise araştırma verilerini elde edebilmek için bu aktörlerle mülakatlar[1] gerçekleştirilmiştir. Alan araştırması esnasında, "Yarı Yapılandırılmış Mülakat Tekniği" kullanılmıştır.

Yarı Yapılandırılmış Mülakat Tekniği, izlenilecek yolun ana hatlarının, araştırmacı tarafından belirlendiği, mülakatın daha çok genel sorularla başlayıp görüşülen kişinin bilgi birikimi ve cevaplarına göre spontane bir şekilde devam ettiği, böylece araştırmacıya farkında olmadığı birçok noktayı fark etme imkanı sağlayan bir yöntemdir [42]. Erenler Kentsel Dönüşüm Projesi alan araştırması sürecinde öncelikle belediyenin kentsel dönüşüm sorumlusuyla gerçekleştirilen derinlemesine mülakat çalışması ile projenin paydaşları belirlenmiş daha sonra mülakat yapılmaya karar verilen paydaşlara ulaşılarak çalışma hakkında bilgi verilip randevu talep edildikten sonra mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından önceden hazırlanan genel sorular, mülakatlar esnasında paydaşlara sorulmuştur. Görüşmeler esnasında alınan ses kayıtları, daha sonra deşifre edilerek yazılı metinler haline getirilmiştir. Daha sonra bu metinler üzerinden analiz yapılmıştır. Alan araştırmasının analiz aşamasında "Betimsel Analiz Yöntemi" kullanılmıştır.

Betimsel Analiz Yöntemi, farklı yöntemlerle elde edilen verilerin, öncesinde belirlenen temalara göre özetlenmesi ve yorumlanması işlemlerini temel alan nitel bir analiz çeşididir. Bu yöntemin uygulandığı çalışmalarda, görüşülen ya da gözlemlenen kişilerinin görüşlerine vurgu yapabilmek ve okuyucuya yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sıkça yer verilir. Betimsel Analiz yönteminin ana hedefi çeşitli yöntemlerle elde edilen verilerin okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunulması, neden sonuç ilişkilerinin kurulması ve sonrasında bir sonuca ulaşılmasıdır [43]. Erenler Kentsel

[1] Mülakatlar, 2017 yılının Temmuz-Ağustos aylarında gerçekleştirilmiştir; Alan araştırması kapsamında, Erenler İlçe Belediyesi Belediye Başkan Yardımcısı, Kentsel Dönüşüm Sorumlusu, Kentsel Dönüşüm Birimi çalışanları, Müşavir Firma çalışanları, 2 Mahalle Muhtarı ve 20 mahalle sakiniyle görüşülmüştür.

Dönüşüm Projesi alan araştırması sırasında toplanan veriler analiz edilirken de projenin paydaşlarının görüşlerini net bir biçimde ortaya koyabilmek adına, mülakatlar yoluyla elde edilen verilerden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

4.1.3 Araştırmanın Sınırlılığı

Alan araştırması Sakarya ilinin Erenler ilçesinde Yeni Mahalle ve Küpçüler Mahallesini kapsayan Kentsel Dönüşüm Projesi ile sınırlandırılmıştır. Bu örneğin seçilmesindeki ana etken bu kentsel dönüşüm projesinin yürütücüsünün Erenler ilçe belediyesi olması ve Erenler Belediyesi'nin Türkiye'de 6306 sayılı kanun [20] kapsamında kentsel dönüşüm projesinin yürütücülüğünü yapan ilk ilçe belediyesi olmasıdır.

4.2 İlçe ve Proje Alanı Hakkında Genel Bilgiler

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Kocaeli iline bağlı bir ilçe olan Sakarya ili, 22.06.1954 tarihinde il olmuş, 06.03.2000 tarihinde ise Büyükşehir ünvanını almıştır. Erenler ise 06.03.2008 tarihinde ilçe belediyesi haline gelmiştir. Erenler ilçesi, 1. Derece Deprem Bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır. 17 Ağustos 1999 depremi sonucu hem il genelinde hem de Erenler'de büyük hasarlar oluşmuş, can ve mal kayıpları meydana gelmiştir [44].

4.2.1 Konumu

Sakarya Kenti, Türkiye'nin Marmara Bölgesinin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Sakarya il merkezi, İstanbul'a 148 km, Ankara'ya 306 km, Kocaeli'ye 37 km uzaklıktadır [46].

Şekilden de görülebileceği gibi Erenler ilçesi şehrin güneyinde yer almaktadır ve merkez ilçe olan Adapazarı'na komşu konumdadır (Şekil 5.1). Çalışma alanı olan Erenler İlçesi Kentsel Dönüşüm Proje alanları, Yeni Mahalle ve Küpçüler Mahallesi sınırları içerisinde kalan toplamda 48.2 hektarlık bir alandır ve şehir merkezi olan Adapazarı'na yaklaşık 12 km mesafededir (Şekil 5.2 ve 5.3) [44].

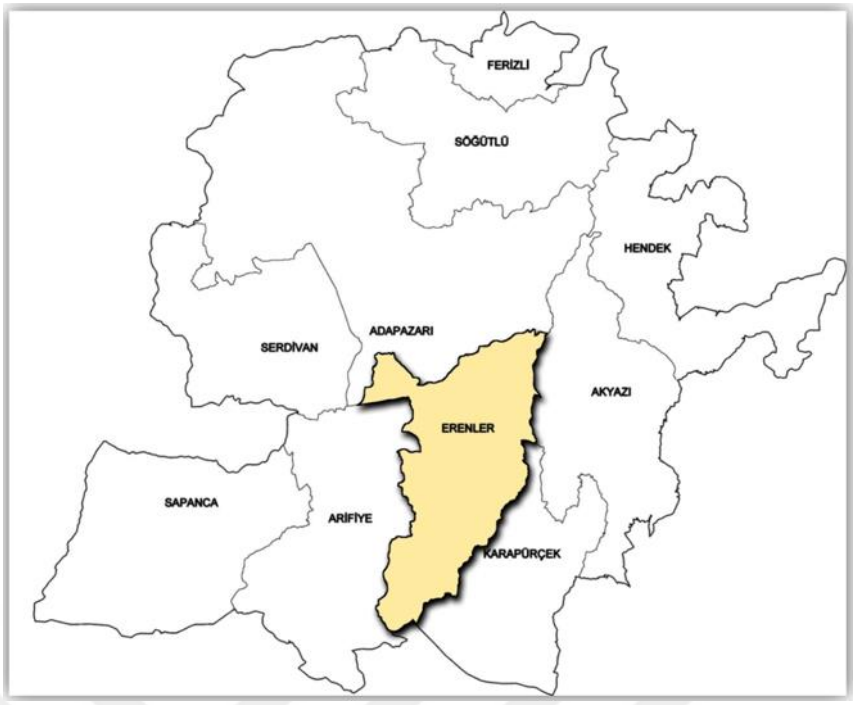

Şekil 4. 1 Erenler ilçesinin Sakarya içindeki konumu

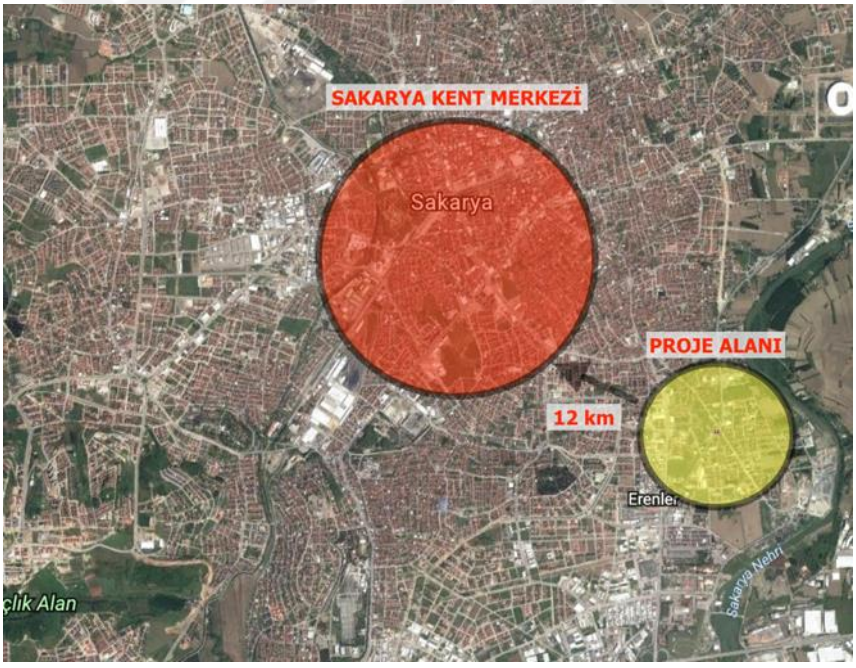

Şekil 4. 2 Kentsel dönüşüm proje alanının konumu

Erenler İlçesi Kentsel Dönüşüm Proje alanı üzerindeki yapılaşma sebebiyle 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun" [20] kapsamında 22.04.2013 tarih ve 2013/4687 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 'Riskli Alan' ilan edilmiştir.

Kentsel dönüşüm alanı içerisinde bulunan 48.2 hektarlık iki proje alanı, Erenler ilçesinin batısında, il ve ilçe merkezine yakın bir bölgedir [47].

Sakarya ili, Erenler İlçesi'nde riskli alan ilan edilen ve bu kapsamda kentsel dönüşüm projesi uygulanan Yenimahalle ve Küpçüler Mahallesindeki iki bölge toplamda 48,2 hektar büyüklüğündedir. 1. proje alanı Sakarya Caddesi ve Karasu Yolu ile çevrelenen, 35,8 hektarlık alanı kapsarken; 2. proje alanı ise Bahar Sokak, Hatip Sokak, Işık Sokak, Set Arkası Sokak ve Küpçüler Caddesi ile çevrelenen 12,4 hektarlık alanı kapsamaktadır [47].

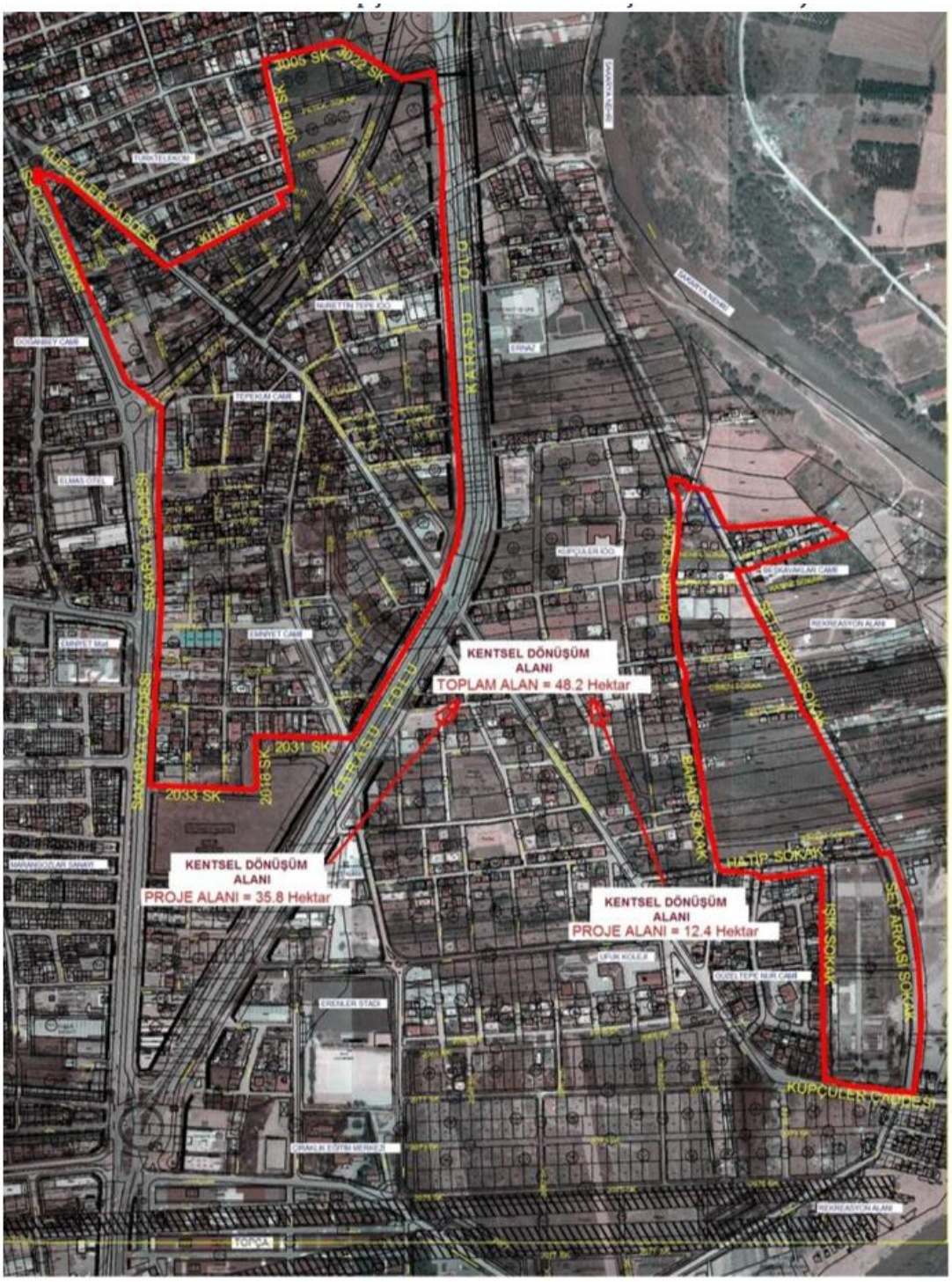

Şekil 4. 3 Kentsel dönüşüm proje alanının sınırları

4.2.2 Nüfus ve Demografik Göstergeler

Çizelge 4. 1 Erenler ilçesi 2013-2016 nüfus artışı [45]

	2013	2016	Fark	Değişim (%)
Küpçüler Mahallesi Nüfusu	**5990**	**6220**	**230**	**3.84**
Yeni Mahalle Nüfusu	**4608**	**4966**	**358**	**7.77**
Erenler İlçe Nüfusu	**78094**	**83984**	**5890**	**7.54**

Kentsel dönüşüm alanını oluşturan Küpçüler Mahallesi ve Yeni Mahalle, Erenler ilçesinin 33 mahallesinden ikisini oluşturmaktadır. Bu iki mahallenin toplam nüfusu 11.186 dir. Küpçüler Mahallesi ve Yeni Mahallenin toplam nüfusu, Erenler ilçe nüfusunun %13.3'ünü oluşturmaktadır.

Bu iki mahallenin ve Erenler ilçesinin kentsel dönüşüm projesinin başlangıç yılı olan 2013 yılından sonra nüfusunun arttığı görülmektedir (çizelge 5.1). Yeni Mahallenin nüfus değişimi (%7.77), Küpçüler Mahallesininkinden (%3.84) daha yüksektir.

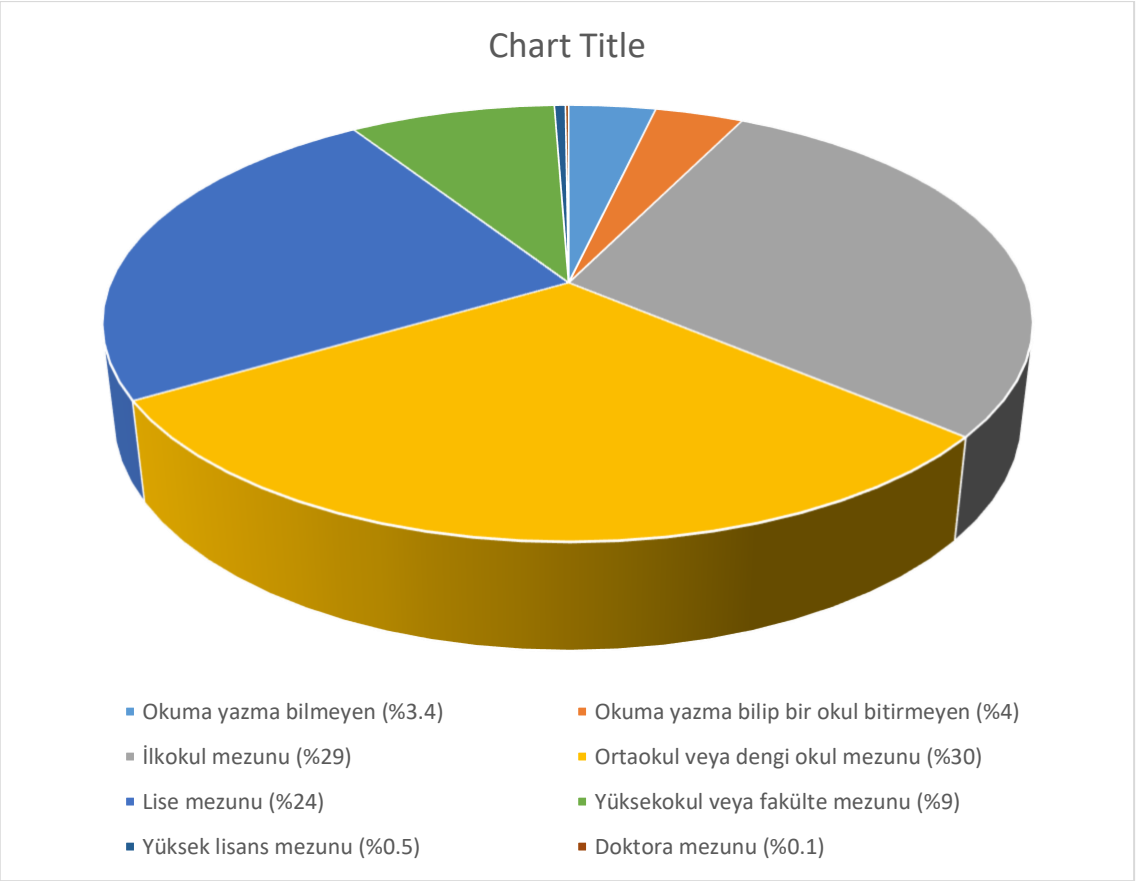

Şekil 4. 4 Erenler ilçesi eğitim düzeyi verileri [45]

Erenler ilçesi eğitim düzeyi verileri Türkiye ortalamalarıyla kıyaslandığında, ilçenin eğitim düzeyleri seviyesinin ülke ortalamasıyla benzer olduğu görülmektedir.

4.2.3 Kentsel Dönüşüm Projesi Öncesi Fiziksel Yapı Analizleri

4.2.3.1 Arazi Kullanım Analizi

Erenler kentsel dönüşüm çalışması yapılacak alanın tamamı kentsel alan sınırları içerisinde yer almaktadır. Çalışma alanı içerisinde 1. proje alanının kuzeyinde kalan kısımda, kentsel dönüşüm projesi öncesinde bir yapılaşmanın olmadığı, bunun yanı sıra 2. proje alanı içerisinde de boş parsellerin yoğun olduğu görülmektedir.

Yapılaşmanın görüldüğü yerlerde kullanımlar konut ağırlıklı olup, 1 yapıda ticari, 1 yapıda da karma kullanımın olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5.4).

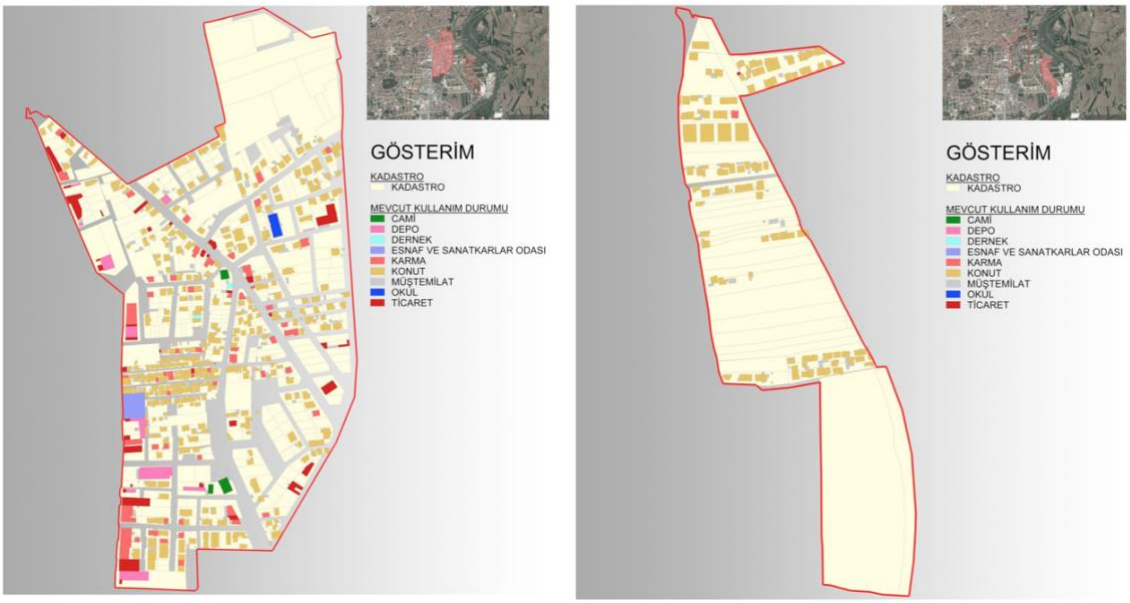

Şekil 4. 5 Proje alanının arazi kullanım analizi paftası [46]

Proje öncesinde; alan genelinde boş parsellerin yüzölçümü 19,18 hektar olup, bu boş parsellerin alanın %49,20'sini, yapılaşmış parsellerin ise 19,79 hektarla, alanın %50,80'lik kısmını kapladığı tespit edilmiştir.

4.2.3.2 Mülkiyet Analizi

Erenler Kentsel dönüşüm proje alanı konut bölgesi olduğu ve merkezi bir karaktere sahip olmadığı için, alandaki parsellerin büyük bir kısmı özel mülkiyete aittir, çalışma alanındaki kamu mülkiyeti oranı düşüktür.

Erenler kentsel dönüşüm projesi ihalesini kazanan müşavir firmanın proje öncesi analizlerini içeren Sakarya Araştırma Raporu'na göre; çalışma alanı içerisinde şahıs ve kamu kurumu olmak üzere toplamda 846 adet hak sahibi, 1383 adet hisse bulunmaktadır. Hak sahiplerinin 836 tanesi şahıslardan oluşmakta olup, bu şahıslar toplamda 1313 adet hisseye sahiptirler [46].

Proje alanında, özel mülkiyetler 28.39 ha'lık bir alanı, çeşitli kamu kurumlarından oluşan diğer mülkiyetler ise 4.97 ha'lık bir alanı oluşturmaktadır (Çizelge 5.3). Özel mülkiyetler proje alanının %85'ini oluştururken, kamu mülkiyetleri %15'ini oluşturmaktadır.

Kamu mülkiyetlerinin malikleri; Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Erenler Belediyesi, Cami Dernekleri, Maliye Hazinesi, Sakarya Büyükşehir Belediyesi ve Türkiye Vakıflar Bankası'ndan oluşmaktadır. Alanda özel mülkiyetten sonra en fazla payı olan malik 3.49

ha'la Sakarya Büyükşehir Belediyesidir ve bu miktar alanın yaklaşık %10.5'lik kısmını kapsamaktadır.

Çizelge 4. 2 Proje alanınındaki mülkiyet dağılımı [46]

MALİK ADI	ARSA HİSSE	ALAN	HİSSE SAYISI
Adapazarı Belediyesi	395 m²	0.04	8
Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	6.380 m²	0.64	2
Erenler Belediyesi	4.776 m²	0.48	52
Erenler Küpçüler Yeni Mah. Cami ve Kuran Kursu Yaptırma ve Yaşatma Derneği	257 m²	0.03	1
Küpçüler Yeni Mahalle Cami Onarma Yaptırma ve Yaşatma Derneği	343 m²	0.03	1
Maliye Hazinesi	1148 m²	0.11	1
Sakarya Belediyesi	34.907 m²	3.49	2
Tepekum Sakarya Camii Onarma Yaptırma ve Yaşatma Derneği	479 m²	0.05	1
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O	1.024 m²	0.10	1
Ara Toplam	49.708 m²	4.97	70
Özel Mülkiyet	283.892 m²	28.39	1313
Toplam	333.600 m²	33.36	1383

4.3 Proje Süreci

Mayıs 2013'te resmi gazetede Riskli Alan İlan edilmesi sonrasında Ağustos 2013'te başlayan Erenler ilçesi Kentsel Dönüşüm Proje süreci boyunca önem taşıyan olaylar kronolojisi Şekil 5.5'te yer almaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığıyla imzaladığı protokol neticesinde, projenin yürütücüsü olan Erenler ilçe belediyesi, ilgili kanun kapsamında kentsel dönüşüm projesinin yürütücülüğünü yapan Türkiye'deki ilk ilçe belediyesidir. Kentsel dönüşüm projesini bakanlık yerine, mekanı ve halkı iyi tanıyan yerel idarenin yürütmesi, eğer süreç demokratik ve müzakereci yöntemlerle yürütülürse tüm aktörler için faydalı ve tatmin edici olma potansiyeli taşımaktadır.

> ‘Kentsel Dönüşümü yerel belediyenin üstlenmesi bölge için çok büyük bir avantajdı. Bu işi TOKİ’ye bırakmadık. Mutlaka biz bu işin üstünde olalım dedik. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı da buna maddi, manevi tam destek verdi. 280 konutluk ilk etap böylelikle tamamlandı. Oradaki hak sahiplerine dairelerini teslim ettik. Şimdi 2. Etaba geçeceğiz.’ (Belediye Başkan Yardımcısı)

Proje süreci başladıktan sonra yürütücü rolünde olan Erenler İlçe Belediyesi, ihale yoluyla hizmet alımı yaparak kentsel dönüşüm projesini gerçekleştirmesi için bir müşavir firma ile anlaşmıştır. Bakanlar kurulu riskli alan kararı çıktıktan sonra, Erenler Belediyesi tarafından, planlama, fizibilite raporları, projenin uygulanması, hak sahibi görüşmeleri, kamulaştırma bedelleri gibi sürecin genelini kapsayan proje ihalesi yapılmıştır. İhale sonuçlandıktan sonra ihaleyi kazanan müşavir firma çalışmalara başlamıştır; bölge içerisindeki bütün yapılar müşavir firma çalışanları tarafından tek tek gezilip arsa ve binalara değer biçilmiştir. Böylelikle, yeniden planlanan bölgede hak sahibi olan tüm sakinlerin konut hakkı belirlenmiştir. (Erenler Belediyesi Kentsel Dönüşüm Sorumlusu)

2 ayrı proje sınırı ve farklı etaplardan oluşan proje sürecinde yap-yık modeli kullanılmıştır. Halihazırda boş arazi olan alana 1. proje alanının (1. Bölge) kuzeyine 12 bloktan oluşan 280 konutluk site inşa edildikten sonra ilgili hak sahipleri bu siteden konut haklarını teslim alıp oraya yerleşmişlerdir. Böylece onların boşalttığı parsellerin mülkiyeti Erenler Belediyesine geçmiş ve bu bölgelerde yeni projeler geliştirilmeye başlanmıştır. Yani önce yeni yaşam alanları inşa edilmiş, hak sahipleri bu yeni alanlara taşındıktan sonra eski yaşam alanları yıkılmıştır. Bu model sakinlerin kira yardımı giderini sıfırlayıp, taşınma masrafını da azaltarak kentsel dönüşümün maliyetini azaltmaktadır.

> ‘Biz yap/yık modelini uygulayarak, kira bedeli ödemedik, devlete yük olmadık ve vatandaşı mağdur etmemiş olduk. Vatandaşlar inşaat süresince eski evinden yeni evini seyrederek zaman geçirdi. Binalar bitince de hemen yeni evlerine taşındılar. Şu anda taşınanların eski evlerini yıkıp, 2. Etaba başlayacağız.’ (Erenler Belediyesi Kentsel Dönüşüm Sorumlusu)

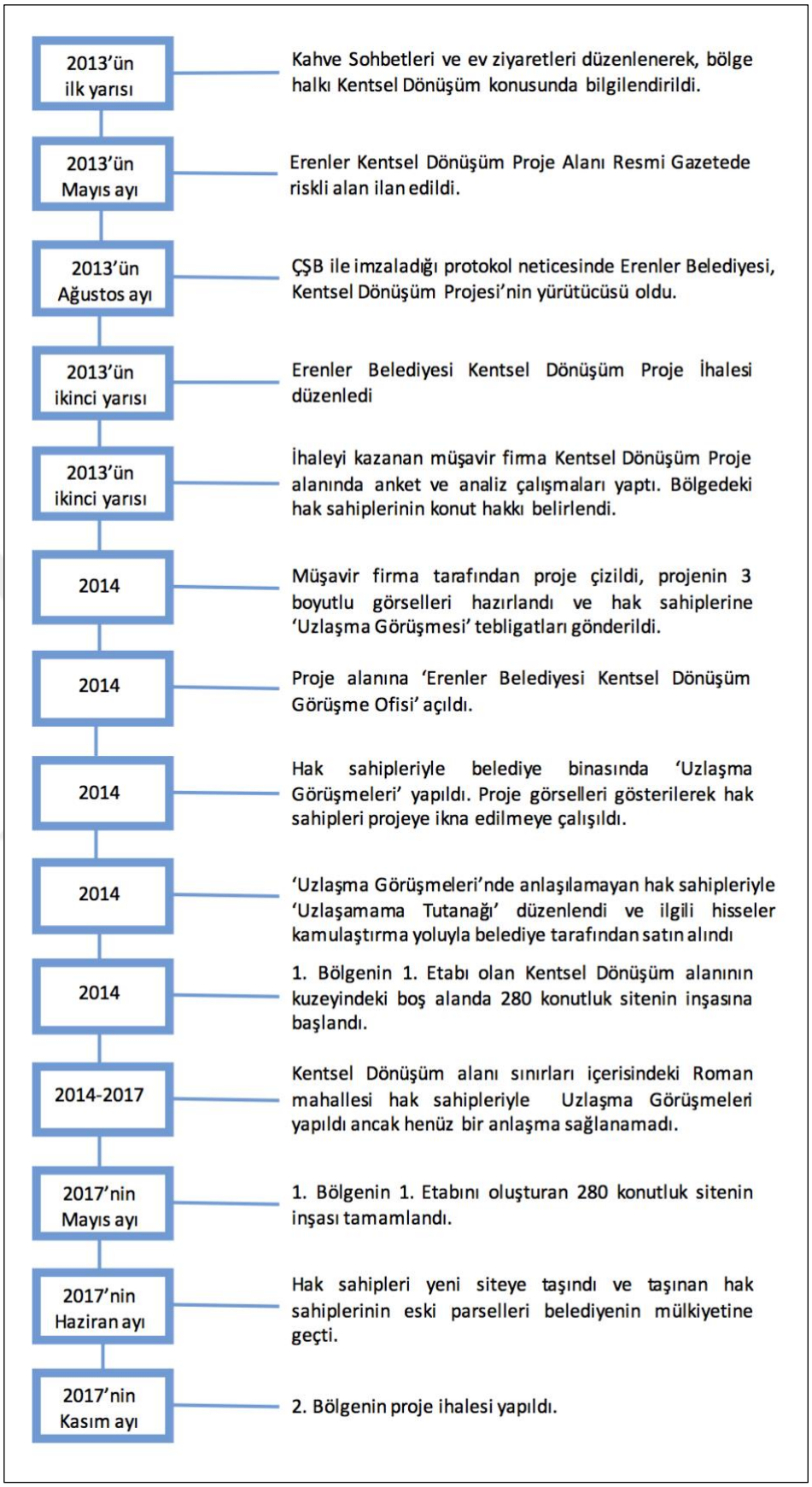

Şekil 4. 6 Erenler kentsel dönüşüm sürecinde önem taşıyan olaylar kronolojisi

4.3.1 Ortaklık Modeli ve Aktörler

Erenler Kentsel Dönüşüm Proje süreci incelendiğinde, sürecin 4. Bölümde anlatılan kentsel dönüşüm sürecindeki ortaklık modellerinden, Kamu Sektörü – Özel Sektör – Yerel Halk ortaklığına dayandığı görülmüştür.

Hague'ye göre Kamu Sektörü - Özel Sektör - Yerel halk ortaklık tipinin gelişmesi, yerel halkın sürece dahil edilmesini ve müzakere yoluyla mahallenin geleceğine ilişkin konulara karşı görüş bildiren toplumsal eylemcilerin devreye girdiği uygulamaları gerekli kılmaktadır [30].

Erenler Kentsel Dönüşüm Proje sürecinde kamu sektörünü temsil eden aktörler; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Erenler İlçe Belediyesi ve iki mahalle muhtarıdır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı sürecin başında imzalanan protokolle Erenler ilçe Belediyesini yetkilendirmiş ve bakanlık süreçte aktif olarak rol almamıştır. Muhtarlar ise süreçte belediyenin halktan önce bilgilendirdiği, halkın taleplerini belediyeye ileten bir misyon üstlenmiş ve belediye ile halk arasında aracı bir rol oynamışlardır.

Süreçte, özel sektörü temsil eden aktör; belediyenin ihale yoluyla hizmet alımı yapmasıyla sürece dahil olan ihaleyi kazanan müşavir firmadır. Erenler ilçe belediyesi kentsel dönüşüm projesinin maliklerinin haklarının belirlenmesinden, projenin hazırlanması ve uygulanmasına kadar neredeyse tüm süreçlerini müşavir firmaya emanet etmiştir.

Sürecin yerel halk ayağını ise dönüşüm alanı sınırları içerisinde yaşayan mahalle sakinleri oluşturmaktadır. Erenler kentsel dönüşüm proje sürecindeki yerel halk üç ayrı kategoride değerlendirilebilir: kentsel dönüşüm proje alanı sınırları içerisinde yaşayan mülk sahipleri, kentsel dönüşüm proje alanı sınırları içerisinde yaşayan kiracılar ve kentsel dönüşüm proje alanı sınırları içerisinde yaşamayan mülk sahipleri.

Alanda yapılan mülakatlarda; mahalle sakinlerinden sadece mülkiyet hakkı olanların sürece dahil edildiği, mülkiyet hakkı olmayan kiracıların herhangi bir söz hakkı bulamadığı gözlenmiştir. Ayrıca bölgede yaşamadığı halde dönüşüm alanı sınırları içerisinde mülkiyet sahibi olanlar da sürece dahil olmuşlardır. Yani Erenler kentsel dönüşüm projesinde, yerel halkın sürece dahil olabilmesindeki kilit nokta; mülkiyet

sahibi olup olmadıklarıdır.

Şekil 5.5'te Erenler Kentsel Dönüşüm Proje sürecinin aktörlerine ve aktörlerin birbirleriyle olan ilişkilerine yer verilmiştir. Şekildeki ok yönleri kurulan iletişimin yönünü göstermektedir.

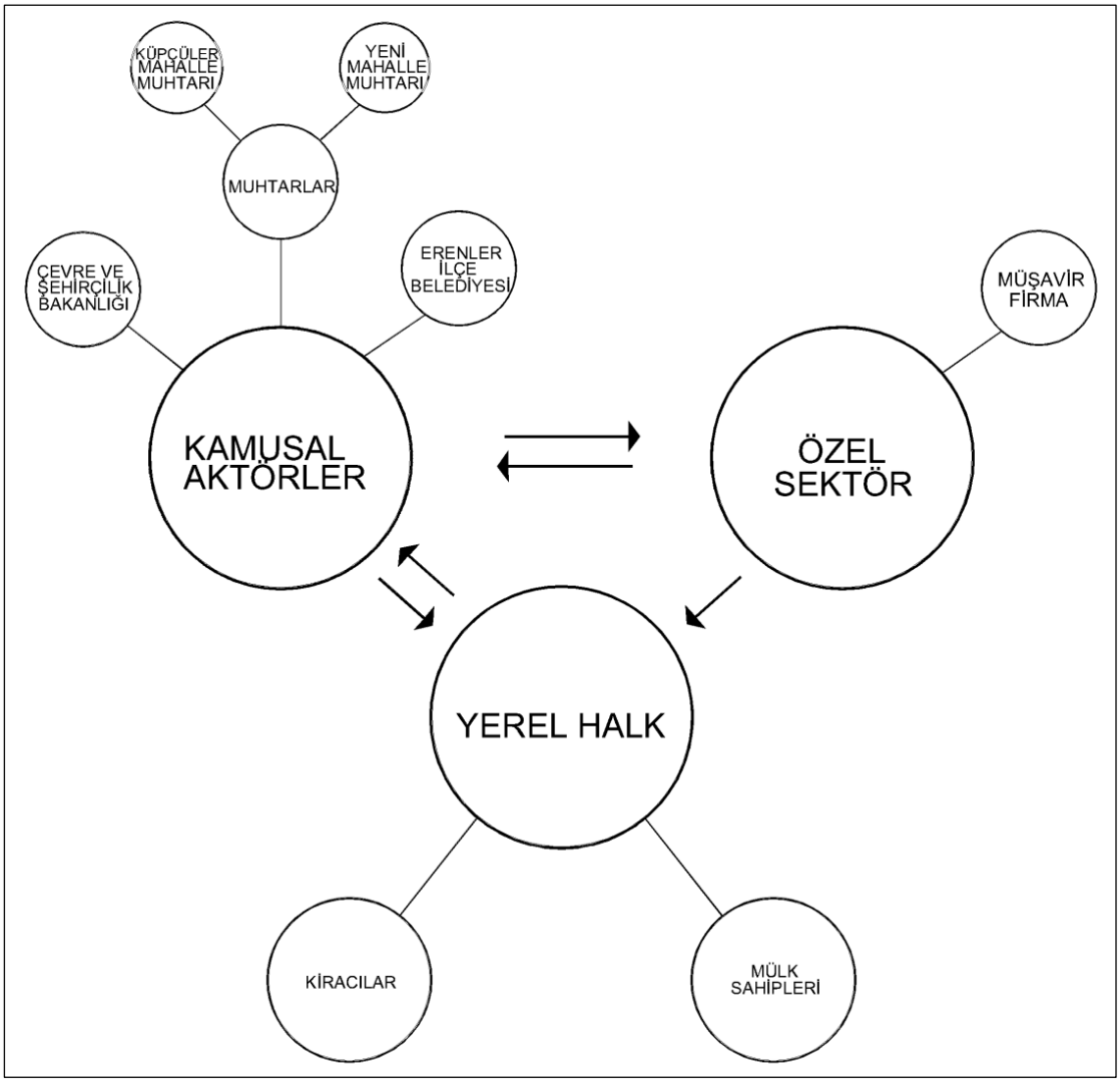

Şekil 4. 7 Erenler kentsel dönüşüm projesi aktörleri

Proje sürecinde kamu sektörünü temsil eden ve Kentsel Dönüşüm projesinin yürütücüsü olan Erenler İlçe Belediyesi, dönüşümü başlatan, sürecin diğer aktörlerini bir araya getiren baş aktör olduğu için projenin halk katılımı yönünün de ana kurgulayıcısı olma potansiyelini taşıyan aktördür. Şekil 5.6'da proje sürecinin aktif aktörlerinin birbirleriyle olan ilişkilerine yer verilmiştir. Şekildeki ok yönleri iki aktör arasındaki iletişimin yönünü

göstermektedir. Tüm aktif aktörlerle çift taraflı bir iletişimi olan tek aktör Erenler Belediyesi'dir. Müşavir firma ile halk arasında ise tek yönlü bir iletişim vardır; proje analiz aşamasındayken müşavir firma halkla görüşüp onların proje hakkındaki beklentilerini ölçmüştür, ancak bunun dışında proje sürecinde halkın müşavir firmayla iletişim kurabileceği herhangi bir kurgu yoktur.

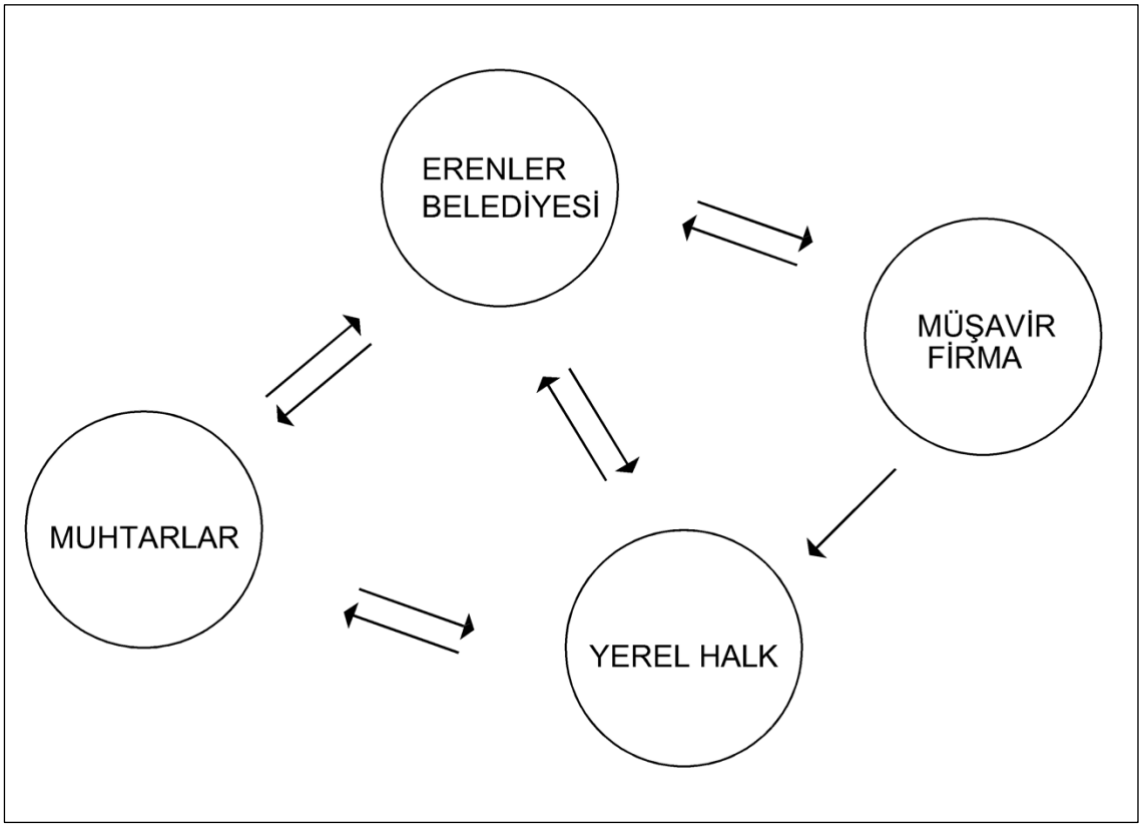

Şekil 4. 8 Erenler kentsel dönüşüm sürecindeki aktif aktörlerin birbiriyle olan ilişkisi

4.4 Erenler Kentsel Dönüşüm Projesinde Katılıma Yönelik Uygulamalar

Erenler Kentsel Dönüşüm Proje sürecinde tespit edilen halk katılımı özelliği taşıyan uygulamalar şunlardır: kahve toplantıları ve ev ziyaretleri, uzlaşma görüşmeleri, kentsel dönüşüm tanıtım ofisinin açılması ve müşavir firmanın mahalle sakinleriyle yaptığı görüşmeler.

4.4.1 Kahve Toplantıları ve Ev Ziyaretleri

Erenler kentsel dönüşüm projesinde halk katılımına yönelik göze çarpan ilk uygulamalar, Erenler İlçe Belediyesinin mahalle sakinleriyle yaptığı görüşmelerdir. Bu görüşmelerden

ilki henüz dönüşüm projesi başlamadan önce gerçekleşen ev ziyaretleri ve kahve toplantılarıdır. Bu toplantılarla ilgili belediye yetkilileri tarafından bölgede anonslar yapılıp, muhtarlıklara tebligatlar gönderilmiştir. Böylece toplantının yeri ve saatiyle ilgili bilgiler mahalle sakinlerine ulaşmış ve ilgilenen sakinler bu toplantılara katılım göstermiştir (Erenler Belediyesi Başkan Yardımcısı).

> 'Kentsel dönüşüm sürecine; belli noktalarda, belli bölgelerde kahve toplantıları ve ev ziyaretleri düzenlenerek, bu işin nasıl yapılacağını, ne avantajlar getireceğini vatandaşlara anlatarak başladık.' (Erenler Belediyesi Başkan Yardımcısı)

Alanda gerçekleştirilen mülakatlar, kahve toplantıları ve ev ziyaretleri organizasyonlarının, belediye tarafından hedeflenen amaçların ne ölçüde yerine getirildiği konusunda soru işaretleri bırakmaktadır. Söylem düzeyinde katılımı hedefleyen bu uygulamaların, uygulamada halkın katılımının sağlanması açısından başarılı olamamasının arkasındaki ana nedenler; bu toplantılarda alandaki tüm farklı gruplara ulaşma çabası içerisinde olunmaması, toplantıların sistematik bir şekilde yapılmamış olması ve toplantıların seçim dönemine denk gelmesi nedeniyle sakinlerin bir bölümü tarafından seçim propagandası olarak algılanmış olması olarak sıralanabilir.

Bu organizasyonları düzenleyen Erenler Belediyesi'nin Kentsel Dönüşüm Birimi, ayrım yapmaksızın proje alanı sınırları içinde yaşayan mahalle sakinlerinden hepsine ulaşmayı hedeflememiştir.

> 'Her bölgenin akil insanlarına 'ev ziyaretleri' yaptık genelde. Bölgenin geleceğini düşünen akil insanlar var. O tür insanları buluyoruz biz. Adam mahallesinin gelişmesini istiyor, çocuğunun daha kaliteli bir bölgede yetişmesini istiyor; çocuğu sokak yerine parkta oynasın istiyor mesela. Böyle aileler var; devletine, milletine belediyesine saygılı aileler, bunları topluyoruz ve bunlarla beraber çalışma yapıyoruz bölgede.' (Erenler Belediyesi Kentsel Dönüşüm Sorumlusu)

Düzenlenen toplantıların organizasyonu sistematik bir şekilde yapılmamıştır, toplantıların yeri, zamanı ve içeriği muhtarlıklara asılan afişler vasıtasıyla duyurulmuştur. Bir katılım uygulamasının başarıya ulaşabilmesindeki en önemli etmenlerden biri Involve'un katılımın temel unsurlarından biri olarak nitelediği; süreç tasarımı yapılarak

hangi katılım yönteminin ne şekilde uygulanacağının önceden tasarlanmalı ve katılım uygulamaları bu doğrultuda uygulanmalıdır [10]. Bölgede gerçekleştirilen mülakatlarda, kentsel dönüşüm sınırları içindeki tüm mahalle sakinlerinin, bu toplantılardan haberdar olamadığı tespit edilmiştir.

Bu toplantıların katılım açısından tatmin edici bir sonuca ulaşamamasının nedenlerinden biri de organizasyonların zamanının, yerel seçimlerin hemen öncesinde olması sebebiyle toplantıların odak noktası da kentsel dönüşüm hakkında mahalle sakinlerini bilgilendirip onların bu proje hakkındaki taleplerini öğrenmekten, yaklaşmakta olan yerel seçimlere kaymış olmasıdır. Dolayısıyla bu organizasyonlar, mahalle sakinlerinin bir bölümü tarafından seçim propagandası şeklinde algılanmıştır.

> 'Kahve sohbetlerini seçimler zamanında yapmışlardı. Daha kentsel dönüşüm başlamamıştı ama orada verilen vaatlerle sonradan yapılıp uygulanan birbirini tutmadı.' (12 Yıldır Bölgede Yaşayan Mahalle Sakini)

4.4.2 Uzlaşma Görüşmeleri

Kentsel dönüşüm projesi sürecinde Erenler İlçe Belediyesi'nin mahalle sakinleriyle kurduğu bir diğer temas 'Uzlaşma Görüşmeleri'dir. Bunlar; Ağustos 2013'te kentsel dönüşüm çalışmaları başladıktan ve müşavir firma tarafından proje görselleri hazırlandıktan sonra hak sahipleriyle belediye binasında yapılan görüşmelerdir. Hak sahipleri belediyeye davet edilmiş ve belediyenin kentsel dönüşüm birimi ve müşavir firma yetkilileri ile meclis salonunda tek tek ağırlanarak tüm hak sahipleriyle uzlaşılmaya çalışılmıştır.

Bölgede mülkiyeti bulunan tüm hak sahiplerine belediye tarafından tebligatlar gönderilmiş ve hak sahipleri bu tebligatlar aracılığı ile belediye binasında gerçekleşecek olan uzlaşma görüşmelerine davet edilmişlerdir. Bu görüşmeler sırasında müşavir firmanın önceden hazırlamış olduğu kentsel dönüşüm projesinin görselleri, belediye yetkilileri tarafından hak sahiplerine gösterilerek, bölgede nelerin değişeceği, kentsel dönüşüm projesinin neleri hedeflediği ve projenin bölgede yaşayanlara sağlayacağı avantajlar hak sahiplerine anlatılmıştır. (Erenler Belediyesi Kentsel Dönüşüm Ofisi Çalışanı)

Erenler Kentsel Dönüşüm Projesi'nde hak sahiplerinin var olan parselleri ve evlerine bir fizibilite çalışmasıyla değer biçilerek, dönüşüm alanı sınırlarındaki tüm hak sahiplerinin konut hakkı m² bazında belirlenmiş ve uzlaşma görüşmelerinde bu belirlenen konut hakkı üzerinden hak sahipleriyle anlaşma sağlanmaya çalışılmıştır.

> 'Bölge içerisindeki bütün yapılar tek tek gezildi. Arsa ve binalara değer biçildi. Tüm hak sahiplerinin konut hakkı belirlendi. Bir parsel sahibi vatandaş bana geldiği zaman konut hakkı şu anda belli. Bir vatandaşı 'uzlaşma görüşmesi'ne davet ettiğimiz zaman, biz sadece ona konut hakkını söylüyoruz. Sizin şu parsel ve evinizin karşılığında bizden şu kadar konut hakkı alacağınız var diyoruz. Parasal konulara girmiyoruz, m² üzerinden konuşuyoruz.' (Erenler Belediyesi Kentsel Dönüşüm Sorumlusu)

Hak sahiplerinin, belirlenen konut haklarını, hangi tip konutlar üzerinden alacaklarının kararı, kendilerine bırakılmıştır. Örneğin; bir hak sahibinin halihazırdaki arsası ve üzerindeki evi karşılığında belirlenmiş 200 m² konut hakkı varsa borçlanmadan 100 m²lik dairelerden 2 tane, 200 m²lik dairelerden 1 tane ya da borçlanarak 150 m²lik dairelerden 2 tane almak gibi seçenekleri bulunmaktadır. Böylece, konut hakkını ne şekilde kullanacağının kararı hak sahiplerine bırakılarak, borç ödeyebilecek durumda olmayan mahalle sakinlerinin eğer konut hakları yeterliyse, borçlanmadan bir bağımsız birim sahibi olabilmeleri sağlanmıştır.

> 'Bizim şu anki müstakil binamızda 3 daire + çatı katı var. Kentsel dönüşüme dahil olursak 2,5 daire veriyorlar bize, 3. Daireyi borçlanarak alıyoruz. Başka birinin durumu olmaz belki borçlanmaya. Nasıl borçlansın, yeterli geliri yoksa?' (25 yıldır bölgede yaşayan Mahalle Sakini)

Uzlaşma görüşmeleri adı altında gerçekleşen görüşmeler bölge halkını projeye dahil etme konusunda önemli bir hamle olma potansiyeline sahip bir uygulamadır. Ancak projenin aktörleriyle gerçekleştirilen mülakatlarda, bu görüşmelerin yerel halkın kentsel dönüşüm projesine aktif bir şekilde katılması konusunda başarılı olamadığı yönünde görüşlere rastlanmıştır. Uzlaşma görüşmelerinin aktif halk katılımı potansiyeli taşımasına rağmen bunu gerçekleştirememesinde üç sebebin etkili olduğu söylenebilir:

Birincisi; uzlaşma görüşmeleri kentsel dönüşüme yönelik bölge sakinlerinin detaylı

bilgilenme şansı bulabildiği bir aşama olmasına rağmen bu görüşmelerde, mahalle sakinlerini projeye dahil edip, bölgenin geleceğini onlarla beraber planlamaktan ziyade onları zaten var olan gelecek planına ikna etmeye yönelik bir tutum sergilenmiştir. Bölge sakinlerinin kentsel dönüşüm sonrasında yaşayacakları yaşam alanlarının projeleri, müşavir firma tarafından çizilmiş ve bölge halkı uzlaşma görüşmeleri aracılığıyla bu çizilen projelere ikna edilmeye çalışılmıştır.

> 'Biz mümkün olduğu kadar, yapacağımız projeyle ilgili, o bölgenin insanlarına tek tek tebligatta bulunuyoruz, hepsini çağırıyoruz, uzlaşmaya davet ediyoruz, mümkün olduğu kadar ikna etmeye çalışıyoruz.' (Erenler Belediyesi Kentsel Dönüşüm Sorumlusu)

İkincisi; bu görüşmelerde uzlaşma sağlanamayan hak sahiplerinin isteklerinin göz ardı edilmesi ve kiracılara hiçbir söz hakkı verilmemesidir. Kiracılarla kentsel dönüşüme yönelik herhangi bir temas kurulmamış ve onlar bölgeden taşınmak zorunda kalmışlardır. Ayrıca bölgede yeni yapılan sitede de kiraların yüksek olması sebebiyle kiracılar oraya da taşınamamışlar ve bölge dışına taşınmak zorunda kalmışlardır.

> "Kiralar çok pahalı. Yeni siteden ev tutmak istedik 800-900 tl kira istediler, ben bu yeni sitenin çok yakınında oturuyordum, kiram 500 tl'ydi. Şimdi ucuz kirası olan başka bir yere taşınmak için uğraşıyoruz. Ayrıca siteden memnun olmayanlar çoğunlukta. Doğalgazları bütün bina birbirine bağlıymış, ortak ödüyorlar. Bundan şikayetçi olanlar var." (11 Yıldır Bölgede Yaşayan Mahalle Sakini)

Uzlaşma görüşmelerinin aktif halk katılımı sağlayamamasının üçüncü sebebi ise; bu görüşmelerin hak sahipleriyle tek tek görüşülmesi şeklinde kurgulanmasıdır. Böylece mahalle sakinleri birbirlerinin taleplerinden haberdar olamamış ve görüşmeler esnasında otoriteye karşı kendi taleplerinde ısrarcı olamamışlardır. Oysaki katılım yönünden başarıya ulaşmış kentsel dönüşüm projeleri incelendiğinde birçoğunda bölge sakinlerinin topluca katıldığı toplantılarda, fikirlerini özgürce ifade edilebildiği ve projenin bu fikirler ışığında geliştirildiği görülmektedir [10].

Yerel halk ile toplu bir şekilde görüşme yapılamamasının bir diğer nedeni de Erenler'de kentsel dönüşüm projesine yönelik yerel halkın bir araya gelip topluluk olarak haklarını aradıkları bir oluşumun ortaya çıkmamış olmasıdır. Bu konuya yönelik bazı mahalle

sakinlerinin çaba içinde olduğu görülse de, bu çabalar henüz somutlaşmamıştır.

> “Benim biraderim çok uğraştı dernek kurmak için. Çünkü dernek kurarsak daha iyi mücadele edebilecektik ama kimse oralı olmadı. Eğer Küpçüler’de böyle bir dernek kurulsaydı ve mahalleli bunu destekleseydi daha farklı olurdu.” (16 Yıldır Bölgede Yaşayan Mahalle Sakini)

4.4.3 Kentsel Dönüşüm Tanıtım Ofisinin Açılması

Erenler kentsel dönüşüm projesinde halk katılımına yönelik göze çarpan bir diğer uygulama ise ‘Kentsel Dönüşüm Görüşme Ofisi’nin açılmasıdır (Şekil 5.5).

> ‘Vatandaşlar kentsel dönüşümle ilgili bir konuda yetkililerle görüşmek istediklerinde, proje alanındaki kentsel dönüşüm ofisinde ya da belediye binasındaki kentsel dönüşüm birimindeki, çoğunluğu inşaat mühendisi olan Müşavir firma ve belediye personelleriyle görüşüyorlar.’ (Belediyenin Kentsel Dönüşüm Birimi Sorumlusu)

Proje alanı sınırları içinde kolay erişilebilir bir konumda olan bu ofis sayesinde, dönüşüm alanında hak sahibi olan mahalle sakinleri, yaşam alanlarına yakın bir yetkili kurumla diyalog kurabilme şansına kavuşmuş olup, böylece sakinlerin belediyeye gitmelerini beklemek yerine belediye mahalleye getirilmiştir.

> ‘Mahalleye kentsel dönüşüm ofisi açılınca belediye yetkililerine ulaşmamız kolaylaştı, merak ettiğimizde gidiyoruz kafamıza takılanları soruyoruz bu ofisteki görevlilere, çoğu zaman da cevap alıyoruz’ (20 yıldır bölgede yaşayan mahalle sakini)

Şekil 4. 9 Erenler Belediyesi kentsel dönüşüm görüşme ofisi

Erenler Belediyesi'nin açtığı bu 'Kentsel Dönüşüm Görüşme Ofisi' literatürde karşımıza Tek Adımda Hizmet Büroları olarak çıkmaktadır. Yurttaş katılımını sağlamaya yönelik yerel yönetimlerin son yıllarda sıkça uyguladığı yöntemlerden biri 'tek adımda hizmet bürosu' açmaktır. Ülkemizde de sıkça rastlanan bu bürolar genellikle, belediye binasından farklı bir yerde hizmet vermekte ve yurttaşları belediyenin faaliyet gösterdiği olaylar hakkında bilgilendirmekte ya da işlemlerini tek noktada, pratik bir şekilde gerçekleştirmelerini sağlamaktadır [15].

4.4.4 Müşavir Firmanın Mahalle Sakinleriyle Yaptığı Görüşmeler

Projede halk katılımına yönelik göze çarpan bir diğer uygulama ise müşavir firmanın mahalle sakinleriyle yaptığı görüşmelerdir. Firma ihaleyi kazandıktan sonra sahada bir fizibilite çalışması yapmış, hak sahiplerinin konut haklarını metrekare üzerinden belirlemiş ve bölgedeki halkın taleplerini ve beklentilerini ölçen bir anket çalışması yürütmüştür.

> 'Uygulayıcı firma olarak sahaya birkaç eleman gönderdik ve o elemanlar bölgedeki hak sahipleriyle anket yapıp, onların fikirlerini aldı. Sonrasındaysa, bölge halkından toplanan verilere uygun konutlar üretmeye çalıştık.' (Müşavir Firma Yetkilisi)

Proje uygulama sürecinde yürütücü rolünü üstlenen Erenler İlçe Belediyesi, halkın görüşlerinin alınması işini müşavir firmaya bırakmıştır. Belediye yetkililerinin halkla yaptığı görüşmelerin odak noktaları var olan projeyi anlatıp, alandaki malikleri projeye ikna etme şeklindedir.

> 'Bilgilendirme toplantılarında, yapılacak projeler anlatılıyor. Zaten proje öncesinde, müşavir firma tarafından anket gibi yöntemlerle talep toplama çalışmaları yapılmış oluyor. Müşavir firma ilgileniyor talep toplama kısmıyla, biz yeniden bir talep toplama çalışması yapmıyoruz.' (Belediye Kentsel Dönüşüm Birimi Yetkilisi)

Müşavir firma mahalle sakinlerinden oluşan 248 kişiyle anket yapıp, 1. Bölgede yaşayan Roman Mahallesi sakinlerini bu anket çalışmasına dahil etmemiştir. Bu ankette yerel halka 3 soru sorulmuştur [46]:

1. Mahallenizin kentsel dönüşüme girmesi konusunda bakış açınız nedir?

2. Kentsel dönüşüm sonrasında talep ettiğiniz konut büyüklüğü nedir?

3. Kentsel dönüşüm sonrasında talep ettiğiniz konut tipi nedir?

Firmanın alanda yaptığı anket çalışması incelendiğinde, çalışmanın yüzeysel olduğu gözlenmiştir. İlgili ankette dönüştürülen bölgede yaşayan halka, kentsel dönüşüme bakış açıları (olumlu, olumsuz ve kararsız) ile konut büyüklüğü ve konut tipi tercihleri sorulmuştur. Bu anketin sonuçları şu şekildedir:

Alandaki vatandaşların çoğunluğunun dönüşümü desteklediği görülmektedir (Şekil 4.6). Alanda kentsel dönüşüme olumlu bakanlar %69, olumsuz bakanlar %29, kararsız olanlar ise %2 oranındadır [46].

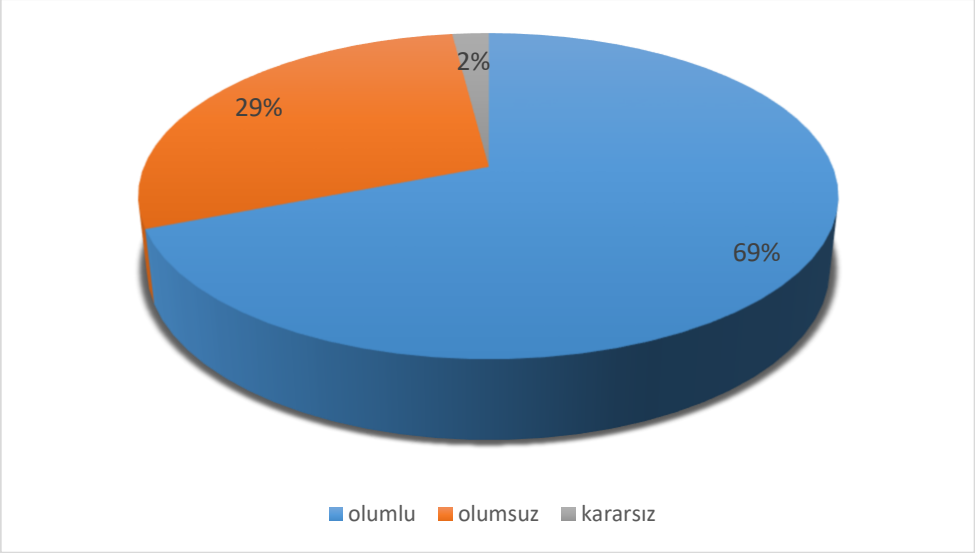

Şekil 4. 10 Mahalle sakinlerinin kentsel dönüşüme bakışı

Dönüşümün gerçekleştiği mahallelerin muhtarları ise mahalle sakinlerinin kentsel dönüşüme bakış açılarını şöyle dile getirmiştir:

> ‘Mahallenin yarısını Roman vatandaşlar oluşturuyor ve onlar kentsel dönüşümü istemiyorlar. Roman olmayan vatandaşlar ise bir an önce yapılmasını istiyor. Çünkü yaklaşık 5 yıldır kentsel dönüşüm söylentileri var ve bu yüzden, insanlar

evlerini tadilat yaptıramıyorlar, dolayısıyla dönüşüm faaliyetlerinin bir an önce başlamasını istiyorlar.' (Yeni Mahalle Muhtarı)

'Çok tepki aldık. Vatandaş kentsel dönüşümü istemedi, müstakil evde yaşamak istediğini söyledi, fark ödemek istemediklerini söylediler.' (Küpçüler Mahallesi Muhtarı)

Kentsel dönüşüm alanında mahalle sakinleriyle yapılan mülakatlarda çok uzun zamandır bölgede yaşayan Romanların çoğunluğu hiçbir şartta kentsel dönüşümü istemediğini belirtmiştir.

'Ben yıkılmamak istiyorum. Burada böyle aynen kalmak istiyorum. Mahallemiz yıkılmasın diye, millet dağılmasın diye. 70 yıldır buradayım. Atalarım yüz yıldan fazla zamandır burada.' (70 yıldır bölgede yaşayan Roman Mahallesi Sakini)

Bazı Romanlar ise istedikleri fiziksel şartlar sağlanırsa kentsel dönüşüme razı olacaklarını belirtmişlerdir.

'Müstakil ev istiyoruz, biz öyle alışmışız, bugüne kadar hep öyle yaşamışız, apartmanda tanımadığımız bir sürü başka insanla beraber yaşamak istemiyoruz. Yetkililer bir taslak proje getirmişler bize, 70 metrekare, biz yapamayız öyle küçük evde, benim şu anki evim 117 metrekare. Abimin evi 200 metrekare. Romanlar geniş yaşamayı severler, özgürlüklerine düşkündürler. Apartman dairesinde yapamayız, ayağımızın toprağa basmasını isteriz.' (38 yıldır bölgede yaşayan Roman Mahallesi Sakini)

Anketin ikinci sorusu olan kentsel dönüşüm sonrasında mahalle sakinlerinin talep ettiği konut büyüklüğüne mahalle sakinlerinin verdiği cevaplar farklılık göstermektedir (Şekil 4.7). En fazla talep edilen konut büyüklüğü %41'le 100-125 m²dir. Bunu % 29'la 125-150 m²lik konut tercihi izlemektedir.En az talep edilen konut büyüklüğü ise %3'lük oranla 50-80 m²lik konutlardır.

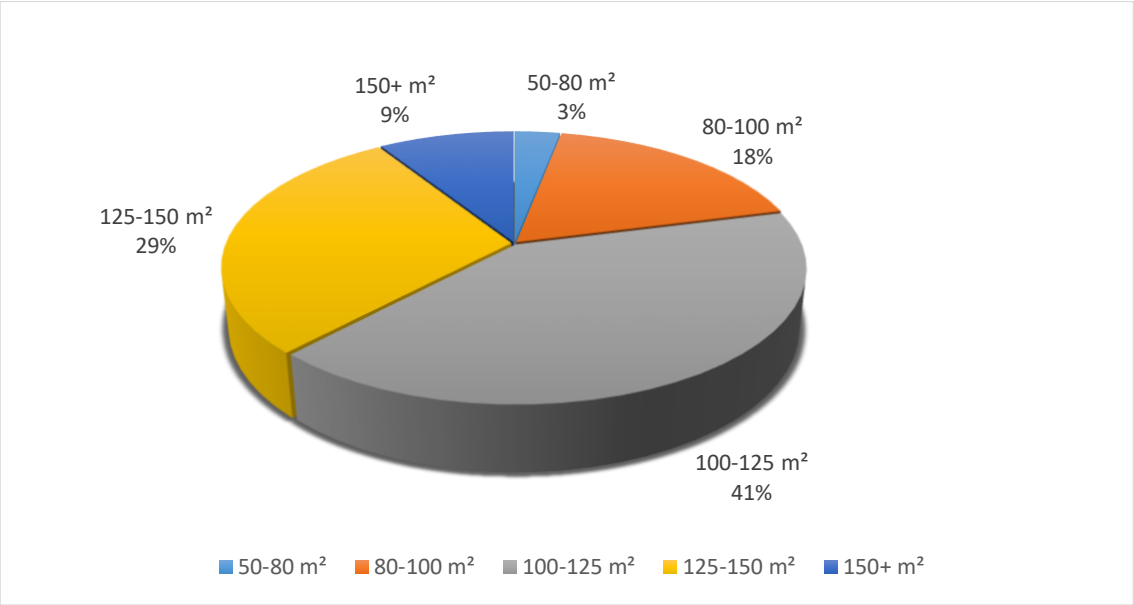

Şekil 4. 11 Kentsel dönüşüm alanındaki mahalle sakinlerinin konut büyüklüğü talebi

Anketin üçüncü sorusu olan kentsel dönüşüm sonrasında mahalle sakinlerinin talep ettiği konut tipleri de farklılık göstermektedir (Şekil 4.8). En fazla talep edilen konut tipi %72'yle 3+1'dir. Bunu %16 ile 4+1'lik konut tipi tercihi izlemektedir. En az talep edilen konut tipi ise %1'lik oranlarla 1+1 ve 6+1'lik konutlardır.

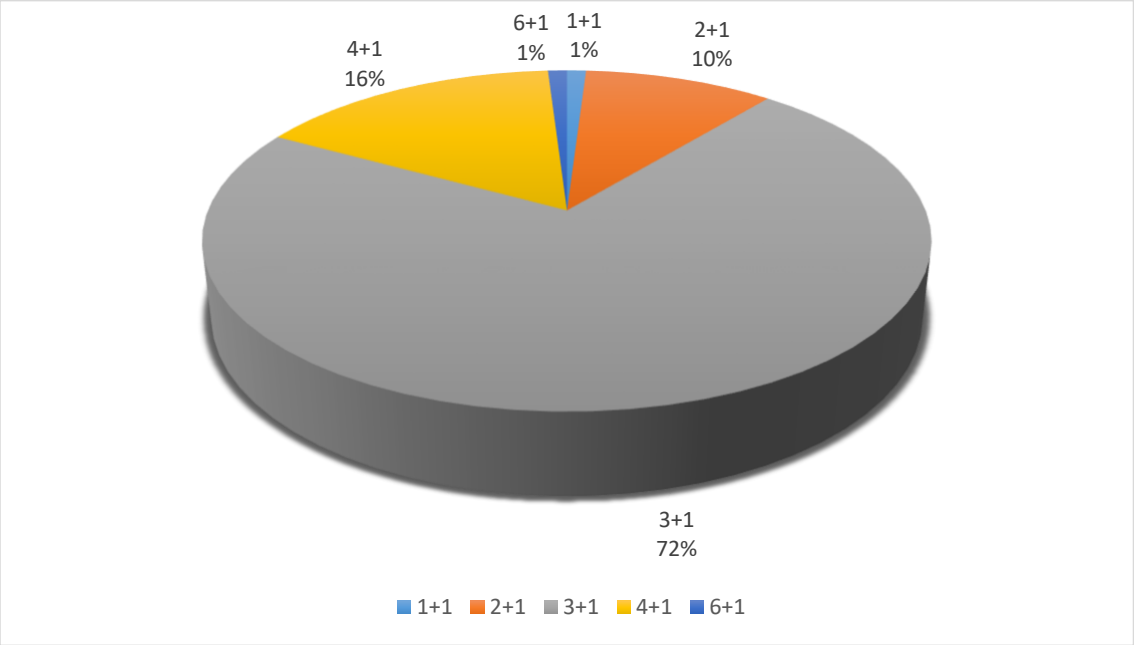

Şekil 4. 12 Kentsel dönüşüm alanındaki mahalle sakinlerinin konut tipi talebi

4.5 Katılıma Yönelik Uygulamaların Katılım Düzeyleriyle Beraber

Değerlendirilmesi

2. Bölümde; katılım düzeyleri sınıflamaları, katılımın olmadığı, göstermelik katılımın olduğu ve aktif halk katılımının olduğu üç düzey ve Arnstein, Wulz ve Tekeli'nin katılım sınıflamaları üzerinden incelenmiştir. Bu bölümde ise alan araştırması ile tespit edilen Erenler Kentsel Dönüşüm Proje sürecindeki halk katılımına yönelik uygulamalar, katılım düzeyleriyle beraber değerlendirilecektir.

4.5.1 Katılımın Olmadığı Düzeylere Ait Uygulamalar

Katılımın olmadığı düzeyler; bir karardan etkilenecek kişi veya grupların karar verme sürecinde herhangi bir söz hakkının olmadığı, kararların planlama otoriteleri tarafından verildiği durumlardır [1]. Erenler Kentsel Dönüşüm Proje sürecinde gerçekleşen halk katılımına yönelik dikkat çeken ilk uygulamalardan biri olan ve kentsel dönüşüm faaliyetleri başlamadan önce gerçekleşip bölge halkını dönüşüm konusunda bilgilendirmeyi amaçlayan 'kahve toplantıları ve ev ziyaretleri' uygulamasının, katılımın olmadığı düzeye denk gelen bir uygulama olduğu söylenebilir.

Arnstein'ın katılım merdiveninin birinci basamağını oluşturan manipülasyon, planlama sürecinin otoriteleri tarafından toplumdan seçilen belli kişilerin eğitilerek, sürece dahil ediliyormuş gibi gösterilmesi durumunu anlatır [1]. Wulz ise plan kararlarından etkilenecek olan bölge halkının düşüncelerini ölçmeye yönelik bazı uygulamalarla halk katılımı sağlanıyormuş gibi gösterildiği durumu 'anket yapma' olarak tarif etmektedir [22]. 'Kahve toplantıları ve ev ziyaretleri' uygulaması sırasında mahalle sakinleri projeyle ilgili karar alma süreçlerine dahil olmak yerine, karar alıcıların yaşadıkları mahalle ile ilgili planlarını dinlemişler ve kentsel dönüşüm konusunda eğitilmişlerdir.

4.5.2 Göstermelik Katılımın Olduğu Düzeylere Ait Uygulamalar

Göstermelik katılımın olduğu düzeyler; bir karardan etkilenecek kişi veya grupların karar verme süreçlerine dahil olup süreç hakkında bilgilenme ve kendi görüş ve taleplerini yetkililere iletme şansı bulduğu ancak bu görüş ve taleplerin planlama sürecine girdi olarak dahil olup olmayacağı kararının planlama otoritelerinin inisiyatifinde olduğu durumdur [1]. Erenler Kentsel Dönüşüm Proje sürecinde gerçekleşen katılıma yönelik uygulamalardan 'uzlaşma görüşmeleri', 'kentsel dönüşüm tanıtım ofisinin açılması' ve

‘müşavir firmanın mahalle sakinleriyle yaptığı görüşmeler’in göstermelik katılımın olduğu düzeye denk gelen uygulamalar olduğu söylenebilir (Çizelge 4.3). Bu uygulamalarda göstermelik katılıma dair karşılaşılan yöntemler danışma, bilgilendirme, teskin etme (Arnstein), diyalog kurma, bölgesellik, alternatif sunma (Wulz), planın halka benimsetilmesi ve katılım yoluyla plancının bilgilenmesi (Tekeli) olarak sıralanabilir

Çizelge 4. 3 Katılıma yönelik uygulamaların katılım merdivenleriyle beraber değerlendirilmesi [1], [4], [22]

	Katılım Düzeyi	**Arnstein’in Katılım Merdiveni**	**Wulz’un Katılım Merdiveni**	**Tekeli’nin Katılım Merdiveni**
Kahve Toplantıları ve Ev Ziyaretleri	Katılımın Olmadığı Düzey	Manipülasyon (1/8)	Anket Yapma (2/7)	-
Uzlaşma Görüşmeleri	Göstermelik Katılımın Olduğu Düzey	Danışma (4/8)	Diyalog Kurma (4/7)	Planın Halka Benimsetilmesi (1/5)
Kentsel Dönüşüm Tanıtım Ofisinin Açılması	Göstermelik Katılımın Olduğu Düzey	Bilgilendirme (3/8)	Diyalog Kurma (4/7)	Planın Halka Benimsetilmesi (1/5)
Müşavir Firmanın Mahalle Sakinleriyle Yaptığı Görüşmeler	Göstermelik Katılımın Olduğu Düzey	Teskin Etme (5/8)	Bölgesellik (3/7) Alternatif Sunma (5/7)	Katılım Yoluyla Plancının Bilgilenmesi (2/5)

Belediyenin kentsel dönüşüm birimi tarafından gerçekleştirilen ‘uzlaşma görüşmeleri’ uygulaması bölgedeki hak sahiplerini müşavir firmanın hazırladığı kentsel dönüşüm projesi için ikna edip onların onayını alarak dönüşümün fiili olarak gerçekleştirilmesi hedefini taşımaktadır. Arnstein’in katılım merdiveninin 4. basamağını oluşturan ‘danışma’, uzlaşma görüşmelerinde olduğu gibi; bölge halkının, planlama otoriteleri tarafından, katılım amacıyla bir görüşmeye davet edildiği durumu anlatır [1]. Wulz’un

katılım sınıflamasındaki ‘diyalog kurma’ basamağı da benzer şekilde otoritelerin yerel halkla genellikle gayri resmi buluşmalarla iletişime geçtiği ve bilgi alışverişinde bulunduğu durumdan bahseder [22]. Tekeli ise plancılar tarafından halkla hiçbir temas kurulmadan yapılan planın, halktan gelecek olumsuz tepkileri engellemek için yurttaşlarla paylaşılması olarak açıkladığı bu durumu, ‘planın halka benimsetilmesi’ olarak isimlendirmiştir [4].

Proje alanına Kentsel Dönüşüm Tanıtım Ofisi’nin açılması bölgedeki mahalle sakinlerine, kentsel dönüşüm konusunda kendi mahalle sınırları içinde bilgi edinme imkanı tanımıştır. Bu uygulamanın, halk katılımı konusunda aktif bir rolü olmayan ve halkı bilgilendirme görevi gören göstermelik katılım düzeyine ait bir uygulama olduğu söylenebilir. Arnstein [1], planlama otoritelerinin yapılan planlar konusunda halkı bilgilendirmesi olarak açıkladığı bu durumu, katılım merdiveninde ‘bilgilendirme’ olarak isimlendirmiştir. Mahalle sakinlerinin karşılarında muhatap bulup bilgilenerek plana karşı gösterecekleri tepkileri azaltması sebebiyle de Wulz ve Tekeli’nin sınıflamalarındaki ‘diyalog kurma’ [22] ve ‘planın halka benimsetilmesi’ [4] basamaklarıyla örtüşmektedir.

Müşavir Firma ihaleyi kazandıktan sonra bölgede detaylı bir fizibilite çalışması yaparak bölgedeki tüm hak sahiplerinin konut hakkını belirlemiş ve bölge halkının kentsel dönüşüm konusundaki tutumunu ve beklentilerini ölçmeye yönelik anket ve mülakat çalışmaları gerçekleştirmiştir. Arnstein [1]; planlama otoriteleri ile planlamadan etkilenecek olan bölge halkının görüştüğü, karşılıklı fikir alışverişinin olduğu, halktan gelen önerilerin bir kısmının planlama çalışmasına girdi olarak yansıdığı bu durumu ‘teskin etme’ olarak isimlendirmiştir. Benzer bir bakış açısı Wulz’un [22], otoritelerin plan yapılacak bölgede ikamet eden yurttaşların beklentilerini ölçmesi durumu olarak tanımladığı ‘bölgesellik’ basamağında da görülmektedir. Tekeli [4] ise plancıların bölge halkıyla bir araya gelip onların eğilimlerini öğrendiği bu durumu ‘katılım yoluyla plancının bilgilenmesi’ olarak isimlendirmiştir. Müşavir firmanın yaptığı çalışmalardan biri olan bölgedeki hak sahiplerinin konut hakkının metrekare olarak belirlenmesi ve bu konut hakkını dönüşüm sonrası ne şekilde alacağının seçiminin hak sahiplerine bırakılması ise Wulz’un [22] katılım sınıflamasındaki ‘alternatif sunma’ ile örtüşmektedir. Erenler kentsel dönüşüm projesi kapsamında, çeşitli büyüklük ve tiplerde konutlar üretilmiş ve hak sahiplerine sahip oldukları konut hakkını istedikleri şekilde alma imkanı sağlanmıştır.

Wulz [22] bu durumu, planlama otoritelerinin hazırladığı seçeneklerin yurttaşlara sunulması ve katılımcıların kendilerine sunulan seçeneklerden istediklerini seçmesi olarak tanımlamaktadır.

4.5.3 Aktif Halk Katılımının Olduğu Düzeylere Ait Uygulamalar

Aktif halk katılımının olduğu düzeyler; bir karardan etkilenecek kişi veya grupların karar verme süreçlerine aktif olarak dahil olduğu, onların görüş ve taleplerinin planlama sürecine girdi olarak yansıdığı ve kararların planlama otoritesi ile karardan etkilenecek kişi veya grupların istişaresi sonucunda verildiği durumdur [1]. Erenler Kentsel Dönüşüm Proje sürecinde gerçekleşen katılıma yönelik uygulamalar incelendiğinde, aktif halk katılımının olduğu düzeye denk gelen herhangi bir uygulamanın olmadığı görülmüştür (Çizelge 4.3). Kentsel dönüşüm sürecinde aktif halk katılımı sağlanmaması, mahalle sakinlerinin projeyi sahiplenmesine düzeylerini aşağıya çekmiş ve yöneticilere ile kentsel dönüşüm projesine karşı tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

4.6 Mahalle Sakinlerinin Memnuniyetsizlikleri

Mahalle sakinleriyle gerçekleştirilen mülakatlarda, Erenler Kentsel Dönüşüm Projesi sınırları içerisinde yaşayan sakinlerin, proje süreci hakkında bazı memnuniyetsizliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Bölge halkının projeye karşı birçok memnuniyetsizliğinin olmasındaki en büyük etkenlerden birinin, projenin halk katılımı boyutunun göstermelik halk katılımı seviyesinde kalması, aktif halk katılımına ulaşamaması olduğu söylenebilir. Mahalle sakinlerinin kentsel dönüşüm projesine dair memnuniyetsizlikleri 5 kategoride şöyle özetlenebilir:

1. Dönüşümden önceki bağımsız birim sayısına, ödeme yapmadan dönüşüm sonrasında da sahip olamamak ve ödeme için kentsel dönüşüm kredisi kullanamamak.

Mahalle sakinlerinin kentsel dönüşümden memnuniyetlerinin, çoğu kentsel dönüşüm projesinde olduğu gibi dönüşüm öncesi sahip oldukları bağımsız birim sayısına, dönüşüm sonrasında da üzerine herhangi bir ödeme yapmadan sahip olup olamadıklarına bağlı olduğu gözlenmiştir. Erenler Kentsel Dönüşüm proje sürecinde, daha önce bahsedildiği üzere öncelikle tüm hak sahiplerinin konut hakkı belirlenmiştir. Böylece bazı durumlarda borçlanma ya da borçlanmama kararını vermek hak sahiplerine bırakılmıştır.

Konut hakkının yeterli olmadığı durumlarda ise hak sahipleri borçlanmak durumunda kalmış ve borçlananlar bir kentsel dönüşüm projesi için kredi çektikleri halde, belediye ve bankalar arasındaki bir takım bürokratik işlemlerin yerine getirilmemesinden ötürü kentsel dönüşüm kredisi avantajlarından yararlanamamışlardır.

> 'Dönüşüm başlangıç aşamasındayken Kentsel dönüşüm kredisi kullanacağımız söylendi bize, sonrasında kimse bu krediden faydalanamadı, herkes konut kredisi kullanarak 0.24 puan zarar etti. Denilene göre belediye bankalarla iletişime geçmesi gereken zamanı kaçırmış, o yüzden bu imkandan yararlanamadık. Kentsel dönüşüm projesine dahil olup kentsel dönüşüm kredisi neden kullanamadık, böyle komik bir şey olabilir mi ? Yok belediye zamanında bildirmemiş ziraat veya vakıf bankasına, banka topu belediyeye atıyor, belediye bankalara atıyor. Derdimizi anlatacak muhatap bulamıyoruz.' (20 yıldır bölgede yaşayan mahalle sakini)

2. Kentsel dönüşümle beraber mahalle sakinlerinin hayat tarzlarının değişmesi; müstakil bir hayattan ayrılıp apartmanda yaşamak zorunda kalmaları.

Proje alanı olan Yeni Mahalle ve Küpçüler Mahallesi, kentsel dönüşümden önce ortalama 3 katlı, bahçeli ve müstakil konutlardan oluşan bir kent mekanıydı (Şekil 4.9). Mahalle sakinleri genellikle uzun süredir aynı mahallede yaşayan, dolayısıyla birbirini tanıyan insanlardan oluşmaktaydı. Kentsel dönüşümden sonra ise mahalle sakinleri 5 katlı, 12 blok ve 280 konuttan oluşan siteye taşınmışlardır (Şekil 4.10). Dolayısıyla yıllardır alışık oldukları müstakil hayattan uzaklaşıp apartman hayatına adapte olmak zorunda kalmışlardır.

> 'Ben eskiden 3 katlı binada yaşıyordum, müstakil bir yaşantım vardı, daha özgürdüm, burada beni 5 katlı binanın içine soktular. Eski evimiz, hayatımız çok daha rahattı, müstakildi sonuçta, şimdi sitede bir sürü insan olacak tanımadığımız.' (20 yıldır bölgede yaşayan Mahalle Sakini)

Şekil 4. 13 Mahallenin kentsel dönüşümden önceki kent dokusu

Şekil 4. 14 I. etaptaki 5 katlı yapılaşma

3. Büyük deprem riski taşıyan ve meri imar planlarında 3 kat sınırı olan bölgede, kentsel dönüşüm projesiyle 5 katlı binaların yapılması.

Dönüşümün başlıca sebebi ilgili kanunda da belirtildiği üzere afet riskidir. Dönüştürülen alan da 1. Dereceden deprem riski bulunan bir alandır ve bölge halkının kentsel dönüşümden en büyük beklentilerinden biri olası bir depremin getireceği riskleri en aza indirgemesidir.

‘Dönüştürülen alan deprem riski taşıdığı için riskli bir bölge. 99 depreminde bölgede birçok bina yıkıldı, yıkılmayanlar da şu an ayakta gözüküyor ama depreme hazır mı değil mi, bunlar herkesin kafasında soru işareti. Bu vatandaşları rahatsız ediyor. Herkes kendi evi için, olası bir depremde acaba ayakta kalır mı sorgulaması yapıyor. Halkın taleplerinin birincisi bu huzursuzluğun giderilmesi.’ (Erenler Belediyesi Kentsel Dönüşüm Sorumlusu)

Ancak kentsel dönüşüm projesinin 1. Etabındaki, 12 blokluk site 5 katlı yapılardan oluşmaktadır. Bölge 17 Ağustos 1999 depreminde ağır bir şekilde hasar almış ve şu anki mahalle sakinlerinin büyük bir çoğunluğu buna şahit olmuştur. Bu nedenle deprem sonrasında meri imar planlarında 3 kat sınırı olan Erenler’de, kentsel dönüşüm projesinde 5 katlı yapıların bulunması mahalle sakinlerini tedirgin etmiştir.

‘3 katlı binalar olsaydı çok ideal olurdu ama bunlar 5 katlı, depremden sonra Sakarya’da 5 katı iptal etti de devlet, kentsel dönüşüm adı altında burada 5 katlı binalar yapılmasına nasıl izin verildi? Belki millet o yüzden tereddütte, o yüzden sitenin büyük çoğunluğunda daireler boş.’ (22 yıldır bölgede yaşayan mahalle sakini)

‘Ben 3 katlı evimde 99 depremini yaşadım, ayağa kalktığım anda devriliyordum. 3 katlı bir binada öyle oldu ve burası 5 kat. Akıl var mantık var, buranın zemini bataklıktı, 5 kat burası için büyük risk.’ (25 yıldır bölgede yaşayan Mahalle Sakini)

4. Kentsel dönüşüm proje sürecinde inşa edilen 1. Proje alanının 1. Etabı olan sitenin yapımında kullanılan malzemelerin kalitesinin iyi olmaması.

1. Etaba taşınan mahalle sakinlerinin neredeyse tamamı binaların malzeme kalitesinin iyi olmadığını, projenin tanıtımı esnasında kullanılan ‘en iyi malzemelerin kullanılacağı’ vaatlerinin yerine getirilmediğini belirtmişlerdir.

‘Bu yeni site yapılmadan önce, belediye yetkilileri tarafından neler yapılacağı anlatıldı. 5 kat olacağı söylendi. En güzel malzemeleri kullanacaklarını söylediler ama umduğumuz gibi olmadı. Bize gösterilen resimlere tam benzemedi, yapılan site. Binamızın çatısı akıyor, mutfak dolapları, laminatları ve diğer çoğu malzemesi kalitesiz ve bu mağduriyetimizi iletip çözüm arayacak bir muhatap bulamıyoruz karşımızda.’ (45 yıldır bölgede yaşayan Mahalle Sakini)

5. 1. Etap dışındaki etapların akıbetinin belirsiz olması, başlama, tamamlanma ve teslim edilme zamanlarının belli olmaması.

Erenler Kentsel Dönüşüm projesinin ilk etabı olan 1. Proje alanının 1. Etabı 2017'nin Mayıs ayında tamamlanmış, sonrasındaysa hak sahiplerine teslim edilmiştir. Projenin 1. Etap dışındaki etaplarında ise belirsizlik mevcuttur.

> 'Herkes bir şey söylüyor, belediye başkanı hemen başlanacak diyor, muhtar 2-3 sene sonra diyor. Seçim üstü olduğu için belirsizlik var.' (2. Bölgede 15 yıldır yaşayan mahalle sakini)

Bu belirsizlik hali ve yetkililere sorduklarında aldıkları muğlak cevaplar, mahalle sakinlerinin huzursuz ve tedirgin olmalarına sebep olmakta ve tadilat yapma gibi ihtiyaçlarını ertelemek zorunda bırakmaktadır.

> 'Sürecin böyle uzaması, planlanandan fazla zaman geçmesine rağmen hala belirsizlik olması, herkesi huzursuz etti. Her türlü kayıp var, bugün yıkılacak, yarın yıkılacak söylentileri olduğu için kiraya veremiyorsun, kiralar düşük.' (2. Etaptan 20 Yıllık Bir Esnaf)

4.7 Bölüm Sonucu

Erenler Kentsel Dönüşüm Projesi'nin merkezi yönetim yerine yerel belediye tarafından yürütülmesi, projenin katılımlı bir süreçle yönetilebilmesi açısından bir avantajdır. Ancak süreçte, yerel belediyenin bölgede yaşayan mahalle sakinlerinin ne istediği ve ne beklediğiyle ilgilenmekten ziyade, onları hazırladığı projeye ikna etmeye çalıştığı gözlenmiştir. Halkın taleplerini öğrenme, onları projeye dahil etme sorumluluğunun ise müşavir firmada olduğu, müşavir firmanın alanda yaptığı çalışmaların (anket, mülakat vs..) da proje sürecinde aktif halk katılımının sağlanmasında yeterli olmadığı gözlenmiştir.

"Halk katılımı", bir karardan etkilenenlere, bu karara bir girdi sağlamak için halka danışmak, onları dahil etmek ve bilgilendirmek üzere tasarlanmış bir dizi prosedürü kapsar. Yani, katılım metotlarını, diğer iletişim stratejilerinden farklı kılan şey halka danışılarak onlardan toplanan verilerin alınacak kararlara "girdi" olarak yansıyabilmesidir [23]. İncelenen Erenler Kentsel Dönüşüm Projesi örneğinde, halktan

toplanan verilerin kararlara çoğunlukla girdi olarak yansıyamadığı görülmektedir.

Ayrıca, Erenler'de kentsel dönüşüm süreci boyunca katılıma yönelik bazı adımlar (kahve toplantıları, uzlaşma görüşmeleri vs…) atılsa da bu çalışmaların bir sistematiği olmadığı görülmektedir. Başarılı bir katılım sağlanabilmesi için süreç tasarımı yapılmalı, hangi yöntemlerin hangi zaman aralıklarında uygulanacağı önceden tasarlanmalıdır [10]. Erenler Kentsel Dönüşüm Projesinde halk katılımına yönelik bir süreç tasarımının olmadığı gözlenmiştir. Bu sebeple Erenler'deki kentsel dönüşüm sürecinin katılımcı planlama açısından başarılı olduğu söylenemez.

Yerel halkın süreç hakkında bilgilenebilmesi için belediyede bir kentsel dönüşüm birimi, mahallede ise kentsel dönüşüm tanıtım ofisi açılmasına rağmen, süreçte bir takım belirsizlikler oluşmuştur. Oluşan bu belirsizlik mahalle sakinleri tarafından hissedilmiş ve bu durum mahalle sakinlerinin kentsel dönüşüm projesine ve Erenler Belediyesine olan güvenlerinin azalmasına sebep olmuştur.

Bir katılım uygulamasında halkın görüşlerinin sağlıklı bir şekilde ölçülebilmesi için, toplumdaki her kesim temsil edilmeli ve katılımın uygulanma metodolojisi temsil gücüne önem verecek şekilde kurgulanmalıdır. Ancak, bazı katılım örneklerinde toplumun herhangi bir kesimine karşı bir önyargı bulunması uygulamanın güvenilirliğini zayıflatmaktadır [23]. Erenler Kentsel Dönüşüm Projesinde gerçekleşen dönüşüme yönelik halkın taleplerini ölçen, anket uygulamasında da Romanlara karşı bir önyargı olduğu gözlenmiştir.

> 'Çalışma Alanı içerisinde yaşayan vatandaşların 248'i ile görüşme yapılmıştır. 1. Proje alanında Romen Mahallesinde yaşayan kişilerden bilgi alınamamıştır [46].'

Erenler Kentsel Dönüşüm Projesinde gerçekleşen katılım uygulamasında Romanlara karşı bir önyargı olması, katılım uygulamasının güvenilirliğini zayıflatmaktadır.

Erenler Kentsel Dönüşüm Projesinde yerel halkı aynı çatı altında toplayıp onların haklarını savunan mahalle derneği gibi bir oluşum olmadığı için aktörlerin sürece katılımı sırasında yerel halkın sesini güçlü bir şekilde duyurup hakkını arayamadığı görülmüştür.

Mahalle sakinlerinin kentsel dönüşümü istemeyip, olumsuz tepki göstermelerinde, kendilerini projeye dahil hissetmemeleri önemli bir etken olmuştur. Çünkü bu tip

projelerde, halk ancak halk katılımı sağlandığında projeye dahil olup destekleme eğiliminde olmaktadır.

Katılıma yönelik uygulamaların katılım merdivenleriyle beraber değerlendirildiği bölümde (Şekil 4.4) detaylı bir şekilde görülebileceği üzere; Erenler Kentsel Dönüşüm Proje sürecinin, halk katılımı merdivenlerindeki 'göstermelik katılımın olduğu' düzeylere denk geldiği görülmektedir. Göstermelik katılımın olduğu durumlarda, yöneticiler tarafından verilen kararlar, bu kararlardan etkilenecek kitleye sunulur ve onlardan kararlarla ilgili geri bildirimler alınır. Daha sonra ise yöneticilerin inisiyatifi doğrultusunda halktan gelen geri dönüşler dikkate alınıp karar değişikliğine gidilebilir. Yani bu düzeyde kısmi bir katılım vardır [1]. Erenler Kentsel Dönüşüm Projesi sürecinde de proje yürütücüsü Erenler Belediyesi ile proje tasarımcısı ve uygulayıcısı olan müşavir firma yerel halkla bazı temaslar kurmuş, alınan kararları halka iletmiş ve onlardan geri dönüşler almışlardır. Ancak halktan gelen bu geri dönüşlerin çok küçük bir kısmı kentsel dönüşüm projesine girdi olarak yansıtılmıştır.

Ayrıca kentsel dönüşüm alanı sınırları içerisinde yaşayan mahalle sakinlerinin, kentsel dönüşüm sürecine yönelik birçok şikayeti olduğu görülmüştür. Erenler Kentsel Dönüşüm Projesinde, mahalle sakinlerinin memnuniyetsizlik seviyesinin yüksek olmasında, projenin halk katılımı yönünün zayıf kalmasının payının büyük olduğu söylenebilir.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kentsel dönüşüm 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılaşmış kentsel alanlara müdahale etmek, köhneyen bölgeleri iyileştirmek, bu bölgelerin işlevini değiştirmek ve daha verimli kullanılmalarını sağlamak için tüm dünyada sıkça başvurulan bir yöntemdir. Ülkemizde ise 2012 yılında 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun"un [20] yürürlüğe girmesiyle, kentsel dönüşüm faaliyetleri büyük bir ivme kazanmış ve birçok şehirde riskli alan ilan edilen bölgeler kentsel dönüşüm sürecine girmiştir.

Kentsel dönüşüm çok aktörlü bir süreçtir ve bu sürecin başarılı bir şekilde sonuçlanması, ilgili tüm aktörlerin sürece katılımının sağlanmasına bağlıdır. Bu tez çalışması kapsamında kentsel dönüşümün en temel aktörlerinden bir tanesi olan yerel halkın, kentsel dönüşüme katılımı incelenmiştir.

Türkiye'deki planlama, yönetim ve kentsel dönüşümle ilgili bazı yasal dayanaklar halk katılımından bahsetse ve hatta bazıları katılımın uygulanmasına vurgu yapsa da halk katılımın ne şekilde olacağı ve bu süreçte nelerin önemseneceğini detaylı olarak tarif eden bir yasal düzenleme yoktur. Bunun yerine; 'çeşitli yollarla' gibi muğlak ifadelere bu kanunlarda sıkça rastlanmaktadır.

Kullanım alanı çok geniş olan Katılım kavramının planlama literatüründeki temellerini oluşturan Arnstein, halk katılımını 'kullanıcıların yaşadıkları bölgenin gelecek tasarılarında söz sahibi olması' olarak tanımlamakta ve sekiz basamaklı bir halk katılım

merdiveninden bahsetmektedir. Arnstein'in katılım merdivenindeki bu sekiz basamak, literatürdeki pek çok katılım merdiveninde de görüldüğü üzere; katılımın olmadığı, göstermelik halk katılımının olduğu ve aktif halk katılımının olduğu üç düzeye ayrılmaktadır. Aktif halk katılımının olduğu düzey halk katılımının nihai hedefi konumundadır ve planlama süreçlerine halkın aktif bir şekilde dahil olduğu durumları anlatır. Aktif halk katılımının sağlandığı durumlarda katılım yoluyla halktan elde edilen veriler, planlama çalışmalarına girdi olarak yansır ve plan kararları bu girdilere göre şekillenir [1].

Kent planlama süreçlerinde halk katılımının sağlanmasının birçok faydası vardır. Bunlar; katılımın, tüm paydaşlar arasında karşılıklı bilgi alışverişi ortamı oluşturması sebebiyle yüksek kaliteli karar verme imkanı sağlaması, planların uygulanması sürecinde gelecek itirazları minimize etmesi, katılımcıların birbirleriyle olan bağlarını güçlendirmesi ve bir dayanışma ruhu ortaya çıkarması, planlama süreçlerinin şeffaf ve yasal bir şekilde yürütülmesi ihtimalini arttırması ve demokrasi ile seçimle iş başına gelen yöneticilere duyulan güvenin artmasını sağlamasıdır [2], [3].

Son bölümde bahsi geçen, Sakarya ili Erenler İlçesi Kentsel Dönüşüm Projesinde gerçekleştirilen alan araştırmasından elde edilen veriler, tez çalışmasının teorik bölümlerinde tartışılan halk katılımı ve kentsel dönüşümün paydaşları kavramlarıyla beraber değerlendirilerek kentsel dönüşüm sürecinde yerel halk katılımının sağlanmasının süreci nasıl etkileyeceği araştırılmıştır. Öncelikle kentsel dönüşüm sorumlusuyla gerçekleştirilen derinlemesine mülakat çalışması ile projenin aktörleri tespit edilmiş ve daha sonra tespit edilen bu aktörlerle gerçekleştirilen mülakatlar, betimleyici analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu analizler neticesinde proje sürecinde gerçekleşen katılıma yönelik uygulamalar tespit edilmiş ve bu uygulamalar katılım merdivenleriyle beraber değerlendirilmiştir.

Saha araştırmasının gerçekleştirildiği, 2 proje alanı ile pek çok etaptan oluşan Erenler Kentsel Dönüşüm Projesinin şu anda tamamlanmış sadece 1 etabı bulunmaktadır. Bu sebeple bölgenin gelecekteki nihai hali ve sakinlerin o zamanki görüşlerine şimdiden ulaşılabilmesinin mümkün olmaması bu çalışmanın sınırlayıcılarından biridir. Örneğin; mülakat yapılan Roman Mahallesi sakinleri, kentsel dönüşüm sürecinde kendilerine

uygun proje üretilmemesinden ve kendilerinin fikirlerinin önemsenmemesinden şikayet etmişlerdir ve proje alanı sınırları içerisinde olmalarına rağmen, etaplama çalışmasından ötürü henüz onların yaşadıkları bölge dönüştürülmemiştir. Onların projeden memnuniyetleri, katılımlarının sağlanıp sağlanmadığı, fikirlerinin girdi olarak dönüşüm projesine yansıyıp yansımadığı ancak yaşadıkları bölgede dönüşüm gerçekleştikten sonra tespit edilebilir.

Saha araştırmasının bir diğer sınırlayıcısı ise süreçte katılıma yönelik tespit edilen uygulamaların saha araştırması yapılmadan önce gerçekleştirilmiş olması ve araştırmacının uzlaşma görüşmeleri gibi projenin katılım yönünün kilit noktası olan uygulamalara katılma fırsatı bulamayışıdır. Böyle uygulamalar, projenin tüm paydaşlarından edinilen bilgiler neticesinde değerlendirilip analiz edilmiştir.

Erenler Kentsel Dönüşüm Projesi sürecinde katılıma yönelik tespit edilen uygulamalar; kahve toplantıları ve ev ziyaretleri, uzlaşma görüşmeleri, kentsel dönüşüm tanıtım ofisinin açılması ve müşavir firmanın mahalle sakinleriyle yaptığı görüşmelerdir. Bu uygulamalar katılım merdivenleriyle beraber değerlendirildiğinde göstermelik halk katılımının olduğu düzeylere denk geldikleri, aktif halk katılımının olduğu düzeylere erişemedikleri görülmüştür. Mahalle sakinlerinin kentsel dönüşüm sürecine dair birçok şikayetinin var olması, bu durumun bir sonucu olması muhtemeldir. Sonuç olarak bu tez çalışması; bir önceki bölümde detaylı şekilde anlatılan Erenler Kentsel Dönüşüm Proje sürecinden yola çıkarak, kentsel dönüşüm proje süreçlerinde gerçekleşen halk katılım düzeyiyle, mahalle sakinlerinin memnuniyeti arasında doğru orantılı bir bağ olduğu sonucuna ulaşmıştır.

KAYNAKLAR

[1] Arnstein, S. (1971). “A Ladder of Citizen Participation”, Journal of American Institute of Planners, 35 (4): 216-224.

[2] İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü. (2014). Yönetişim ve Katılım Rehberi. Ankara: Başak Matbaa.

[3] London, S. (1995). “Teledemocracy vs. Deliberative Democracy: A Comparative Look at Two Models of Public Talk”, Journal of Interpersonal Computing and Technology, 3 (2): 33-55.

[4] Tekeli, İ. (2009). Akılcı Planlamadan, Bir Demokrasi Projesi Olarak Planlamaya. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

[5] Forester, J. (1994). “Bridging Interests and Community: Advocacy Planning and the Challenges of Deliberative Democracy”, Journal of the American Planning Association, 60 (2): 153-158.

[6] Sander, A. (2009). Planlamada Yurttaş Katılımı. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bİlimleri Enstitüsü.

[7] Brody, S. D., Godschalk, D. R. ve Burby, R. J. (2003). “Mandating Citizen Participation in Plan Making: Six Strategic Planning Choices”, The American Planning Association Aylık, 69 (3): 245-264.

[8] Rowe, G. ve Frewer, L. J. (2000). Public Participation Methods; A Framework for Evaluation. Science, Technology and Human Values, 25 (1): 3-29.

[9] Brodie, E., Cowling, E. ve Nissen, N. (2009). Katılımı Anlamak: Bir Literatür Taraması. Londra: Shared Practice.

[10] Involve. (2005). People and Participation. Londra.

[11] Ataöv, A. (2013). “Karar Verme Süreçlerinin Demokratikleşmesinde Stratejik Yaklaşımın Rolü ve Örnek Uygulamalar Süreç Tasarımı, Katılım ve Eylem”, Urban Studies, 23 (3): 125-133.

[12] Baransu, B. ve Ergun, N. (1990). “Katılımcı Planlamanın Metodolojik Nitelikleri”, Planlamaya Katılım: Türkiye'de 14. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu (s. 30-33). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.

[13] Davidoff, P. ve Reiner, T. A. (1962). “A Choice Theory of Planning. Journal of the American Institute of Planners”, 28 (2): 103-115.

[14] Tekeli, İ. ve Pınarcıoğlu, M. (2004). “Commitment Model for Regional Planning: How to Unlock Frozen Gears of Stagnant Regions”, Urban and Regional Development: Concepts and Experiences, 9-28.

[15] TC Kalkınma Bakanlığı. (2012). Katılımcılığın İlkeleri. Ankara.

[16] T.C. Resmi Gazete. (2005). 5393 Sayılı Belediye Kanunu.

[17] T.C. Resmi Gazete. (2004). 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu.

[18] T.C. Resmi Gazete. (2005). 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu.

[19] T.C. Resmi Gazete. (2005). 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun

[20] T.C. Resmi Gazete. (2012). 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun.

[21] Gümüşboğa, B. (2009). Katılım Ekseninde Kentsel Dönüşüm: Altındağ Aktaş Mahallesi Örneği. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

[22] Wulz, F. (1986). “The Concept of Participation”, Design Studies, 7 (3): 153-162.

[23] Rowe, G. ve Frewer, L. J. (2013). “Public Participation Methods: A Framework for Evaluation”, Science, Technology & Human Values, 25 (1): 3-29

[24] Wiedeman, P. M. ve Femers, S. (1993). “Public Participation in Waste Management Decision Making: Analysis and Management of Conflicts”, Journal of Hazardous Materials, 33 (3): 355-368.

[25] Ataöv, A. (2007). “Democracy to Become reality: Participatory planning through action research”, Habitat International, 31 (3-4): 333-344.

[26] Ersoy, M. (2007). Kentsel Planlama Kuramları. İstanbul: İmge Yayınevi.

[27] Roberts, P. (2017). The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration. P. Roberts, H. Sykes, & G. Rachel, Urban Regeneration, 9-36.

[28] Özden, P. P. (2008). Kentsel Yenileme. İstanbul: İmge Yayınevi Yayınları.

[29] Elgin, F. C. (2008). Kentsel Dönüşüm Projelerinde Kullanıcı Katılımının Önemi - Pangaltı Örneği. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

[30] Hague, C. (2004). “Konut Alanlarının Dönüşümü ve Yenileme Projelerinde Başarı”, Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi, 183-185.

[31] İngiltere Büyükelçiliği Ankara Office for Public Management. (2012). Katılımcılığın İlkeleri. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.

[32] Akalın, M. (2016). Katılımlı Eksenli Kentsel Dönüşüm Projelerinde Mahalle Derneklerinin Rolü: İzmir Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği Örneği. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(34), 372-400.

[33] Dietz, T. ve Stern, P. C. (2008). Panel on Public Participation in Environmental Assessment and Decision Making. Public Participation in Environmental Assessment and Decision Making. Washington: The National Academies.

[34] Özden, P. P. (2001). "Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (23-24): 255-270.

[35] T.C. Resmi Gazete. (2006). Kent Konseyi Yönetmeliği.

[36] Atvur, S. (2009). "Yerel Gündem 21 ve Çevre: Antalya Kent Konseyi Örneği", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 35(2): 231-241.

[37] Kırpık, E. (2017). Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemi Uygulamalarının Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Kullanımı: Kadıköy Tarihi Çarşı Ve Çevresinde Örnek Çalışma. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

[38] Bassoli, M. (2011). "Participatory Budgeting in Italy: An analysis of (Almost Democratic) Participatory Governance Arrangements", International Journal of Urban and Regional Research, 36 (6): 1183-1203.

[39] Özen, A. ve Yontar, İ. G. Katılımcı Demokrasi Anlayışında Bütçeleme: Katılımcı Bütçeleme. Kent Stratejileri Merkezi Web Sitesi: https://kentstratejileri.com/2017/01/29/katilimci-demokrasi-anlayisinda-butceleme-katilimci-butceleme-2/, 29.01.2017.

[40] Sakınç, S. ve Aybarç Bursalıoğlu, S. (2014). "Bütçelemede Demokratik Bir Değişim: Katılımcı Bütçeleme", Electronic Journal of Vocational Colleges, 1-9.

[41] Genro, T. ve Souza, U. (1999). Porto Alegre: Özgün Bir Belediyecilik Deneyimi. (B. Tanatar, Çev.) İstanbul: Numune Matbaası.

[42] Coşkun, R., Altunışık, R. ve Yıldırım, E. (2012). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

[43] Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

[44] Erenler İlçesi Tarihçesi, Erenler Belediyesi: https://www.erenler.bel.tr/index.php?sayfa=about&sayfa_no=11, 10.07.2017.

[45] Türkiye İstatistik Kurumu : http://www.tuik.gov.tr/Start.do;jsessionid=h61vZ8bGTJWt3hQnx3rCyG7F1Q5GQy5ZG2QH1VGD2GgvtcphsM7T!557753276, 10.072017.

[46] BNR Planlama Ofisi. (2013). Yeni Mahalle Ve Küpçüler Mahallesi Sınırları İçinde Kalan Alana Ve İçerisindeki Taşınmazlara İlişkin Mevcut Durum Analizi . Sakarya.

[47] Erenler Belediyesi Kentsel Dönüşüm Projesi: http://kentseldonusum.erenler.bel.tr/anasayfa,13.html, 10.072017.

EK-A

TÜRKİYE'DE PLANLAMAYA KATILIMIN YASAL DAYANAKLARI

A-1 5393 Sayılı Belediye Kanunu'ndaki Halk Katılımıyla İlgili Maddeler

"Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir. Komisyon çalışmalarında uzman kişilerden yararlanılabilir. Komisyon raporları alenîdir, çeşitli yollarla halka duyurulur ve isteyenlere meclis tarafından maliyetlerini aşmamak üzere belirlenecek bedel karşılığında verilir" (Belediye Kanunu Madde 24, 2005).

"Belediye başkanı, mahallî idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma plânı ve programı ile varsa bölge plânına uygun olarak stratejik plân ve ilgili olduğu yılbaşından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar. Stratejik plân, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer" (Belediye Kanunu Madde 41, 2005).

"Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar.Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usûl ve esasları İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir" (Belediye Kanunu Madde 76, 2005).

"Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.Gönüllülerin nitelikleri ve çalıştırılmalarına ilişkin usûl ve esaslar İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir" (Belediye Kanunu Madde 77, 2005).

A-2 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'ndaki Halk Katılımıyla İlgili Maddeler

"Büyükşehir belediye meclisi, her ayın ikinci haftası önceden meclis tarafından belirlenen günde mutat toplantı yerinde toplanır. (…) Meclis kendi belirleyeceği bir ay tatil yapabilir. Mutat toplantı yeri dışında toplanılmasının zorunlu olduğu durumda üyelere önceden bilgi vermek kaydıyla belediye hudutları dahilinde meclis başkanının belirlediği yerde toplantı yapılır. Ayrıca, toplantının yeri ve zamanı mutat usullerle belde halkına duyurulur." (Büyükşehir Belediyesi Kanunu Madde 13, 2004).

"Büyükşehir belediye meclisi, üyeleri arasından seçilecek en az beş, en çok dokuz kişiden oluşan ihtisas komisyonları kurabilir. (…) Komisyon çalışmalarında uzman kişilerden yararlanılabilir. Gündemdeki konularla ilgili olmak üzere; kurum temsilcileri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversitelerin ilgili bölümlerinin, sendikalar (oda üst kuruluşu bulunan yerlerde üst kuruluşun, sendika konfederasyonunun bulunduğu yerde konfederasyonun) ve uzmanlaşmış sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ile davet edilen uzman kişiler,

oy hakkı olmaksızın ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir. İhtisas komisyonlarının görev alanına giren işler bu komisyonlarda görüşüldükten sonra büyükşehir belediye meclisinde karara bağlanır. Komisyon raporları alenîdir, çeşitli yollarla halka duyurulur ve isteyenlere büyükşehir belediye meclisi tarafından belirlenecek maliyet bedeli karşılığında verilir." (Büyükşehir Belediyesi Kanunu Madde 15, 2004).

A-3 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'ndaki Halk Katılımıyla İlgili Maddeler

"İl genel meclisi, il genel meclisince belirlenecek bir aylık tatil hariç her ayın ilk haftası meclis tarafından önceden belirlenen günde mutat toplantı yerinde toplanır. (…) Ayrıca, toplantının yeri ve zamanı mutat usullerle halka duyurulur." (İl Özel İdaresi Kanunu Madde 12, 2005)

"Gündem, meclis başkanı tarafından belirlenir ve üyelere en az üç gün önceden bildirilir. Valinin önerdiği hususlar meclisin ilk toplantısında gündeme alınır. Gündem, çeşitli yollarla da halka duyurulur.(…)" (İl Özel İdaresi Kanunu Madde 13, 2005)

İl genel meclisi tarafından alınan kararların tam metni, en geç beş gün içinde valiye gönderilir. (…) Kesinleşen il genel meclisi karar özetleri toplantıyı izleyen en geç yedi gün içinde çeşitli yollarla halka duyurulur. (İl Özel İdaresi Kanunu Madde 15, 2005)

A-4 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'daki Halk Katılımıyla İlgili Maddeler

"Riskli yapıların yıktırılmasında ve bunların bulunduğu alanlar ile riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarındaki uygulamalarda, öncelikli olarak malikler ile anlaşma yoluna gidilmesi esastır. (…)" (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun Madde 5, 2012)

"(…) parsellerin malikleri tarafından değerlendirilmesi esastır. Bu çerçevede riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarında uygulama yapılan etap veya adada, riskli yapılarda ise bu yapıların bulunduğu parsellerde, yapılar yıktırılmadan önce,

parsellerin tevhit edilmesine, münferit veya birleştirilerek veya imar adası bazında uygulama yapılmasına, ifraz, terk, ihdas ve tapuya tescil işlemlerine, yeniden bina yaptırılmasına, payların satışına, kat karşılığı veya hasılat paylaşımı ve diğer usuller ile yeniden değerlendirilmesine, yapının paydaşı olup olmadıkları gözetilmeksizin sahip oldukları hisseleri oranında paydaşların en az üçte iki çoğunluğu ile karar verilir. Bu karara katılmayanların arsa payları, Bakanlıkça rayiç değeri tespit ettirilerek ve bu değerden az olmamak üzere anlaşma sağlayan diğer paydaşlara açık artırma usulü ile satılır. Bu suretle paydaşlara satış gerçekleştirilemediği takdirde, bu paylar, Bakanlığın talebi üzerine, tespit edilen rayiç bedeli de Bakanlıkça ödenmek kaydı ile tapuda Hazine adına resen tescil edilir ve yapılan anlaşma çerçevesinde değerlendirilmek üzere Bakanlığa tahsis edilmiş sayılır veya Bakanlıkça uygun görülenler TOKİ'ye veya İdareye devredilir. Bu durumda, paydaşların kararı ile yapılan anlaşmaya uyularak işlem yapılır. (…)" (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun Madde 6, 2012)

EK-B

MÜLAKAT SORULARI

B-1 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Birimine Sorulan Mülakat Soruları

1. Erenler'de kentsel dönüşüm ne zaman ve nasıl başladı?
2. Kentsel dönüşüm projesi şu an hangi aşamada?
3. Kentsel Dönüşüm Proje sınırları çizilirken etki eden etmenler nelerdir?
4. Kentsel dönüşüm projesinin aktörleri kimler? Akademisyenlerden ya da şehir plancıları odası ve mimarlar odası gibi meslek odalarından sürece dahil olmak isteyenler oldu mu ?
5. Proje sürecinde nasıl bir kentsel dönüşüm modeli uygulandı?
6. Yap/Yık modeli nasıl bir yöntem?
7. Kentsel dönüşüm sonrası alana bölge dışından gelenler olacak mı? Konut stoğu artıyor mu?
8. Yerel yönetim olarak Erenler Belediyesinin görevi üstlenmesinde; yerel halkı da sürece dahil edip dönüşümü tüm aktörlerle birlikte gerçekleştirme fikrinin payı var mıydı?
9. Yerel halk Kentsel dönüşümden ilk ne zaman haberdar oldu? Dönüşüm kararı alınmadan önce mi, sonra mı?
10. Halkın proje hakkındaki fikirlerini öğrenmeye, halkı dönüşüm sürecine dahil etmeye yönelik bir çalışmanız oldu mu?

11. Yerel halk nasıl kentsel dönüşüm proje süreciyle ilgili nasıl bilgilendirildi? Bir katılım yöntemi uygulandı mı?
12. Halkın kentsel dönüşümden en büyük beklentisi neydi?
13. Yerel halkla yapılan görüşmelerde kaydedilen halk görüşleri tasarımlara etki etti mi? Projenin tasarımcıları halkla görüştü mü?
14. Muhtarlarla bilgilendirme toplantısına kimler katıldı? Bu toplantılar ne kadar sıklıkla yapıldı? Toplantılarda konuşulan konular nelerdi?
15. Kahve toplantıları ve ev ziyaretleri ne zaman ve ne kadar sıklıkla yapıldı? Bu toplantılara kimler katıldı?
16. Hak sahipleriyle yapılan uzlaşma görüşmeleri nasıl gerçekleşti? Hak sahiplerinin hepsiyle görüşüldü mü?
17. Kentsel Dönüşüm Proje alanı sınırlarında kalan Roman mahallesi sakinleriyle bir temas kuruldu mu? Talepleri öğrenilip projeye dahil edildi mi?
18. Bölgede yaşayan yurttaşlardan kentsel dönüşüme karşı çıkanlar oldu mu? Bu durumda nasıl bir yol izlendi?
19. Dönüşümü istemeyen mahalle sakinleri neden istemediler?
20. Kentsel dönüşüm sürecinde proje sınırları içinde yaşayan kiracılar için bir herhangi bir tasarınız var mıydı?

B-2 Müşavir Firma Yetkililerine Sorulan Mülakat Soruları

1. Kentsel Dönüşüm proje alanında yaşayan mahalle sakinleriyle görüştünüz mü?
2. Bilgilendirme toplantılarından vatandaşları nasıl haberdar ediyordunuz?
3. Herhangi bir halk katılımı yöntemi uyguladınız mı?
4. Roman Mahallesi sakinleriyle herhangi bir temas kurdunuz mu?
5. Kentsel dönüşüm projesinin tasarım süreci ne kadar sürdü?
6. Kentsel dönüşüm proje sürecinin herhangi bir aşamasında mahalle sakinlerinin taleplerini / nasıl bir çevrede yaşamak istediklerini sordunuz mu? Tasarımlara etki eden halk görüşü oldu mu?
7. Tamamlanan I. Etapa taşınan mahalle sakinlerinin memnuniyet durumlarını soruyor musunuz? Size ulaşan herhangi bir geri dönüş oldu mu?
8. Yerel halkla yapılan bilgilendirma toplantılarında halkın talep ve beklentileri kayıt altına alındı mı?
9. Kentsel Dönüşüme karşı olan hak sahipleriyle nasıl bir yol izlendi?

B-3 Mahalle Muhtarlarına Sorulan Mülakat Soruları

1. Kentsel dönüşüm çalışmalarından ilk nasıl ve nerede haberdar oldunuz?
2. 2012'de ilk kentsel dönüşüm söylentileri çıktığında, mahalle sakinlerinden size gelen tepkiler nasıl oluyordu?
3. Yeni konutlar, depreme dayanıklılığı yönünden mahalle sakinlerine cazip geldi mi?
4. Belediyenin düzenlediği muhtarlarla bilgilendirme toplantısında, siz muhtarlara kentsel dönüşümle ilgili neler söylendi?
5. Kentsel dönüşümden mahalle sakinlerinin memnuniyet durumu nasıl?
6. Dönüşüm sonrası I. Etaptaki yeni yapılara taşınan mahalleli yeni yaşam alanlarından memnun mu ?
7. Roman Mahallesi sakinleriyle diğer mahalle sakinleri arasında bir ayrışma var mı?
8. Roman Mahallesi Sakinlerinin kentsel dönüşüme bakış açıları nasıl? Kendileri için tasarlanan 2. Etaptaki Roman Mahallesi hakkında ne düşünüyorlar?
9. Kentsel Dönüşüm ile ilgili sizin ve mahalledeki vatandaşların taleplerini ve şikayetlerini kime iletiyorsunuz?

B-4 Mahalle Sakinlerine Sorulan Mülakat Soruları

1. Kaç yıldır bu bölgede yaşıyorsunuz?
2. Kentsel Dönüşüm Projesinden ilk ne zaman ve nasıl haberdar oldunuz?
3. Mahallenizde gerçekleşen Kentsel Dönüşüm konusunda ne düşünüyorsunuz?
4. Kentsel dönüşüm konusunda mahalledeki genel algı ne?
5. Eski eviniz karşılığında dönüşüm sonrası yeni siteden kaç daire aldınız? Borçlandınız mı? Borcunuzu ödemekte zorlanıyor musunuz?
6. Sizinle temasa geçip kentsel dönüşümle ilgili bilgi verenler / fikirlerinizi soranlar oldu mu?
7. Kentsel dönüşümle ilgili taleplerinizi, şikayetlerinizi kime iletiyorsunuz?
8. Belediyenin kentsel dönüşüme yönelik düzenlediği kahve sohbetlerine ve uzlaşma görüşmelerine katıldınız mı?
9. Sizinle temasa geçip kentsel dönüşümle ilgili bilgi verenler oldu mu?
10. Yeni yapılan binalar deprem riskini önlenmesi konusunda size güven veriyor mu?
11. Kentsel Dönüşüm konusunda mahalle olarak bir araya gelip dernek kurma çabanız oldu mu?
12. I. Etaptaki yeni dairenizde yaşamaktan / dairenin malzeme kalitesinden memnun musunuz? Sitenin genel görüntüsü hakkında ne düşünüyorsunuz?
13. Eski yaşamınızla yeni yaşamınızı kıyasladığınızda, kentsel dönüşümden memnun musunuz?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Selin BAŞCAN

Doğum Tarihi ve Yeri : 08.05.1991 / İstanbul

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : sbascan@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	**Alan**	**Okul/Üniversite**	**Mezuniyet Yılı**
Lisans	Şehir ve Bölge Planlama	İstanbul Teknik Üniversitesi	2015
Lise	Sayısal Ağırlıklı	Gülizar Zeki Obdan Lisesi	2009

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	**Firma/Kurum**	**Görevi**
2016- …	Sakarya Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

YAYINLARI

Bildiri

1. Köseoğlu, Ö., Demirol Duyar, D., Başcan, S. (2017, Mayıs). Türkiye'de Kentsel Alanda Kırsal Kalkınma Sorunu Üzerine Nitel Bir Araştırma. Büyükçekmece I.Uluslararası Yerel Yönetimler Kongresi. İstanbul.

2. Başcan, S., İslam, T. (2017, Eylül). Kentsel Dönüşüme Yerel Halkın Katılımı Bağlamından Bakmak: Sakarya İli Erenler İlçesi Örneği. Bülent Ecevit Üniversitesi Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Kongresi. Zonguldak.